

Tajnost.

Dece bolne bedna mati joče,
oče kolne — kaj li oče hoče?
So besede temne kakor šume,
vsem se blede, nihče jih ne ume.
Pa sekira je zakrvavila,
majki belo čelo razdelila;
pol ga je za ubožice-sirote,

pol ga je ko pismo blodne zmote,
pisano z rokami praznih sanj.
Oče mrk sedi — mrak pada sanj.
Množica: «Ā kaj se je zgodilo?»
Molk otrok. «Ā kaj je neki bilo?»
Molk moža. — Le stena vpije: kri...
ki čez pod v podobi kač polzi.

France Bevk.

Kaj naj začne?

Zagrebli so ji mater. Brezizrazno
je v hiši tuje in mrtvaško prazno, —
kaj naj začne?

Naj roke vije, da zbudi mrliče?
Če si oči izjoče, glas izkliče —
kdo se ozre?

Sirota je. Brez matere, očeta
naj si dobrot v prihodnosti obeta?
Tako sama

kot bilka, ki na polju je ostala,
kot zvezda, ki obsevati prestala
zenit neba,

živi, trpi brez nade v tolažnika . . .
O, ali ni za njeno bol zdravnika,
da pride k nji,

in dušo ji z ljubeznijo ozdravi?
Najtežje ure, v glubi so daljavi
ostali vsi.

Srce bi trgala in rada mrla,
ko bi le bežno mati se ozrla
ta hip na njo,

in ljubko, kot je prej, spregovorila . . .
Āh, njena smrt jo od ljudi pabnila
je v zlo temo . . .

Kako še kdaj naj se nadeja sreče
ko niti rane, vseh najbolj skeleče
ublažil ni

nihče v minuti, nadvse verolomni?
Kako naj bližnji ji brezup in dvom ni
in mrak skrbi?

Kdo se za čas v uteho ji žrtvuje,
da ji sedaj, ko ji srce boluje
zaveš zastre?

Kaj bi upirala se, zapuščena?
Kaj, od življenja težko obstreljena,
kaj naj začne? . . .

Stano Kosovel.

Golgota.

Udarci pozne ure v noč zvenijo . . .
 Mir dehti povsodi . . . Samo moje
 misli nekam silno hrepenijo . . .
 V prsih krvavi srce in poje:

I.

Na zemlji čudna je oaza,
 kjer zlato solnce večno sije;
 a trnjev pot do nje se vije
 in človek sam se k nji prerije
 le v potu svojega obraza.

Povejte mi, zakaj živimo,
 o bratje moji, na tem sveti
 od dneva prvega prokleti? –
 Zakaj nam težko je umreti? –
 Zakaj za smrtjo hrepenimo? –

In, kar nam svet je mogel dati,
 to niso morda samo sanje! –
 To je resnica in spoznanje,
 odgovor jasen na vprašanje:
 »Nam, zemlja, nisi dobra mati...»

II.

O ure črne, ure težke,
 ko mrzla misel v dušo leže
 in v mračno srce pot si reže
 dvom nad ljubeznijo, ki veže
 te s solncem milosti nebeške!

Črn ptič zamolklo v noč zapoje,
 kot mrzla slutnja v zraku pluje
 in venomer se približuje,
 da s kljunom ti srce razkljuje
 in se krvi napije tvoje . . .

Režijo sence se nad tabo
 in širijo roké koščene . . .
 Ā, kamor se oko okrene,
 rešitve zāte ni nobene,
 da dvomiš končno še nad sabo –

III.

Spomin živi... Ž njim v dušo krade
 nekdanjih ur se šepetanje . . .
 Kod hodiš, da si zabil nanje?
 Iz ust besede šle bi rade,
 a tvoj odgovor je – molčanje . . .

Spomin živi . . . Za té iz njega
 nov bič trpljenja se izplete:
 Srce presunjeno, roké razpete,
 visiš na križu sred noči proklete
 in v lice blede smrtni pot ti lega...

IV.

Pod tabo zemlja se odpira,
 ječi vsa dalja, drevje poka,
 in solnca padajo visoka
 v noč iz nebeškega oboka,
 kot da sam božji sin umita . . .

Drbtijo usta ti od žeje,
 kri v žilah mré, srce pojema . . .
 Ā dušo slutnja ti objema,
 da ti ne najdeš Nikodema,
 kot sin ga imel je Galileje.

Na križu sam . . . zapuščen bodi!
 In, ki si prosil solnca zāse,
 vso božjo jezo vzemi nāse
 in visi tam na večne čase
 v zasmeh življenju in svobodi!

GLORIOSA. POVEST IVAN PREGÉLJ.

III.

OVEJ mi, Vila slovenske čitalniške radosti, kaj pa je bilo tisto, kar je razigralo dušo »vernega« učitelja Sirca prav tisto uro, ko je Poznik vozil svoje »zlato« domov? Povej in razodeni, ali je

bila očetovska radost, da sta mu božja previdnost in njegova žena naklonila štiri zorne hčerke Veroniko, Almo, Avrelijo in Slavico, katerih zadnjo je priporočljivo očetovsko pestoval spretneje od žene in domače služkinje in jo znal utolažiti, ko ni pomagalo ne mleko ne igrača ne sesalček, s svojo izvirno uspavanko brez konca in kraja:

»Malborough s'en va - ten guerre,

Mironton, mironton, mirontaine...

Ne sait qu'en revienda...?»

Povej, ali ga je bila razvela zavest, da je storil svojo stanovsko dolžnost s tem, da je brez slednje nezgode dal očistiti pod šolskih sob, obrišati in očediti klopi, omiti okenska stekla, obrišati prah v sobi šolske zbirke, in da je vse to delo s vztrajnostjo nemškega narednika nadzoroval in svoje nadzorstvo norabil še za neko javno predavanje o glivah, polžih in plesnivosti, oljnatih in smolnatih madežih, na perilu, in oljih v kožuhu, krtnu na vrtni gredi, gnidi v laseh, smrdu na gnoju in čistem zraku v sobi in še veliko podobnem, kar je moglo koristiti stari dninarici, Špeharjevi teti, ki je sicer samo eno na svetu ljubila — črno kavo s sadjevcem — in sicer vsa osupla pri delu postajala in se spet in spet čudila učenosti »gospoda učenika« češ, da je samo božje čudo, kako en človek z eno glavo in samo navadnimi očmi more vse to vedeti na tako, da se mu še zatakne ne beseda, ki se celo samemu gospodu »nuncu«, kadar preveč v ogenj pridejo in hudo gledajo...

Povej, o Vila, ali pa je bilo morda vse kaj višje veselje, ki je polnilo mladostno Sivčevo srce, ko se je modro in dostojanstveno šetal pred šolskim poslopjem in nosil zavedno svojo zakonsko obilnost pred seboj, obilnost, ki jo je Slavica hotela sherbarizirati, češ, da je koničasta? Da, višje veselje je igralo v Sivcu. Vrelo je iz lista, ki ga je bil pred nekaj urami prejel, hlastno razrezal, trikrat prebral in ga potisnil nato v žep in šel šetati pred svoj dom v tistem ubaniu, da se bo zdaici vrnil župnik s sprehoda, se ustavil, ponosil in vrašal: »Tako, tako. Kaj novega? Berete? Kaj na? Aj, strokovni sanovski list. Spet kaj izpod vašega plodovitega peresa? No, no. Bomo brali.

»Bral bo in prav je da bere.« je čustvoval Sivec in bil vesel in veder. »Bogve, ali bo častital? Napredek bo moral priznati. Članek je znanost, naravnost filozofija, neobdelano po-

glavje iz psihologije, ki bo, kakor urednik v listnici prerokuje, povzročilo celo debato.«

Veseli avtor je stopil živahneje in slovesneje ob šolskem poslopju gor in dol. V mislih, na pamet dobesedno je šel za svojo tiskano besedo:

»Otroci so dar božji. Moji in tvoji. Kako redko se tega stariši zavedo. Nesreča. Gorje pa, če šolnik tega pozabi, če vidi v tem sladkem, milem, kakorkoli včasih smrkavem drobližu le čredo nagajivih živinčet, ki samo eno mislijo, kdaj bi mogli s šumom nagajati svojemu predstojniku. Dar božji! Slovenski vzgojnik, nikoli ne zabi tega. Samo tedaj boš smel upati na popolne učne vspehe, če boš ljubezen imel. Eno samo, ponovim je potrebno, eno v trojnem: ljubezen, ljubezen, ljubezen...«

Občutje močne miselne nadržati nad lastnimi tovariši v stanu je obšlo Sivca:

»Glej.« je mislil, »pokazal sem, da mi je za sivar in se ne bojim govoriti, četudi bo morda ta ali oni moj šolski tovariš užaljen. O, saj bi z imeni postregel, kakšni so. Taki-le, ki samski živijo in sploh še niso doživeli lastne dece in zato tudi ne vedo, kaj je tuja svojim starišem; taki-le, ki se niso otesli tiste tolikrat pogubne simpatije do gotovih lic, taki-le, ki hočejo vsako otroško dušo likati po enem kalupu, taki-le, ki v sveto šolsko delo zanašajo križe in nevoljo svojega osebnega položaja in razpoloženja, taki-le, ki kakor stroj tolčejo suhoparno gradivo, preden so ga razumniško sami prežvečili mladim zobem.«

»He.« je pomislil Sivec. »Saj se mi zdi, da sem problem komaj načel. Že vidim. Kar pod roko mi raste snov. In tako neprisiljeno. Zares blagoslov božji je delo. Trud, ki ga seješ, rodi obresti.«

Pečaje se s snovjo nadaljnega sestavka je učitelj skoraj pozabil, čemu se je bil prišel šetati pred svoje stanovanje. Glas domačega župnika ga je vzdramil. Nato pa se je vse tako zgodilo, kakor je bil dosnival učitelji. Morda je bil župnik nekam malo manj navdušen ob Sivčevi književni novosti a vliuden je bil. Rahlo po domače je udaril po učitelievem ramenu in dejal vedro:

»Vsak kakor ve in zna. Nekaj vemo mi fajmoštri tudi. Ali greva pogledat moje spise?«

»Prosim, gospod župnik,« je prikimal učitelji »To je,« je menil župnik, »zrelo še ni vse, a kadar bo, bo slast.« Odprl je učitelju na svoj vrt in tedaj je učitelj z zadovoljstvom ugenil, o kakšnih spisih je govoril župnik. Težke veje sadja, ki je zorelo, so ležale možema na pot, ob vrtnem zidu pa je kipela že prva sladkost v bujnih brezmadežnih grozdih.

»Moja setev, spise in cepljenje,« je rekel duhovnik. »Kaj pravite?«

»Lepo.«

»Dobro!« je odvrnil in popravil župnik. »Za maše mi bo, saj na trgovce se človek ne more zanesti.«

Z bližnjega drevesa je kakor snel nekaj zrelih zgodnjih breskev. Nato je krenil k uti, ki je bila na gornji strani vrta. Na utini ograji je bil pripet močen živinski zvonec. Potresel je zanj in rekel:

»Saj niste nevoljni, če s tem le preglasim včasih vaše šolsko zvonilo. Moja sestra je malo naglušna. Boste videl, da bova še parkrat pozvonila, preden pride.«

Vešel je sesti učitelju. Sam je položil breskve na mizo. Tisti čas pa je že zaškripal pesek na vrtni poti in dobrodušna župnikova sestra je stala pred uto.

»Žejna sva, pa trudna,« je rekel župnik, »poglej no, ali je še kaj v kleti!«

»Bog pomagaj,« je rekla žena in se neprijetno nasmehnila. »Samo pogrnila bom prej.«

»Zaradi mene, gospa, prav res ni treba,« je vljudno zakrjilil z rokami učitelj.

»Seveda,« je rekla, »taki gosti so najbolj občutljivi. Kaj pa porečete, če vas bo vprašala gospa doma.«

»O, o, o,« je bil učitelj odkrito vljuden. »Kje je snažneje nego v župnišču? Mi oženjete vemo to, mi vemo, kaj so otroci.«

»Tako bom naredila, da bo prav,« je odrezala župnikova sestra in šla. Nekaj pozneje je postavila na pogrnjeno mizo zlatorujnega vina in kruha. Župnik je segel po breskvi, jo olupil, razrezal v kozarec. Učitelj pa je zase izbral v svoji skromni vljudnosti najmanjši sadež. Nato sja trknila. Hladno se je prelilo v život in nato ogrelo, oživilo in duhtelo. Večer, ki je prijeten legal na vrt, je dihal sladko milobo, ki se je v njej človek kakor kopal. Vonj vrta in poletja je vstajal, razpoloženje vseмирne radostj je objemalo duha. Župnik se je razvnel v dobrohotno besedo.

»Berem, kar pišete,« je rekel, »pa mi ne zamerite, če ne morem popolnoma verjeti v lepe besede vaše in vaših tovarišev. Jaz pravim, življenje, življenje je najboljši učitelj.«

Učitelj je vljudno pritrdil.

»Dandanes se vse preveč samo to misli, kako bi se še kaj novega povedalo in učilo. Saj to tudi vi nekam trdite in se popolnoma striniam, da je ljubezen glavna in ne tisti »ali ta metoda ali ta.« Tu se poglobite. Življenje, pravim, naravnost. Ne tista prismojena iz Rousseauja in Basedowa in kar je še vaših evangelistov, tista prva natura Adama in Eve v raj, v Bogu.«

Učitelj je vzkliknil:

»Gospod župnik, prav gotovo, da bom pri nadaljnem upošteval vsak vaš nasvet, kakor sem ga že do zdaj. Nadejam se, da moje skromno delo ne bo brez sadu.«

»Gotovo ne,« je odvrnil župnik. »Samo enega ne pozabite. Pišite vedno res iz svojega spoznanja. Vaše dosedanje spoznanje je lepo vaše zakonsko življenje, ki je krščansko. Zato vam zaupam in vas berem. Veliko vaših tovarišev, ne zatožite me jim, ne prebavim.«

Učitelju je lice zardelo od zadoščenja in veselja. Župnik je dvignil čašo in mu nazdravil. Učitelj je rekel ganjeno:

»Tako dober kot vi, gospod župnik, mi je bil doslej samo še gospod geometer Poznik. Hvala vam!«

Župnik se je rahlo nasmehnil in dejal:

»Mi je všeč. Meni je sicer Poznik za dobro uro hoda ljubši ko vi. Pa veste zakaj? Zato ker je realist in pa družaben, kar vi ravno niste v naši materialno misleči družbi. Pa saj zato ne boste hud.«

»Ne bom,« je odvrnil pohlevno učitelj. »saj sam vem, kako sem.« Nato je pa skoro potožil:

»Nekaj malega so me takega napravili tudi drugi.«

»Ki so vas vlekli kaj ne? Kaj ste se jim pustili? Fant, vrnil bi bil grobost za nevljudnost.«

Učitelj se je nekam neverno nasmehnil in dejal:

»No, saj zdaj imam mir, odkar je gospod notar moj tast.«

»Lep mir,« se je zasmel župnik. »Saj ni par dni, kar vas je Mlakar dražil s serijami vaših hčera in ste se skromno smejali. Takole vidite je, dedec potem šale zbija ko greste. Dajte, pokažite mu moža.«

Nekaj rahle nezaupnosti je sinilo v učiteljevem licu, misel, da župnik vendar ni tako popolnoma na njegovi strani proti Mlakarju in Bradaču, ga je vznemirila. Nevede kako, je odvrnil odločno:

»Gostilniško šalo bom vselej prenesel, če bi mi pa kdo stanovsko čast izpodkopal, bom pokazal moža.«

»Tako je prav,« je vzkliknil župnik odkrito. »zato sva sedla noč skupaj, da se to pomeniva. In glejte, zdaj sva se, ne da sva vedela kdaj.«

»Gospod župnik, jaz vam zaupam,« je odvrnil zonet veselo učitelj. Vino mu je bilo ugrelo kri in govoril bi bil še in iztresel svojo radost in bol pred možem, ki ga je cenil, a ni našel prave besede.

»Še nekaj,« je dejal čez hip župnik zagotovo. »Tudi s Koširjevo Slavico so vas že dražili. Ali ste jim dali kak povod?«

Učitelju je lice zagorelo. Nekaj hipov je vrelo v njem, nato je dejal z bolnim nasmehom v licu:

»Dal sem jim povod. Moje mladostne dnevniko so mi izmaknili, kamor sem mlekozob beležil svoje mlekozobo oboževanje. To je vse.«

Župnik je z odkritim spoštovanjem pogledal učitelju v lice, mu stegnil roko in dejal:

»Dekle, to dekle je bilo vredno oboževanja najboljših. Drag ste mi, gospod učitelj. V Mlakarjevi družbi mi recite: ti!«

»Gospod župnik,« je zarajalo v učitelju. Župnik pa se je dvignil in pogledal preko vrtne zida. Šum voza je udaril čez.

»Oho,« je zaklical župnik in pozdravljaj z roko. Učitelj je stopil k njemu in videl Poznika, ki je vozil Heleno in Slavico.

»Gloriosa,« mu je ušlo polglasno in zadivljeno...

PROCESIJA. POVESTI O STRAHOVIH. FRANCE BEVK.

Z sobne teme se je vtrgal glas starca Blaža, počasen in tipajoč, kot bi iskal po spominih in tradoma izgredal dogodek:

»Še danes čutim mrzav v kosteh, ko se spomnim na to, kar sem videl. Ni-

sem videl ne mrtvaških glav, zloženih na kupec kot kamenje, niti krvavih teles brez udov, plešočih krog mene, ne vedovnikov, ki cvrejo na ognju svojo žrtev, niti pošasti niti vrage so to bili — poznal sem jih, nesrečnike iz naše vasi.

Bil sem mlad kot kri, živ kot voda in ne premišljen kot ogenj. Vojak sem bil in nemak ponosen na to. Kadar sem prišel na dopust, je to in ono srcé vzdihnilo, ko me je oko videlo.

Jaz nisem maral zato. Imel sem rad mojo rajno Marjanco, ki je bila takrat še mlada in v svojem življenju bolj dobra kot lepa. Tisti-krat, ko sem jaz začel govoriti ž njo, je imela še solzne oči za Kranjcovim Janezom, ki ji je do tedaj pošiljal pozdrave in se je v Rumuniji ponesečil, ko je zgorela lesena bajta z vsemi delavci vred.

Marjanci so se solze kmalu posušile in ko sem šel k vojakom, je jokala za menoj. Kadar sem prišel na dopust, sem zahajal k nji. Tedaj sem zapazil — in vesel sem bil tega spoznanja — da za Janezom niti vzdihva več nima in sem zatrdno sklenil, da bo moja žena, ko slečem pi-san suknič.

Od takrat se spominjam nekega večera, kot da sem ga doživel sinoči. Še glasove bi spoznal, še pot bi vedel, za vsako drevo in mlako, ki me je tedaj srečala.

Noč je bila mehka, tiha, polsvetla. Polno senc in vsega nevidnega je ležalo po obronkih in globeli. Misel na strahove in mrliče ti je dvignila kri pod kožo kot ščetko, da si začudil pe-kočino v nosnicah in si nehote sebi v tolažbo zavriskal.

Mojemu vrisku ni nihče odgovoril. Bilo mi je neprijetno. »Kam so šli fantje?« mi je šinilo v glavo, ko sem se spustil v nizko globel in se vspenjal zopet navkreber z naglimi koraki.

Naenkrat sem posluhnil in odprl oči. Na mali ravnicci so stale sence, tihe, mirne in opre-jujoče.

»Kdo je?« sem dejal zamolklo in prijel za ročaj bajoneta. »Ali ste ljudje ali niste?«

»Smo,« so dejali fantje s pomenljivim po-
vdarkom v besedi. »Vsi pa nismo ljudie.«

»Ali misliš mene?« sem dejal, še malo po-
gumen od žganja in od človeške družbe, ki sem
jo naletel.

»Tebe ali ne tebe,« je odgovoril eden iz-
med njih. »Nocoj ne prideš domov!«

»Kdo pravi, da ne? Ali boš ponovil, poba!«
Bil sem glasen, pripravljen za tepež.

Toda v hipu sem uvidel, da tu ne gre za iz-
zivanje. Fantje so gledali pomembno, bili so ti-
hi, svareči, in izvedel sem: »Tam gori je
nekdo...«

»Kdo? Enega se bojite?«

»Saj ni človek.«

Ni mi bilo prijetno. Že ta beseda, ne imeti
s človekom opravka, me je dirnila, da me je
zamrzelo. Toda stal sem med sovrstniki, ki jim
nisem smel in hotel biti sovrstnik; vojak kore-
njak, ošabna misel, upati se več kot oni in pija-
ča, sta me podžgali. Dejal sem:

»Kdo pa je, če ni človek? In če je duh, je
še lažje, naj gre mimo uh!«

S temi besedami sem zavriskal, da sem se
lastnega glasu ustrašil. Sel sem in gledati so za
menoj z odprtimi zijalami. Moja roka je ves čas
držala za ročaj bajoneta, da bi zmanjšal neu-
godno občutje, ki se je ponavljalo ob slednji po-
šastni senci, padajoči čez pot. Nazaj nisem
mogel.

Tam gori na vrhu Košenine, kjer gre steza
med hrasti in javorji in se vrsti kotanja za ko-
tanjo, ki so polne vode ali kamenja, se je v bli-
žini nekega okleščenca, ki ga je danes že veter
izruval, prikazala deset korakov pred menoj
čudna postava, pol podobna človeku, pol nje-
govi senci. Razložil sem jo natančno, a ko sem
napel oči, da bi jo spoznal v mrtvaško blede
obraz, se mi je zdelo, da je votel. Postava je
stala ravno kot sveča in iztegala roke kot du-
hovnik ki blagoslavlja, ali kot bi me hotela ob-
jeti ali zadaviti.

Izdrl sem bajonet — v tem hipu je stala po-
stava zopet za deset korakov dalje, ravna kot
sveča, z rokami kot bi blagoslavljala ali davila.
Na dva koraka sem se ji vselej približal... Zopet
je stala daleč pred menoj, zdaj je bila na desni,
zopet na levici, celo zadaj... Sopel sem upehan,
pot mi je tekel s čela, smrtna groza me je muči-
la, da tega ne vem povedati. Če sem bežal, je
bila za menoj, če sem jo lovil, je bila pred me-
noj... vedno deset korakov... zopet deset ko-
rakov.

Zame je bilo obupno. Ta hip se nisem več
bojeval, branil sem se. Ko je stala postava blizu
kotanje, ki je bila polna vode, sem se zagnal
kot blisk z bajonetom nanjo. Niti glasu ni bilo,
videl sem kri, ki je hrizgnila, truplo se je pre-
kopicnilo v vodo, ki je štrbunknila. Še prej kot
se je prvi val vode poglel, je stala postava ista
kot poprej deset korakov pred menoj.

Tedaj sem mislil, da zblaznim. Pričel sem
begati kot ptič v kletki, na desno, na levo, na-
prej in nazaj, dokler ni postava izginila izpred
mojih oči... Toda zdelo se mi je, da cepeta ne-
prestano za menoj... toliko časa, da sem zagle-
dal Ščinkovo bajto v luninem svitu, ki se je rav-

no tedaj prikazala vrh dreves na obronku zemlje. Ustavil sem se in ozrl. Nikogar ni bilo.

Osupnilo me je nekaj drugega. V Ščinkovi bajti je gorela luč, kot da stražijo mrliča. Bajta je bila vedno zaprta, oče in dva sinova sta bila zgorela v Romuniji, gospodinjo so tudi zagreblili.

Jedva sem imel čas pomisliti to. Izmed dreves se je prikazala čudna procesija moških in šla s počasnimi koraki in z v tla vprtimi očmi proti bajti.

Bili so vsi trudni kot izmučeni od neizmerne žalosti. Prvi je šel Ščink in nesel drva, za njim sta šla sinova in sta nesla sekiri in potem še cela vrsta nesrečnih znancev, vsak s svojim

orodjem. Zadnji je šel Kranjcevec Janez in nesel žago. Spoznal sem ga — bil je tisti, ki me je preganjal skozi noč, rana, ki sem mu jo usekal, je zijala suha kot udarec s sekiro v les. Hodil je skliučeno, kot da je dekletova nezvestoba težja kot gora — ali kot da pobira v svoje srce solze in bolečino vseh onih, ki hodijo pred njim.

Ko je Ščink prišel do bajte, so se vrata sama ob sebi na stežaj odprla. Svetloba je planila nanje. S počasnimi in težkimi koraki so stopili drug za drugim čez prag. Slišal sem, kako so odlagali drva in orodje. Vrata so se zaprla, luč v oknih je vgasnila, v vasi je zapel petelin.

Jaz sem bil rešen...«

Sredi mladine.

(Umrlemu tovarišu Francetu Kandusu.)

Sredi mladine, vanjo zamrežen
z nitkami jasne, tople skrbi,
sleberni brst, krepak ali nežen,
z blagimi si ogreval očmi.

Smrt se je uštelá: v grobne temine
pahnila je le tvoje teló,
tebe ni mogla — sredi mladine
v srca zamrežen si pretesnó.

Pastúškin.

ANDREJ KOŠUTA SLOVENSKA POVEST. ALOJZIJ REMEC

III.

NDREJČEK je včasih upihnil tudi kakemu zajčku luč življenja. Brez pravice in brez orožnega lista je to delal iz gole objestnosti in lovske strasti. Golobrdski lov je imel v najemu star revmatičen go-

spod iz Trsta, ki je prišel vsako jesen komaj enkrat na lov. Tedaj je imel Matijček, ki je bil obenem njegov lovski čuvaj, obilo posla. Predno je prišel gospod preganjat tistih par zajcev po golobrdskih strniščih in travnikih, je Matijček vselej ustrelil dva zajca, ki si ju je davno prej bil izbral za to priliko. Potem ju je lepo pripravil za gospodovo nuško. Enega je postavil v grmovje, četrto ure daleč od vasi, drugega pa za kup kamenja na občinski gmajni. Drugi dan je bil velik lov in Matijček je znal kratkovidnega gospoda tako voditi, da sta mu prišla oba zajca pred puško. Komaj je gospod sprožil na nastavljenem žival, je Matijček že letel po zajca, ga vih-tel zmagonosno gospodu nasproti in mu čestital da tako dobro strelja. In gospod je bil zadovoljen z zajcema in s svojim lovskim čuvajem, ta pa sam s seboj in z dobrim gospodom tudi.

Če je gospod vprašal, ali je kaj lovskih tatov, je vedno trdil Matijček za vse svete, da ga ni devet vasi naokrog nikogar, ki bi se upal

prijeti puško v roke. V resnici pa so fantje streljali zajce vse vprek in jim nastavljali zanke po vseh prelazih. Qsobito Andrejček je bil med njimi.

Tisto jesen pred Metkino poroko je bil tudi Andrejček kriv, da je prišel Matijček v veliko zadrego pred svojim gospodom. Prvega zajca je Matijček že previdno nesel v nahrbtniku in že je gospoda po dolgih ovinkih previdno vodil v bližino drugega, ko se je gospod nenadoma ustavil, popravil naočnike in začuden strmél na mlad jesen streljaj pred seboj.

»Matijček, ali ni tam na drevesu zajec?« je vprašal poltiho.

Matijček se je hudo ustrašil, ko je zagledal med vejami mrtvega zajca, ki je bil žrtev Andrejčkove prekanjenosti in je bil sprožil njegovo nastavo. Ta se naredi takole: v zemljo pod mladim prožnim drevesom zabiješ količek, ki ima na gornjem koncu kljukico v podobi številke 1. Nato pripogneš vejo, privežeš nanjo žico za zanko, ki jo na spodnjem koncu na rahlo pritrdiš na kljukico količka. Kako se to naredi, je umetnost, ki je ne zna vsakdo. Nesrečni zajček, ki pride v zanko, sname to s količka, veja se zravna in vrže ujetega siromaka na zanki visoko med veje, od koder ni več iz zadrga. Matijček je vse te umetnosti poznal in mislil gospodu povedati resnico, a se je premislil, ker se je zanašal na gospodovo kratkovidnost.

»Zajec je, gospod. Naj streljaj!« se je odrezal strahoma.

»Čudno, da gre zajec tudi na drevo...« je dvomil gospod.

»Jaz sem ga videl že na hrastu...« se je lahal Matijček. »Le brž naj sprožijo, drugače skoči z jesena!«

Gospod je res ustrelil, Matijček je pa tekel k jesenu, ga oripognil, naglo potegnil zajca iz zanke, mu naravnal ude in ga nesel gospodu.

»Težak je, gospod. Tako lepega že niso dolgo ustrelili,« je hitel in tlačil zajca v nahrbtnik. —

»Čudno, da gre ta žival na drevo.... Prašal bom svojega prijatelja profesorja, ali zna zajec plezati. Jaz bi rekel, da ne...«

Matijček je godrnjal in se jezil na onega, ki ga je spravil v tako veliko zadrego, a vendar vodil gospoda k drugemu zajcu, ki ga je bil nastavil. Tisto leto je dobri gospod ustrelil prvič v življenju tri zajce na Golem brau.

Odkar so bili orožniki v Dolgivasi, so postali golobrdski fantje opreznější. Zajci so imeli mirnejše življenje, le Andrejček jih je preganjal s staro strastjo. Bog vedi kje je bil staknil kratko puško, ki jo je lahko razklenil na dva kosa in jo skrnil pod suknič.

S to puško je hodil na lov v dovoljenih in nedovoljenih časih, nastavljal je tudi pridno zanke in bil vedno gotov, da se mu vse srečno izteče. Vedel je sicer, da bo lahko za zajčjo smrt huje kaznovan kakor če bi koga ubil — a strast je strast.

Tako je tudi v medli ponedeljkovi noči, par tednov potem, ko je bil prišel iz zapora, oprezno koračil proti županovemu seniku nad vasjo, da tam skrit počaka zajca, ki ga je videl že parkrat teči iz gošče preko male senožeči proti njivam za potokom.

Prvi krajec je svetil nizko nad obzorjem, ko je prišel Andrejček k seniku in začel tuhtati, za kateri vogal bi se postavil na prežo. Misлил je že sestiti na kamen pred vhodom v senik, ko je zaslišal iz njega enakomerno sopenje. Prvi hip se je prestrašil in že mislil zbežati, a radovednost mu ni dala, da ne bi pogledal, kdo si je postlal na mehkem senju. Clovek, ki je tam spal, se ni zbudil. Andrejček je splezal bližje, nadenjal oči in si ni mogel verjeti. Skozi prislonjena vrata se je splazil bližje. Puška, sablja, orožniška čelada... Dalje kakor je Andrejček bulbil v poltemo, bolj mu je utripalo srce. V seniku je spal orožnik. Odpel si je bil čelado in jo položil zraven sebe, puško pa je držal v rokah.

»Gorje, če se zbudil!« je šumelo Andrejčku po glavi. Kakor okamenel je bil in se ni več upal ganiti, ki je spoznal, kdo spi v njegovi bližini par pedi od njega.

V Dolgivasi je bil včeraj ples, orožnik se je nemara tudi pridno vrtel in sedaj spi, mesto bi lazil po zapuščenih stezah in iskal tatove in razbojnike. Sreča, da imam dobra ušesa!... Drugače bi že jutri romal vkienjen v mesto in moral dajati odgovor, koliko zajcev sem že končal. Lepa reč! — je premišljeval Andrejček.

Nenadoma mu je šinila objestna misel v glavo.

Splazil se je tiho kakor mačka k spečemu orožniku, oprezno prijel za čelado, jo stisnil pod pazduho, se splazil iz senika in po prstih stekel proti vasi.

Za zajca mu ni več bilo. Stiskal je pokrivalo k sebi in tekel proti vasi vesel, da se mu je tako nenadoma ponudila prilika, da pokaže tudi on orožnikom, kaj zna.

Na križišču pred vasjo je dobil še dva fanta, Krapeževega Toneta in Godeževega Franceljna, ki sta se odpravljala pravkar spat.

»Ali si zopet za zajci?« sta pozdravila Andrejčka, ko je stopil k njima.

»Ne, nocoj sem druge zverine lovil. Če prisežeta, da me ne izdasta, vama povem.«

Fanta sta obljubila, da ne povesta nikomur niti besedice, in Andrejček jima je pokazal čelado in povedal, kako jo je dobil.

Veselje je bilo veliko.

»Ta klobuk je vreden več kakor deset zajcev...« je modroval Tone, ki je imel orožnike ravno tako rad kakor Andrejček in vrtel čelado med prsti. »Jutri ga nesi na žandarmarijo in prašaj, kateri gospod je to izgubil! Povej, kako si klobuk našel, in priklanjali se ti bodo, kakor bi bil samglavar, če jim vrneš pokrivalo in obljubiš, da boš držal jezik za zobmi.«

»Kajpa?« se je zasmel Andrejček, ki je bil bistrejše glave kakor Tone. »Če bi storil, kakor mi ti svetuješ, bi mene zapril in tistega, ki pride jutri zjutraj gologlav s patrolje. Ne, drugače bomo naredili...«

Andrejček je fantoma šepetaje povedal svoj načrt. Oba sta bila navdušena zanj in urno so vsi trije odšli v vas, da ga izvrše.

* * *

Ko je drugo jutro posijalo mlado solnce čez hribe, so se odprla vrata edine gostilne na Golem brdu in domača hči, Komarjeva Marička, je vsa lepa in jutranje rdeča stopila na prag. Oči so ji bile še nekoliko zaspane in prvo, kar je storila, je bilo, da je zazehala, pokazala vrsto belih zob in zaprla oči.

Ko jih je odprla in bistreje pogledala po prostoru pred hišo, po trati za potjo in po dveh divjih kostanjih, ki sta stala v prvem cvetju ob poti, se je v resnici začudila in rekla: »O!« Nato se je začela smejati na vse grlo, da je pogledal tudi oče Komar iz hiše.

»Kaj se na tešče tako smeješ, deklica?« se je ozorno obregnil.

Med smehom, ki ji je prisilil solze v oči, je dekle stegnilo roko in pokazalo v vrh prvega kostanja: »Glejte, oče, glejte — od smeha se zadavim...«

Komar je uprl oči v kostanj.

»Presneta reč, lepo so ti ga napravili... Da se jim le ljubi!« je dejal in tuđj niemu so se raztegala usta na smeh.

»Ali ne, oče? In celo svetlo žandarsko kapo ima! Kaj bi rekel Holter, če bi jo videl!« se je smejala dekle.

Vrh kostanja se je košatil mogočen slamnat mož, zibal se v jutrnji sapi in se mogočno

opiral na grablje v desnici, ki jih je imel mesto puške, in tiščal k sebi bridko sabljo, ki so mu jo bili fantje bogve odkod pripravili in potisnili v leseni kolec leve roke.

Iz hiše sta prišla še Komarjeva mati in mali Pavle in oba sta se zasmejala, ko sta ugledala čudnega stražarja.

»Vrag vedi, kje so dobili orožniško pokrivalo?« je slednjič začel ugibati Komar.

»Spravi pošast brž z drevesa!« se je ustrašila sredi najlepšega smeha Komarica. »Lahko bi bili kaznovani!«

»Fantovske budalosti!« se je jezil Komar, prinesel izza hiše lestvico, jo prislonil h kostanju in šel snemat moža, da bi ga soseska ne videla.

»Res, križ je, če ima človek dekleta v hiši. Zdaj je prepir med fanti, zdaj tepež, eno nedeljo dere vse v hišo pit, drugo nedeljo ga pa ni človeka pri mizi. Marička, Marička, ne vem, kaj bo, če te ne omožim!« je godrnjal in se trudil, da bi zbil moža z drevesa.

Slednjič se mu je posrečilo, mož se je nagnil naprej, kakor bi se hotel v kolenih prelomiti in počasi zdrknil skozi veje na tla. Pokrivalo mu je zletelo z glave in pritrkljalo ravno pred Maričko.

Dekle ga je pobralo in pričelo ogledovati.

»Oče, pogledjte! V kapi je listek z imenom: Fric Holter!«

»Beži, beži! Sanja se ti!« je godrnjal Komar in vlekel slamnatega moža za hišo.

Med tem se je prismulil po poti mimo Matijček s svojim vozičkom, v katerega je bil vpregel svojo kravo.

Ko je ugledal Maričko z orožniško čelado v rokah, mu uradna vest ni dala miru, da bi se ne vtaknil vmes.

»Dobro jutro Bog daj! Kako se imate?« je pozdravil, ustavil svojo žival in stopil bliže.

»Kaj pa je tebe treba?« se je ustrašila Marička in skrila čelado za hrbet.

»Eh, nič, nič, Marička! Saj vemo, kako je. Gotovo je gospod Holter v hiši?« se je vsiljivo dobrikal Matijček.

»Nikjer ga ni! Ali misliš zato, ker imam njegovo pokrivalo v rokah?« se je smejala Marička. »Za hišo leži tisti mož, ki je nocoj stražil pod mojim oknom s tem-le strašilom na glavi!«

Matijček si je ogledal slamnatega moža za plotom za hišo, ugibal sem, ugibal tja in slednjič iztuhtal, da nekaj ne more biti v redu.

»Ali so se naši fantalini to noč kaj potikali krog hiše? Ali si morda čula Košutovega Andrejčka, ki je pri vseh norčijah prvi in zadnji?« je poizvedoval Matijček.

»Jaz ničesar ne vem...« je dejala Marička. »Sicer te to nič ne briga!«

»To se pravi, briga me že, Marička. Daj mi pokrivalo, ki ni za slamnatega moža, marveč za orožnika, ko gre po službenih poteh in patruljah!«

Marička je vrgla čelado Matijčku, ki jo je ujel, jo spoštljivo obrisal ob rokav pri srajci, jo ogledoval od vseh strani in se slednjič odločil:

»Jaz bom to kapo sam nesel gospodom orožnikom. Potem bodo že sami preiskovali, kako in kaj.«

»Da mi ne boš uganjal sitnosti, Matijček,« se je tedaj oglasil oče Komar. »Naredi, kakor veš in znaš, a jaz ničesar ne vem, nisem ničesar ne videl ne slišal in slamnati mož pojde že danes med steljo!«

»Naredim že, da bo prav!« je odgovoril Matijček in pognal.

*
* *
*

Tisto popoldne je nesel Matijček skrbno v papir zavito čelado orožnikom v Dolgovas. Zaveselil se je, ko je ugledal v pisarni gospoda Holterja samega.

»Vaše službeno pokrivalo sem prinesel, gospod stražmojster!« je pozdravil in važno odvil čelado.

»Tako, tako, hm...« je hladno odgovoril Holter. Skoraj jezen je bil njegov glas.

»Čudno, kod vse je ta klobuk hodil...« je izkušal Matijček spraviti orožnika v dobro voljo in mu začel na dolgo in široko praviti, kako in kje je čelado dobil.

Holter je Matijčka malomarno poslušal, vzela čelado in jo obesil v omaro k puški. Sredi najlepšega pripovedovanja je Matijčka ustavil: »Vsega tega mi ni treba nič vedeti. Da ne boš drugim o tem pripovedoval!«

»Vem, uradna tajnost, gospod stražmojster!«

»Vraga, uradna tajnost! Molči in hajdi zbogom! Tu imaš!«

Holter je porinil Matijčku v pest dva zavojčka tobaka za pipo in mu odprla vrata.

»Treba bi bilo poizvedovati, kako in kdo je službeno kapo zlorabljal!«

»Molči, pravim, in zbogom! Če izvem, da si kaj govoril, te tako gotovo naznamim, da si ukradel mojo čelado, kakor mi je ime Fric Holter. Zakaj ti si jo prinesel, jaz je pa tebi nisem dal. Torej je bila ukradena in kdo jo je ukradel, si lahko mislim!«

Vrata za Matijčkom so treščila med podboje, on pa je stal na stopnicah, gledal na cesto, tlačil tobak v mehur in ni vedel, kako bi si vse to razlagal. (Dalje.)

KDO JE KRIV. JURE JURIĆ. — ALOJZIJ GRADNIK.

V.

OD večer so prišli žandarji pred hišo Gajišino. Preiskali so hišo, izprašali ženo, brata in Gajišo. Vprašali so starešino in bili v nepriliki. In sicer zaradi tega: Ko je Gajiša izginil v noč, je začela

Todorina rana močnejše žgati, prevrnil se je na ledja in ne vedoč je pritisnil srajco na rano. Rana na trebuhu je bila težka, a ni se dotikala čreves. Rana je začela še močnejše žgati in slednjič je prišel Todorina k sebi. Čutil je nekaj neobičajnega v trebuhu, ali ni vedel kje in kaj je z njim. Pritisnil je z roko na rano in bilo mu je jasno, da je ranjen in tedaj se je zavedel, kje je in kaj se je z njim dogodilo.

»Da bi te strela, Gajiša« — je zavpil in začel tipati okoli sebe, in ko je našel svoj nož, ga je vzel čvrsto v desno roko, z levo pa je začel tipati po podu, da bi zagrabil kje Gajišo. Hotel se je dvigniti, ali zavalil se je nazaj, ker ga je zapekla rana, a tudi desno bedro, na katero se je naslonil. Od bolečine je začel izgubljati zavest in je pomislil, da umira. — »Umr! bom« — je pomislil, »a nihče ne bo vedel, kdo me je ubil, pa bo lopov utekel izpod vešal.« In ta misel, pa želja, da se osveti, ni šala, da bi izgubil zavest. — »Da bi vsaj komu rekel, kdo me je ubil, če tudi takoj crknem!« — zamrmral je glasno in začel stokati. Na njegov stok priteče pijani krčmar in njegova sključena in mršava žena, a v tem se prebudijo oni pijanci, ki so smrčali na stolu in na kloveh. Vsi so zavpili in skočili pekonci, a nihče se ni približal Todorinu. Todorina pa je vzdihoval in ječal, kakor da je prišla poslednja ura. Oni pijanci, ki so bili v sobi, so se začeli opravljati, da ne bi na nje padel sum. Tudi krčmarica se prestraši in se v strahu domisli, da bi se morala kri ustaviti in pobere po koteh prah in pajčevino in začne zatikati rane in ustavljati kri. Todorina je čvrsto stiskal rano na trebuhu. In krčmar mu je zaklical, naj ne pusti, dokler ne pride »padar,« ki mu bo zašil.

»Tristo medvedov!« — reče krčmar Todorini, in mu da žganja, da ga okrepi. »Pa kao te je?«

Todorina zamahne z roko, kakor da jih vse k sebi zove in ko so se vsi zbrali, jim pove, da ga je ranil Gajiša Mitrovič iz tega in tega sela in naj oni to iaviijo in tako pri sodišču pričajo, ako on živ ne dočaka sodnika in komisije.

»Ali si ga ti videl?« vpraša krčmar važno.

»Veš, pri sodišču vprašajo vsega vruga.«

»Kakor zdaj tebe!« — je lagal Todorina. Najprvo me je ranil v bedro, potem v trebuh in je nameril, da me zakolje, ali jaz sem zavpil. Tedaj je on pobegnil in mi odnesel denar, ki sem ga bil včeraj namešetaril.

»Razbojstvo!« — reče krčmar. »Ta bo okušil vešala.«

»Četudi poginem, samo, da njega spravim na vislice. Ali od vas se nihče niti premaknil ni na moj klic, da lopova primete.«

»Nihče ni ničesar čul do zdaj!« — odvrne krčmarica.

»Ali kaj zdaj, naj te peljemo v mesto v bolnišnico, ali naj gremo k sodišču in po žandarje?«

»K sodišču in po žandarje!« — odgovori Todorina. »Že pridem do bolnišnice, ako prej ne umrem. Treba, da sodišče vidi, kie me je in kako me je lopov sunil.«

Medtem, ko se je vršil ta razgovor, so jo ponihali oni pijančki in krčmar ni za prvi hip vedel, koga bi poslal po žandarje, zato je kar sam hitel po nje, da bi čimprej spravil Todorina iz hiše.

Prišli so žandarji, spravili Todorino v bolnišnico in odšli do Gajišo.

»Sovraštvo, gospoda!« — je govoril Gajiša žandarjem in se zagovarjal, da je prišel domu že sinoči, pokazal torbo z moko, pozval starešino za svedoka in brata in snaho; ali vseeno so ga odvedli v zapor. Ali skoro se je videlo, da se mu ne more ničesar dokazati in da Todorina laže, ko pravi, da je videl Gajišo, a ni ga mogel videti; in ko je še zdravnik izjavil, da rane niso težke, da so prav tako zadane, kako da je tisti, ki je z nožem ravnal, namenoma hotel samo narezati kožo, da pride do krvi, so Gajišo izpustili domu do sodne glavne razprave. Vse dotlej je Todorina tarnal, da bo umri, da je ohromel in da ne more na noge; ali ko je čul, da je Gajiša na prostosti, je vstal in hotel uteči iz bolnišnice. Ko so ga prijeli in povlekli nazaj, je začel psovati sodnijo in pravico in da bi še to manjkalo, da plača še sodnijske stroške.

Zdravnik ga je miril in mu govoril, da mu more to škodovati, ker se rane lahko poslabšajo.

»Pustite ga, gospod! Kopriva ne pozebe!« — je govoril neki strežnik zdravniku. In tako so pustili, da je Todorina pobegnil. Razume se, da mu nič ni bilo.

Pri sodniji je Todorina rekel, da ne ve, kdo ga je ranil,

»Zakaj si nas« — vprašal ga je krčmar, kjer je bil Todorina ranjen — »spravil vse na laž pred sodnijo?«

»Nočem« — a bilo je to isti dan, ko so šli od sodnije — »da bi se reklo: Todorina je tožil Gajišo, Gajiša pa je nedolžen. Lahko se kaj zgodi falotu, pa bi takoj zalajali name, da sem jaz to storil.«

»Aj, aj! Ti pa bi bil nedolžen, kakor veltkonočno jagnje« — se nasmeje krčmar.

»Kakor Gajiša zavoljo mojega trebuha. Gospoda se je res jezila danes zjutraj, da lažem

baje iz priateljstva proti Gajiši. A kaj bi njega gnjavila gospoda? — Kaj je on njim storil? Da so ga hoteli obesiti, to je drugo! Gospodi se hoče gospodstva, danes nad njim, a jutri nad menoj.«

VI.

Sredi tihe in temne poletne noči je zagorel Gajišin hlev in nekaj sena, kar ga je ostalo čez zimo. Ljudje so se sklicali, celo selo je priteklo skupaj in prav ko je najbolj gorelo, se prikaže Todorina s torbico mliva na ramenu.

»Ravno iz mlina pridem« — govori on — »ko vidim, da nekaj sveti v selu. Ne razložim kje, ali bal sem se, da je Gajišino. Slutnje! In glej, nisem se zastoj bal!«

»Kaj iz mlina prihajaš?« — reče Gajiša in se zareši.

»Prav kakor ti takrat v jeseni, ko so meni trebul razparali. Kaj ne, starešina?«

»Bo že tako! Tudi on je bil tedaj v mlinu a ti danes, in oba sta pri meni ključ vzela.«

»Moral bom do cerkve, da mu dam groš za dušo onega, ki je Gajišo danes v takšno žalost pripravil!« reče Todorina idoč mimo svečenika počasi od ognja v temo. Ko je sluga božji čul Todorino, je vzdihnil in se tudi on umaknil v mrak. »Antikrist je to, ki ne pozna ne svečenika ne Gospoda!« — je mrmral on misleč na Todorino in prijemal ga je pred njim strah.

A tudi na vaščanih se je videlo, da se eden drugega boje in da nihče ne ve, kdo je kriv.

Podnočje.

Vetri v alejah, cvetje na vejah,
svilnih korakov pritajen šepet,
tibe besede v objemih resede —
gledam in slušam vaš govor zavzet.

Bila so daljnočujčnosti krila,
ki jih naprej božji sel je podil,
bila je slutnja, pojoča kot lutnja,
ki jo le čas je intimen odkril?

Vetri v alejah, cvetje na vejah,
svilnih korakov pritajen šepet,
tibe besede v objemih resede —
gledam in slušam vaš govor zavzet.

Ali izžgana bila je rana,
ki se odprla je v daljen spomin,
ali neplaha je misel razmaha
páhnila dušo v prasket bolečin?

Plaka in poje kar srce je moje
váse pogreznilo bratskih glasov,
ali v zrak vzpenja se stolp, kjer začenja
širiti svet se svoboden in nov? —

Stano Kosovel.

BREZEN. KULTURNO-ZGODOVINSKI PABERKI, LEOPOLD KEBER.

spehi so jih bodrili k nadaljevanju tega posebnega študija. Končni uspehi jim ni izostal. Sedanja jeziki so sinovi starih jezikov, ti stari jeziki so bili med sabo bratje in kot taki imeli skupnega očeta, ki je živel v starodavni prazgodovinski dobi.

Očetovo ime se je popolnoma izgubilo, sinove so pa krstili učenjaki za Arijece ali Indoevropejce. Oče je gotovo moral imeti svojo domovino, preden so ga zapustili njegovi sino-

KELTSKA DOBA.

EZIKOSLOVJE je doseglo s primerjanjem jezikov svoj višek. Učenjaki so začeli primerjati različne jezike, žive in mrtve. Evropske in Azijske, in dognali precejšnjo sorodnost med njimi. Lepi u-

vi in si poiskali novih bivališč. Nekateri učenjaki so postavili to pradamovino v Vzhodno Indijo, drugi na Evropske južne poluotoke, tretji so si pa mislili: resnica leži v sredini, izmerili so daljevo med južnimi Evropskimi poluotoki in Vzhodno Indijo, razpolovili jo in dognali tako, da je bila pradamovina indoevropskih narodov v Južni Rusiji ob Azijski meji. To je bilo tudi edino pametno stališče, ki so se ga oprijeli polagoma vsi jezikoslovci, in temu mnenju sem se tudi sam pridružil. Saj bi bilo tudi krivično, da bi imeli Indijci, ki so se naselili najgloblje proti vzhodu, daljšo pot iz svoje pradamovine o priliki svojega preseljevanja kakor Germani, ki so zavzeli v Islandiji najbolj zapadne točke Evrope, zapustivši isto svojo pradamovino.

To je bilo v resnici prvo preseljevanje narodov, oziroma skupin, ki so postale komaj po ločitvi od očetove hiše narodi. Posamezne skupine so se ločile od domače hiše v nepoznanem

razdobju, letnice se ne morejo ugotoviti in kdor bi jih končno ugotovil, bi se lahko zmotil za celo tisočletje, najmanj pa za par stoletij. Ničesar nočem obljubljeni, a toliko že lahko trdim, da bom v popravljeni izdaji »Brezenske zgodovine« navedel že točne podatke, če se mi posreči izkopati le še par indoevropskih grobov. Radi nestalnih in vseprej kot prijaznih razmer v Južni Rusiji moram za enkrat ta namen opustiti in ga odložiti za, kakor omenjeno, drugo izdajo.

Učenjaki naštevajo devet bratov — Indoevropejcev. Navajam jih tu po abecednem redu, da se nobenemu ne zamerim: Armenci, Germani, Grki, Ilirci, Indijci, Irani, Italci, Kelte in Slovani. Slovani so seveda povsod zadnji. Ne glede na to, je ta razdelitev po mojem mnenju napačna. Če soglašajo učenjaki istočasno v tem, da so poznali vsi indoevropski narodi desetinski sistem, kako naj si razlagamo kar najkrat število devet? Učenjaki so se torej zmotili na vsak način. Deset jih mora biti! Kam naj se prištevajo Tracijci in Skitje? Recimo, da so pripadli Tracijci in Skitje Slovanom, za Etruške ne moremo dobiti pravega prostora. Ali so Etruški zadnji, deseti narod? Na vsak način se mora dobiti deseti indoevropski narod. Zgodovina se ne moti, če jih ona zahteva deset, deset jih mora biti, pa naj potem mi sami, zgodovinarji in jezikoslovci, izkopljemo iz starih pozabljenih grobov še desetega brata — Indoevropejca. Ničesar ne obljubljam, toda ko dobim rudo(!) sledno pravico na Balkanskem ali pa na Apeninskem polotoku, hočem vso zadevo razjasniti in priklopiti devetim bratom še desetega.

To sorodstvo smo morali na tem mestu omeniti, sicer bi ne imeli pojma, da so bivali najozbli sorodniki starih prebivavcev našega Brezna celo v daljnji Indiji. Ti stari prebivavci so pa Karni, ki so bili keltskega rodu. Zelo malo podatkov imamo o Starih Keltih, zares, zelo malo, a še ti podatki stoje tako rekoč na lončenih nogah. Vse te malenkostne podatke nam je podal rimski pisatelj Gaius Julius Caesar.

Caesar je bil prav za prav bolj vojskovodja kakor pisatelj. Ne moremo trditi, da je pisateljeval radi honorarja, ker je bil že od doma precej bogat, vsekakor je verjetnejša domneva, da je hotel Caesar s svojim spisom »De bello Gallico« (Galska vojna) nekako podčrtati svoje vojaške vrline. Saj vidimo sedaj po svetovni vojni, kako hite pisat vsi generali svoje spomine, v katerih seveda niso nikdar premagani; če pa doživljajo kako brezpomembno nezgodo, izvračajo vso krivdo na sovražnika. Tako je bilo tudi s Caesarjem. Opisovaje svoj zmago-slavni pohod po Galiji, ni imel ne časa, ne prostora, baviti se podrobneje z zgodovino, običaji in razmerami sovražnih Galcev, ki so bili Kelte. Caesarjeva latinščina v omenjenem spisu ni baš vzorna. Večkrat mu je izpodletelo, toda poznejši filologi niso smatrali njegovih napak za pogreške, vzeli so jih kot pesniško prostost, če jih niso celo sprejeli v slovnico in jih priklopili kot izjeme že veljavnim občim pravilom.

Vse izjeme v latinskih in grških slovnicih so torej edino le napake latinskih in grških klasikov. Marsikateri gimnazijski četrtošolec je padel, korakajoč čez Caesarjev v vsej naglici napravljen most (pontem fieri iubet), za cel semester ali je pa zmrzoval enako dobo v njegovih zimskih taboriščih (in hiberna se reducit). Jaz seveda nisem bil med tistimi, to prav lahko trdim, ker so se vsi zapiski stare goriške gimnazije izgubili in ker ni mojim sošolcem mnogo verjeti, če bi se osmelili trditi nasprotno.

Izkopine, znane zgodovinarjem z imenom: keltske starine, nosijo svoj keltski pridevek popolnoma neopravičeno in niso keltskega izvora, kar hočem dokazati v enem poznejših poglavij.

Bili so časi, ko se je ime »Brezan« izvajalo iz keltskega jezika. To se je zgodilo v dobi keltomanije, ko je zavladala v učenjaških krogih strast, vohati povsod, v vsaki zemljepisni označbi, keltske korene. Podlago tej razlagi naj bi tvorila keltska beseda: beres, ki znači goro. Primerjaj v tem oziru isto označbo v drugih indoevropskih jezikih: pri Germanih Berggora; pri Slovanih breg; pri Latincih prae-sum, — esse — načelovati; pri Grkih prenes strm; pri Ilircih - Albancih Prenk - Bib - Doda (Prenk - vzvišen nad druge, prvak) i. t. d.

Po neki drugi razlagi izhaja Brezen sicer tudi iz keltščine, a je dobil svoje ime po slav-nem vodji senonskih Galcev Brenus. Brenus, brenes, bresen, brezen. Črka u se je namreč omilila v črko e. črki n in s sta zamenjali svoja prostora pa bodi že dogovorno ali šele po hudem boju, s pred e se je izpremenil v z, saj se tudi nemška Seele izgovarja kakor slovensko zelje.

Brenus je namreč v začetku četrtega stoletja pred Kr. r. peljal svoje Senonce v Italijo, premagal Rimljane, zavzel ga, sprejel od Rimljanov bogato odkupnino in se ustavil, vračaje se proti domu, celih deset dni v Breznu, tako se mu je bila ta gorska vasica prikupila. In on, ki se ni dal premagati od hrabrih Rimljanov, je podlegel očarujočim pogledom zale Brezenke, s katero se je tudi poročil. Morga, Brenusova nevesta, je bila prva Brezenka, ki se je povzpela do keltskega prestola in dan njene poroke se še dandanes obhaja v Breznu vsako leto s posebnim pojedino, namreč z gosmi. Brenus je sicer res premagal Rim, ni se pa mogel polastiti Kapitola, ker so bile čuječe gosi vzbudile spečo kapitolško posadko še pravčasno. Da se reši posadka obleganja, se je odkupila z zlatom, a Brenus je zahteval še kapitolskih gosi za nameček. Bilo jih je šest in trideset. Vse te gosi so se spredle o priliki Brenusove poroke z Brezenskim dekletom Morgo. Gostili so se z njimi vsi vaščani. To se je zgodila dne 11. novembra l. 390. pred Kr. r. Stoletja so sicer izbrisala iz človeškega spomina pravi povod tej gosji gostiji, niso pa izbrisala navade same. Ščasoma so se podtaknile gosi sv. Martinu. Spomin na Brezensko preprosto dekle Morgo živi še vedno v izrazu: morganatski zakon, s kate-

rim se označuje zvezo osebe knežjega rodu s preprostim dekletom. Ker se pa taka neenaka združitev dogaja le redkokdaj, pomenja usoda (fatum) Brezenske Morge t. j. fata Morgana v sedanji rabi iluzijo.

Nisem mislil, da se bom s to etimološko razpravo tako zamotil, a vkljub temu moram dodati še eno razlago, ki je krožila pred dobrim mesecem po časopisih. Da dobi pravi koren imenu Brezen, se je napotil dotični raziskovalec sam na lice mesta, kjer je dognal po truda-polnem delu, da ni najti v nobenem Brezenskem priimku črke n. Rijavec, Petrič, Logar, Orel, Prijatelj, Markič, Hvala, Lipovšek i. t. d. tri in dvajset priimkov brez n, zato torej Brezen. To zadnje naziranje bi bilo tudi edino pravilno, če bi mi ne bil pokazal Petrič sam pri prvi Brezenski hiši pravih čistih slovenskega brezna.

Tudi iz te keltske dobe se je ohranila po ustnem izročilu pravljica, ki mi jo je pravila stara Petrička. Ta pravljica je po mojem mnenju oni čarobni ključ, ki nam odpira zarjavela železna vrata do Starih Keltov, da moremo od blizu opazovati njihov značaj, njihove šege in običaje, njihove gospodarske, verske in kulturne razmere. Naj se prepriča čitatelj sam, v koliko sem se zmotil s to svojo trditvijo! Evo vam pravljico!...

Dve družini sta se borili v Breznu za prvenstvo. Obe sta bili enako mogočni, enako bogati. Kar je bilo polj, travnikov, gozdov, dia-rin od Snežne Glave do Krnastega Roba, od Belinove Skale do Viline Planine, vse je bilo njuna last. Vsi ostali sovaščani so jima robotali, trudili so se od zore do mraka, od mraka do dne, da sta se plemenitaški rodbini redili v brezdelju in se zabavali.

A iz bogastva se rodi pohlep, in pohlep rodi zavist. Ni privoščil Vercin bogastva Atulu, ni privoščil Atul bogastva Vercinu. Vsak je hotel sam gospodovati v Breznu. Vsak je iskal primerne prilike, da izvrši svoje tajne načrte in se odkriža tekmeča, vsak se je pa tudi bal nuditi nasprotniku tako priliko. Pod pepelom je nevidno tlela žerjavica.

Zgodilo se je, da sta se nekoč srečali Vercinka in Atulka pri potoku. Druga drugi se nista mogli več izogniti. Izpod pepela je hušknil zubelej. Kmalu nato sta pričela na pozorišču šop izpoljenih Vercinkinih las in izbiti Atulkin zob o dogodkih, ki so sledili besednemu prerekanju.

Seveda sta zvedela takoj potem Vercin in Atul o sovražnem napadu nasprotnikove žene.

Kri je šinila Vercinu v glavo, prsti so se mu skrčili v pest, poklical je svojega oskrbnika in mu zabičil: »Pooblaščaj te, da se meriš z Atulom, čigar žena je krvavo razžalila čast moje velerodne rodbine! Ne popuščaj, dokler mi ne dokažeš z njegovo odsekano glavo, da si izvršil moje naročilo!«

Oskrbnik je stopil v hlev, poklical hlapca in mu zabičil: »Pooblaščaj te, da se meriš z Atulom, čigar žena je krvavo razžalila čast velerodne rodbine našega gospodarja! Ne po-

puščaj, dokler ne dokažeš gospodariu z Atulu odsekano glavo, da si izvršil moje naročilo!«

A tudi Atulu je šinila kri v glavo, prsti so se mu skrčili v pest, poklical je svojega oskrbnika in mu zabičil: »Pooblaščaj te, da se meriš z Vercinom, čigar žena je krvavo razžalila čast moje velerodne rodbine! Ne popuščaj, dokler mi ne dokažeš z njegovo odsekano glavo, da si izvršil moje naročilo!«

Oskrbnik je stopil v hlev, poklical hlapca in mu zabičil: »Poblaščaj te, da se meriš z Vercinom, čigar žena je krvavo razžalila čast velerodne rodbine našega gospodarja! Ne popuščaj, dokler ne dokažeš gospodarju z Vercinu odsekano glavo, da si izvršil moje naročilo!«

Tako je prišlo, da sta stala nakrat Vercinov in Atulov hlapec kot nasprotnika drug proti drugemu. Očeta njuna sta si bila brata, ženi njeni sta si bili sestri, prijateljstvo je vezalo njuni srca, a gospodar je ukazal, gospodarja treba slušati. Sorodstvo, svaštvo in prijateljstvo so se morala umekniti gospodarjevemu pozivu.

Določil se je dan dvoboja. Bilo je poleti. Dan je bil enak noči. Določil se je prostor. Mala ravan ob gozdnem robu.

Vsa srenja se je bila razvrstila po desni in levi rebri, nekoliko više sta stala oskrbnika, še malce više na desni rebri Vercin, na levi rebri Atul. Na malo ravan ob gozdnem robu sta stopila bojavnika, od desne Vercinov hlapec, od leve Atulov hlapec. Pripravila sta se bratranca, svaka in prijatelja, da se kot sužnja borita za izpoljene lase in izbiti zob svojih vladarjev.

Zdajci, borba se še ni bila pričela, prilo-masti iz gozda velikanska zver, pepeluh, dolgi nos se mu je vlekel po tleh, iz gobca sta mu štrleli dve snežnobeli debeli sulici, velika uhlja sta mu padala raz glavo in njegove široke noge so puščale za sabo pri vsakem koraku precejšnje luknje v trdi zemlji. Zverina, kakršne še ni do tedaj ugledalo nobeno Brezensko oko.

Takoj je zbežala srenja, in sicer po vrsti, najprej Vercin z desne in Atul z leve, za njima oskrbnika, za tema pa mlado in staro, moški in ženske. Tudi bojavnika sta jo popihala. Na ravni je ostala samo še zverina. Zvedavo je pogledala za bežečo množico, zamahnila dvakrat, trikrat s svojim nosom, naslonila se s hrbtom na bližnji hrast in zaspala.

Prišedši domov so ugibali vsi Brezenci, kaj neki je moralo biti. Se je li razsrdil mogočni Belin, se je li razžalila gozdna vila, se je li bila preselila duša kakega prednika v tako ogromno telo in prišla obiskovat domačo vas?!

Vercin in Atul sta se na mah sprjaznila. Segla sta si prijateljski v roke. Tudi njuni ženi sta morali pozabiti psovke in poškodbe. Da si pa nista imeli ničesar očitati, je Atulka izbila Vercinki zob, Vercinka pa izpulila Atulki šop las. Ker pa ni omenil sklenjenega sporazuma ne Vercin svojemu, ne Atul svojemu hlapcu, sta se ta dva morala gledati še vedno po strani, da celo sovražno, četudi sta si bila bratran-

ca, svaka in prijatelja. Razžaljena čast gospodarjev ne pozna sorodstva odvisnih sužnjev!

A ni ostalo samo pri sklenjenem prijateljstvu. Ne, Vercin je daroval dva največja prašiča, Atul tudi toliko in zvečer so se ti-le darovi pekli na velikanskem kresu. Vsi Brezenci so bili povabljeni na gostijo, jedli so in pili, edino hlapca nista mogla umeti, kako more tako hitro dobiti krvavo razžaljena čast zadoščenja.

Pepeluha je vzbudilo veseljačenje zbranih gostov, ki se ga pa niso več bali, saj so se bili najedli svinine, saj so se bili napili medice. In ta pepeluh je ostal še dolgo časa v Breznu, zdaj je zibal Vercinki otroka, gugajoč svoj nos sem ter tja, zdaj je igral slepe miši s starejšimi Atulkinimi otroci. Igra je bila zelo zabavna. Pepeluh s svojo neokretnostjo ni mogel nikdar nobenega ujeti, otroci so pa koj butnili vanj, naj so imeli še tako počteno in dobro zavezane oči. Nekoč se je pa pepeluh prenajedel nezrelh jabolok, pil vodo, dobil gliste in crknil...

V resnici ta pravljica me je na prvi hip iznenadila, osupila. Nič bi ne rekel, če bi nastopal mesto slona zmaj. In da je pepeluh slon, pove pravljica dovolj jasno. Saj prav radi te nenavadne prikazni v teh krajih je nastala ta pravljica in ne morda radi dvoboja, ki je bil med Kelti nekaj vsakdanjega.

In vprašal sem se, odkod slon. Razmišljal sem in ugibal in slednjič dobil ne samo odgovor na stavljeno si vprašanje, marveč tudi dan in leto, kdaj se je vršil prej opisani dvoboj med pooblaščenecema.

Koncem tretjega stoletja pred Kr. r. in sicer l. 218. je vodil Hanibal svojo kartaginsko vojsko čez Alpe, da se spopade v Italiji sami s preobjestrnimi Rimljani. S sabo je peljal tudi čredo slonov. En slon je že moral zgrešiti prvi pot, zašel je, klatil se, izgubivši vsako zvezo z ostalo armado, po Alpskih gozdih en mesec, dva meseca, tri mesece in se slednjič priklatil v Brezno. Nikjer drugje nisem slišal (te ali podobne pravljice, iz česar sklepam z gotovostjo, da so bili Brezenci prvi, ki so ugledali slona. Če se je pojavil slon tudi v kaki koroški, tirolski vasi, ne vem, ker nisem raziskoval te zadeve izven naše pokrajine, vsekakor je moral zapustiti slon v onih vaseh svojo sled v obliki pravljice. Kdor bi zbral podobne pravljice o slonu tudi izven naše dežele, bi lahko temeljito in natančno začrtal pot, ki je po njem prišel slon z Alpskega prelaza v Brezen.

Brezenci niso mogli nikdar pozabiti brezplačne svinjske gostije. V spomin na njo so žigali vsako leto kresove, prašiče nad ognjem so si seveda predstavljali. In kakor je izvirala poznejša navada Martinovih gosi iz vasi Brezna, tako so imeli vsakoletni poletni kresovi svoj izvor v istem kraju. Poznejša doba je naprtila kresove sv. Ivanu. Dvoboj se je torej vr-

šil dne 23. junija l. 218. pred Kr. r. Še dandanes pravijo v Breznu Rijavčevi njivi na Zaslonu. Gotovo je iskati na tej njivi prostora dvoboju.

Do sedaj se ni vedelo, kako so se dvojevali karnski plemenitaši med sabo. Niso si stali drug drugemu nasproti kakor nemški vitezi v srednieveškem turnirju, ne, pooblastili so za to svoje sužnje. Za plemenitašnje je veljalo drugačno pravo. Kar je storila zlega plemenitašinja drugi, tisto zlo je morala sama občutiti na lastnem telesu. Zdi se mi, da je bilo žensko pravo strožje od moškega prava.

Dasi so se ponašali Keltje že s precejšnjo kulturo; pekli so prašiča na ražnju, izdelovali nože in sekire (»odsekanja« glava v Vercinovem in Atulovem naročilu), poznali so žepne rute (Atulkinji otroci z »zavezanimi« očmi pri slepih miših) in riuhe (za slona bi bile take rute premajhne), vendar niso rabile ženske ne umetnih zob, ne lasulje, kar pričata izbita zoba in šona izpuljenih las.

Najvišje božanstvo je bil Karnom Belin, častili so gozdne in gorske vile in verovali v preseljevanje duš. Ker naletimo na to vero tudi pri drugih narodih (n. pr. Indijcih), lahko sklepamo iz tega, da je bila to prvotna vera vseh indoevropskih narodov, ko so bivali še v pradomovini. Če se že duše izseljujejo iz mrtvega trupla in si izbirajo nova bivališča, zakaj bi se tudi živa telesa ne izselila in si poiskala novih bivališč?! Morda je dovedel prav ta zaključek narode do onega preseljevanja, ki sem ga omenil v začetku tega poglavja.

Prav tako stara kakor je vera v preseljevanje duš, je tudi navada, ki jo opazujemo pri vseh Evropskih narodih, običaj namreč, prazniti polne skledе in kupice ob slavnostnih prilikah (Brenusova poroka, Vercinova sprava z Atulom). Saj prav to praznenje skled in kupic je obogatilo naš jezik za izraz: praznik.

Živinozdravilstvo pri Karnih je bilo pa malo prida, saj niso mogli rešiti in ozdraviti niti bolnega slona...

Vsem Brezencem je bil še v živem spominu slon, ko je prišel v vas tuj mož, Rimljan. Predstavil se je: Janus Stipanus Moster, pristavil, da je podietnik in da je prišel najemat delavcev in težakov. Krepke in močne postave Brezenskih fantov in mož so ga prepričale, da je našel, česar je bil iskal. Rim se je namreč namenil, tako se je izdal podietnik, drugo leto sezidati novo mesto, za katero ima že izbrano ime in zbrano kamenje, nima pa še pripravnih delavcev. Tako se je zgodilo, da so pričeli l. 182. pred Kr. r. Brezenski možki z zidanjem Ogleja, one rimske trdnjave in nasebine, iz katere so se jeli Rimljani holi in holi širiti, tako da so že deset let pozneje t. j. l. 173. nodiarmili Karne z Breznom vred in jih priklopili rimljanski pokrajini Veneciji.

POUCNI DEL

VALENTIN STANIČ.

OBRAZI NAŠIH MOŽ. DR. J. LOVRENČIČ,

(Konec.)

TANIČ se je zave-
dal, — da njegov je-
zik ni baš vzoren
(saj je pozneje Blei-
weisu pisal, da se
slovenske slovnice
nikdar učil ni in da
piše tako, kakor mu
uho pravi, ki pa je

ie bilo vajeno le go-
riško-kanalskega dialektu). Vendar je poslal
svojo knjigo v svet: zadostiti je hotel občutni
potrebi!

Tretji in četrti odstavek sta pa naravnost
programna! Stanič je mislil na periodičen zbor-
nik, v katerem naj bi sedelovali vsi, ki so se te-
daj čutili poklicane! Žal, da ta njegova namera
ni uspela: občinstvo se mu ni odzvalo kakor je
pričakoval in sotrudniki tudi ne.

Povod za drugo Staničevo knjigo je dalo
sveto leto 1826. Stanič je hotel goriškim Slo-
vencem dati v roko berilo, ki bi služilo ljudem
pri obiskovanju cerkva. Zbral je zato precej
svetoletne literature, misleč prirediti slovensko
knjigo. Pa mu je prišla tedaj v roke tudi Potoč-
nikova o svetem letu in prilastivši si jo brez
navedbe vira, je izdal leta 1826 »Molitve in
Premišlovanja per obiskovanju shtirih k' sa-
doblenju odpuštika svetiga leta odlozhenih
zerkva, katerim je spredpostavljen kratki
nauk od svetiga leta 1826. — Se dobé v Gorizi
per bukvaš nemških shol«. Tak je naslov
knjige, ki pa prinaša več ko pravi! Stanič je
ostal zvest svojemu programu in je dodal knji-
gi od 51—148 strani »Perstavik nekterih zer-
kvenih in drugih Pesem, h molitvam in premiš-
hlovanjam sa sveto léto 1826. Ta pristavek ob-
sega mašne pesmi in pesmi za razne praznike,
deloma prepisane, deloma prestavljene iz latin-
ščine in nemščine. Kdo misli na Staniča, ko
poje ali posluša v cerkvi na novoletni dan ono
staro:

»O Bog! Katir' si in si vselej bil!
Naj Ti bo hvala peta!
Za dobro, ki si meni stril

Skoz' čas posanga leta,
Za zdravje, srečo, veselje,
Za mir in svet in dobro vse
Te hvali duša vneta!
Deb' tud to leto srečno blo,
Ki smo je dons začeli!
Deb' terdni s Tvojo bli močjo,
Deb' mi le Teb' živeli! —

In vendar je Staničev prevod iz nemščine!
— Poleg zgolj cerkvenih je priobčil še lepo šte-
vilo novih prevodov iz Beckerjeve Müldheim-
ske in iz posameznih nemških pesnikov. Najza-
nimivejši je gotovo prevod Wilhelm Schleglo-
vega soneta:

Mati Božja v časti.

Ponižno Angeli te vsi častijo,
V molitvi sveti pred teboj stojé;
Nebes kraljica! tvojo čast goré
Vse zvezde, ki na nebu se buščijo!
Nebes lepote v Tebi se svetijo —
Nar lepši čez vse stvarjene žené!
Otrok mogočni Ti naročij je
Stri smerti smert! vsi v njem nebo
vdobijo.

Divica! hči od Tvojiga Sinu!
Telo ie tvoje h svetimu b'lo zbrano,
V katerem ie dobadlo bit Bogu!

Z življenjem Tvoiem ie življenje dano;
Zveličanje perkaže se svetu,
Tvoj Sin nam ie ozdravil smertno
rano.

Iz odgovora 1822 vemo, da je že tedaj imel
Stanič pripravljene pesmi in prevode za nadalj-
ne publikacije. V Gorici jih gotovo ni vseh do-
vršil. Pripravljati jih ie tedaj že v Ročinju in na
Banišicah. Mogoče ie, da datira tudi ta prevod
iz onih let. Potem je najstarejši — oziroma prvi
slovenski sonet. Koseski je priobčil svojo »Po-
tažbo« 1818. Če bi pa vendarle dali Koseskemu
prednost, ostane Staničev časovno drugi!

Staničevi originalni prispevki v Pristavku
so že gori omenjena »Prošnja za dobro leito«,
»Zdihovanje ovčic po Pastirju« z opombo:
»Zložena zvolenimu goriškemu g. g. škofu
1818, k' se ie priti mudil«. (Jož. Walland), »Ve-
sela pasterica.« »Pesem po žetvi,« »Pesem de-
klice, ki je v šolo hodila.«

Kakor je zanimiv oni ogovor, tako je zanimiva in čisto Staničeva sklepna beseda v tej knjigi:

»Ako bi leté Pesme več bravcev dobile, kakor unih 24, ktere so v letu 1822 za kmete in mlade ljudi von dane bile; bi se znalo za naprej več drugih bolj popravljanih von dati.

Pa! huda je, to čutim sam!
Več k' sto špendat ak smil' se vam,
Za bukvice Petico dat. —
Toljk per zvečit, In še zgubit!

To je ona knjiga, o kateri govori Staničev življenjepisec v »Glasu,« da je bila natisnjena v Vidmu. Natisnila sta jo brata Mattiuzzi.

Čez dve leti — 1828 — je izdal Stanič brošuro, obsegajočo na 8 straneh »Zesar in Prelat.« (Iz njemshkiga prestavil V. St** K. in 12 osem vrstičnih kitic pesmi »Rosh'ze na grob Mariane D**«, k'tera je v jeseni 1820 vmerla. Slošil V. St** K. per Sozhi 1828. (Visha. »Tukaj gori se nesnani, — Ali: Oh! mi revni kaj je striti«).

Prva je znana Brisgerjeva romanca; pozneje je prinesla kranjska čbelica nov prevod, katerem so se sklicevali pod črto na — Staničevega! Treba je bilo hrbta — kosarjevega, da bi se kdo nad čbelico ne znašal! »Rožice« ta nam z orombo o viži pričajo, da je Stanič pri vsaki pesmi mislil tudi na naprev!

Po tej knjižici je Stanič za deset let umolknil. Zalaganje knjig tudi v onih časih ni bila igrača! »Več k' sto špendat« je bilo bridko in je še tako požrtvovalnega Staniča, ki je mislil le na dobro svojih rojakov, ostrašilo. Čakal je in skrbel, da razpeča svojo »zalogo.« Pa ni šlo in ni šlo! In v zakladnici je imel še toliko gradiva! Leta 1838 se je odločil in izdal kar dve novi knjigi: »Drugi Perstavik starih in novih zerkvenih ino drugih pesem, h' molitvam ino premishlovanjem za sveto leto 1826. Sbiral. is Niemshkiga prestavil, ino skladal Val. Stanig Scholast.: Natisnil Paternolli v Gorizi 1838. ter drugo pomnoženo izdajo »Pesmi za kmete in mlade ljudi,« v kateri je zastopan tudi mladi Štefan Kocijančič, kakor je v Perstavku z 27 osem vrstičnimi kiticami pesmi »Pot v nebesa« P. i. Bonzha Provinzial.

Za kazalom k Pesmim za kmete ino mlade ljudi 1838 stoji kot smo že vajeni novo književno naznanilo: »Vezh po goriškemu poznanih cerkvenih Pesm se natiskuje. Če se bodo braveci našli, se bodo tudi Fable ino druge posvetne (na noštene) Pesmi von dale.

Vidimo tedaj, da je druga pomnožena izdaja Pesmi za kmete izšla prej ko drugi Perstavik, ki ga tu naznanja. Dalje vidimo, da je Stanič imel v zalogi pripravljenega še različnega blaga: fable (novesti) in še posvetnih pesmi! Škoda, da ni bilo bravcev!

Tudi iz predgovora k drugemu Pristavku moram navesti nekaj značilnih mest, ki so k popolni Staničevi sliki nujno potrebna.

»Ljubi Slovenci! — Jcst vem ino občutim scer, de moje v' Perstavku 1826 štirideset na svetlobo dane Pesme malo brane so. To bi bilo moglo meni svetovati, iz vondaianjem drugih Pesem ne čas ino cenarje zgubljeti. Pa mislm, de le kiert tiste pesme poznane niso, bodo one malo iskane ino brane. Saj so one namreč iz skoraj vsih starih, scer močno iskanih in iz novih bukev izbrane, ali celo novič preložene ali izložene.

Sledi poziv duhovnikom, ki so tudi sami potrebni slovenskega branja, naj naročajo in širijo knjige med svoje farane. Nato nadaljuje:

»Po cerkvah bodo večji del pisane pesme pete, katere so per večkratnim prepisovanju veliko na njih prvemu skladanju (primer) ino meri (metru) zgubile. Take pesme sim jcst zbiral, spisaval, ino kiert ie treba bilo, kakor sim zamogel več al manj popravljaj. Vzemi jih za dobro, dokler boljših ne bo.

Večina pesmi tega »Pristavka« so res »take pesme« kot jih tu sam označuje. Zavedal se je tega in tudi vrednosti materiala, ki ga je tekom let nabral med narodom:

»De bi taki raztreseni papirji ino pesme saj vsi per moji bližnji smerti pozlo ne šli, pustim nekaj od njih natisniti, ino ne želim družiga, kakor debi ž njimi per pridnih slovenskih pevcih božjo čast povikšal.«

Škoda, da ni vsega natisnil! Res so šli vsi njegovi papirji pozlo. Levce je 1873 še slišal o njih in jih menda videl v šempeterskem arhivu, jaz jih 1913 nisem mogel več izslediti. Danes bi jih mogel še manj!

V poznejših letih je izdal Stanič same še tri brošure: 16 strani obsegajočo nepaginirano in brez naslovno zbirčico nemških in slovenskih pesmi 1840, Wallfahrt der Taubstummen auf den heiligen Berg 1844 in še 1846. »Kratke povesti,« v katerih nastopa proti trpinčenju živali. Omeniti moram še nemško »Mess-Processions- und andere Gesänge« iz leta 1822., tisk Valeryev v Gorici, ki so gotovo Staničovo delo.

To bi bila slika Staničevega neposrednega književnega deistvovanja. Pa Stanič ni ostal samo pri tem — premalo mu je bilo, ker je spoznal, da samo tako ne bo mogel ljudstva zadovoljiti. Kaj si je izmislil iznajdljivi mož? Šel je in je otvoril — slovensko knjigarno! Odkod vemo to? Ko so začele izhajati »Novice«, jim je priiskrbel Stanič iz Gorice 52 naročnikov, kar je Bleiweis hvaležno pribil, sam pa je bil naročen na — **devet izvodov!** Ko mu je Bleiweis tekom leta ponatisnil nekaj pesmi iz »P. za kmete in mlade ljudi« in jih priporočil, omenja, da ima Stanič vse do tedaj izšle slovenske knjige v zalogi. Gotovo mu je poslal svoj katalog »Perporočanja vredne bukvice za Slovence, ki se tudi v Gorici vdobijo« iz l. 1842. Ta katalog je obsegal 109 različnih slovenskih knjig: »Poleg Baragove Dušne paše in Slomškovega Devišstva prodaja Linhartovega Matijčka in Prešernov Krst pri Savici, poleg Vodnikove Pismenosti in Metelkove Slovnice Smoletovega Varuha i Korytkovo Zbirko narodnih pesmi. — Zastopano je v njegovi zbirki vse cerkveno slovensko slovstvo, posebno pa povesti iz Metelkove šole.« (Paulus V. St. 23.)

Ker mu je bila ljudska izobrazba prvo, tudi pri knjigarni ni gledal nase! »Hvala gre Staniču tudi za to, ker je širil slovensko branje po Goriškem. — Premožnejšem je knjige prodajal, revnejšim pa »daroval!« (Glas 73.)

Slomšek piše v »Drobtincah« 1848 o Staniču-knjigarnariju: »Gorica ni bukviša, ne pravega bukvo-proda imela — naš Stanič so se tega posla lotili ino večidel duhovnikom potrebnih knjig preskrbeli kolikor je kdo želel. Ni bilo bukvo-proda v bližnjih ino daljnjih mestih, da bi mu ne bili vsako leto tudi po sto goldinarjev izkupiti dali. —

»Pa tudi svojih starih ovčic na kmetih niso pozabili ino mladini lepih bukvic pošiljali, ki so jim dopadle. Tako so dekletam poslali bukvice keršanskega devišstva jim pisaje: »Le berite jih, ino ko jih boste z branjam pomazale ino raztergale, hočem vam druge poslati.« (Str. 87.)

»Ni bilo vrednih bukvic na svetlo, de bi jih ne bili po sto in sto med svoje rojake razširili. Tudi našim »Drobtincam« so bili dober prijatelj ino mesenc

gni pred svojo smertjo so bisali, njih 100 v Gorico poslati. (Str. 89.)

Te Slomškove besede dovolj jasno kažejo, kako veliko kulturno delo je vršil Stanič tudi s svojo knjigarno med goriškimi Slovenci. Kot književniku in knjigarnarju mu je bil procvit in blagor rojakov pri srcu — zato se ga moramo s hvaležnostjo spominjati!

Stanič je mislil tudi na prihodnost in zato je posvečal tudi dijakom največjo pozornost. Bil jim je oče in prijatelj. Andrej Marušič se ga v svojih spominih hvaležno spominja kot svojega mentorja in Štefan Kocjančič je izšel tudi iz Staničeve šole; videli smo, da je bil že njegov sotrudnik v drugem Pristavku. O Staničevi skrbi in liubezni za študente nam poroča tudi Slomšek. Študente je imel na hrani in »priganjali so jih celo leto se pridno vučit... ter jim obetali o šolskih praznikih narediti dobre volje na cente.«

Kar so pa obljubili, so tudi dopolnili. Spisali so lepo pesem za šolce vesele na vakancah, zapregli ličen voz z plahto pokrit, ino se z svojimi mladimi tovarši po Laškem in po drugih krajih za kratek čas z njimi popevaje peljali.« (Str. 88.) — Svojo ljubezen napram dijaštvu je dokumentiral tudi s štipeudijem, ki je namenjen v prvi vrsti kanalskim študentom. Tudi je zapustil kapital, iz katerega obresti se mora kanalskim in ročinjskim šolarjem kupovati šolske potrebščine.

Človekoljubno delo prve vrste je izvršil Stanič z ustanovitvijo — gluho nemnice v Gorici. Leta 1836, je začel že misliti nanjo in jo 1838 s pomočjo javnih in privatnih podpor poklical v življenje in ji bil do svoje smrti — ki mu jo je ravno ta zavod povzročil — skrben oče. Kakor je ljubeznivo ravnal z dijaki, tako je skrbel tudi za svoje gluhone me gojence. Tudi ž njimi je rad delal izlete in s svojo šegavostjo in iznajdlivostjo je tudi tem pripravil »na cente veselja«. »Romanje na Sv. goro« (Die Wallfahrt der Taubstummen) nam to potrdi in dokaže. Mogoče bom o priliki priobčil v Mladiki par odlomkov, da pokažem Staniča z njegovimi besedami od te strani!

V Ročinju smo že videli, kako je Stanič delal proti trpinčenju živali. Tudi v Gorici je mislil še vedno na to, kako bi čimveč ljudi pridobil in jih združil po vzgledu matice monakovskega društva proti trpinčenju živali, čegar član je bil, v goriško filialo. Ni miroval, dokler ni vstanovil podružnice, ki je imela v svojem programu tudi izdajanje podučnih knjig kot monakovska. Članarina je bila 30 in 20 kraicarjev letno. 1846 so izšle gori omenjene »Kratke povesti« s podobami za mladost, starše in učeničke, poslovenjene iz nemških bukvic monakovskega društva zoper mučenje živali. »Vse bujejo tendenčne zgodbe, kakor »Nespamoten mož.« »Poredna fantiča.« »Vpreženi pes.« »Zvezano tele.« (ki spominja na Staničeve ročinjske dni!). »Terpinčen konj.« »Nevsmiljene igre« in podobne.

CIGAV JE DANTE. PROF. DR. ANDREJ BUDAL.

KAKOR proglašata cerkev in država, ki sta si bili vse do naših dni nespravljivi nasprotnici, Danteja za svojega in pišeta njegovo ime na svoje zastave, tako se zanj trgajo tudi razne umetniške struje, proglašajo ga za svojega početnika in vodnika. Če se ozremo samo v slovstveno zgodovino raznih narodov, vidimo, da se na njem vzgledujejo strogi klasicisti, pa tudi tem nasprotni romantiki in prav tako realisti, novoromantiki, simbolisti in razne moderne smeri. Vsi opravičujejo svoje posebne umetniške težnje z dovršenimi zgledi iz raznih Dantejevih del. Njegova umetnost je tako obsežna in vsestranska, da združuje v sebi vse one mnogovrstne plati, ki se pri manjših umetnikih izražajo posamezno. Dantejev pesniški dar je podoben na toliko robov brušenemu dijamantu, da se iskri vedno enako čisto in popolno naj ga motrimo od katerekoli strani in v katerikoli luči, dočim so manjši pesniški talenti in predstavitelji slovstvenih šol le na nekaj robov brušeni dragulji ter se zde popolni samo sorodnim očem.

Dante se je zlasti po Beatrikini smrti bavil tudi z modroslovjem. V »Komediji« je nebroj najglobljih misli izklesal v krepke, zveneče tercine ter se izkazal dovršenega modroslovca. Filozofija, krščanska seveda, je bila Danteju najljubši predmet. Na tem polju, bi človek mislil, si razni modrijani pač ne bodo bogve kaj v lasih, če se Dante sam priznava k strogo krščanski filozofiji. A tudi tu naletimo na mnogovrstne razlagavce Dantejevih modroslovnih nauk, tudi tu si pripadniki raznih struj jemljejo iz Dantejeve bogate zakladnice to, kar služi njihovemu dokazovanju v prilog nazorov, ki včasih drug drugega izključujejo.

Za hladnega motrilca, ki ni preveč strasten privrženec nobene izmed mnogih današnjih političnih strank in strančic, je zanimivo in skoro zabavno poslušati, kako si Danteja lastijo tudi stranke, ki se med seboj strupeno sovražijo in jemljejo netivo za svoje sovraštvo in svoje borbe iz istega vira — iz Danteja.

Dante se je strastno udeleževal političnega življenja v svojem rodnem mestu Firenci, «la bellissima e famosissima figlia di Roma» (v prelepi in preslavni hčeri Rima) kakor jo imenuje v »Gostiji« (Convivio). Za resnico in pravico tako vnet značaj, kakor je bil Dante, ni mogel samo hladno gledati razprtij svojih soimeščanov, pridružil se je z vso veljavo svoje osebnosti stranki »belih«, katerih prizadevanja so bila z njegovim prepričanjem še najbolj v skladu. Carducci pravi:

Ma spesso ancor dal meditar solingo,
o giovinetto schivo,
te scuotevan clamor fiero e tumulto
e fuor di fratelli
duellanti ad uccidersi. (Juvenilia, 60.)

(A često te je tudi, o mrzni mladenič, iztrgal samotnemu premišljevanju drzen krik in hrup in besnost bratov, borečih se, da se pobijejo.) V svoji stranki je Dante z vso odločnostjo branil to, kar je imel za pravo, popolnoma v smislu onega svojega strahu, ki ga v 17. spevu nebes popisuje v pogovoru s pradedom Cacciaguido:

E s'io al vero son timido amico,
temo di perder viver tra coloro
che questo tempo chiameranno antico.

(In če sem boječ prijatelj resnice, se bojim, da mi ne bo življenja med onimi, ki bodo moj čas imenovali davnino.) Bal se je, da bi njegovo ime in njegov spomin ne ugasnila med nami, ki nam je njegova doba davnina, ako se ne bi bil potegoval za zmago resnice. V tej svoji bojazni gotovo ni imel mnogo tovarišev. V pismu, ki ga je pisal svojemu zaščitniku Cangrande della Scala v Veroni, označuje sam sebe kot »Florentinca po rodu, ne po običajih«. Posledica njegovega strankarstva je bilo izgnanstvo in smrtna obsodba. Postal je blodeči brezdomovinec in v teh letih najtežjih izkušenj se je moral na svojo žalost prepričati, da sta obe stranki, njegova in nasprotna, »gente avara, invidiosa e superba, matta, ingrata ed empia« (skopi, nevoščljivi in ošabni, neumni, nehvaležni in brezbožni ljudje). Ustanovil je »parte per sè stesso« (stranko za sebe samega) ter gledal s prezirom na svoje nekdanje sostrankarje. — »di animo alto e disdegnoso molto« (z visokim in zelo prezirlivim duhom), kakor ga riše njegov mlajši vrstnik Boccaccio. Umaknil se je v svoje samotno premišljevanje (»meditar solingo«).

Ali če je v življenju otresel strankarstva, v večnem spominu, ki so si ga njegova dela priborila pri poznejših rodovih, se ga ne more otresti, ne more zabraniti, da se ne bi tudi danes najrazličnejše stranke sklicevale nani ter z njegovimi deli utemeljevale svoje naimodnejše politične programe. Ko so se o priliki šeststoletnice Dantejeve smrti prirejale po vsej Italiji slovesne proslave, je D'Annunzio odklonil ponudbo, naj bi on imel slavnostni govor, češ da se ne smatra vrednega tako visoke časti. Ob tej priliki je tržaški dnevnik Italijanskih komunistov objavil članek, »I profanatori di Dante« (Dantejevi skrunitelji), v katerem na Reki nedavno umrli glavni urednik Cezar Scassaro, eden izmed najodličnejših predstavnikov italijanskega komunizma, izvaja med drugim naslednje misli:

»Odobravam in občudujem plemenito in ogorčeno d'Annunzijevo izjavo, da noče govoriti o Danteju vojeninarjem Italije. Plačani pisani, vseučiliški sleparji, politični glumači, razumniška elita v deželi Pulčinele ni vredna niti, da izgovarja ime velikega pesnika. Potvarjalci zgodovine in slovstva monopolizirajo sebi v prilog osebo in delo Dantejevo ter predstavljajo Danteja kot načelnika framasonskega »protiklerikalstva« ali italijanskega »rodoliubia«. Dante bi ožigosal mnoge dantiste kakor bi Mazzini zatajil marsikakšnega mazzinijanca. Dante

italijanski rodoljub? Dante je bil vnet »germanofil«, ki je klical v Italijo nemške cesarje. Koliko italijanskih »razumnikov« je bralo njegovo delo »De Monarchia«? To je blesteče zgodovinsko prevzetje (antipacija), umotvor mednarodne misli, strastna razprava proti onemu malenkostnemu duhu partikularizma, ki so ga nato nazvali »načelo narodnosti«. Ves Dantejev socialni nazor je pravi slavospev načelu »enotnosti«, h kateremu teži sodobno modroslovno mišljenje. Zato je Dante kakor vsi zares veliki možje vedno »moderen«, večer. V nekem smislu bo komunistična družba bolj podobna srednjeveški družbi nego moderni meščanski, ker se pot prosvete dviga v črti zavojnici, kakor pravi Renan. Dante je naš predhodnik kakor Kristus.«

Italijanski narodnjaki in rodoljubi, katerim so navedena izvajanja namenjena, se seveda zgražajo nad takimi skrunitelji Dantejevega imena, ki skušajo dokazovati, da je Dante v svojih spisih položil temelje bodoči komunistični družbi. In pomislimo še, da so vsi ti nasprotniki v svojem sreču po večini trdno prepričani, da edino oni prav razumejo Danteja, ali vsaj da si ga po vsej pravici tako tolmačijo. Te pravice seveda po načelu svobode ni mogoče nikomur odrekati, če njegova izvajanja le ne nasprotujejo zakonom pravičnega mišljenja.

Ni naša naloga in naš namen, da bi se izrekli za narodnjake ali za komuniste. Hoteli smo le nazorno pokazati, kako se stranke pripravajo za Dantejevo dediščino. Pojav ni težko razumljiv, če pomislimo, kako ozkosrčno enostranske so težnje današnjih političnih strank in kako široko je obzorje, ki so v njem zajete in izražene Dantejeve misli o svetu in življenju.

Ali naj se tudi mi udeležujemo meteža in vrveža krog Dantejevega spomina? Ali naj tudi mi preiskujemo vse duševne sile ob tem velikani? Ali je Dante tudi naš? Najlepše in najplemenitejše človeške energije se v zanosnem tekmovanju krepijo in utrijujejo ob Dantejevem geniju. Vsakdo ima pravico in dolžnost, da pri takem tekmovanju sodeluje. Tudi mi se pri tem ne moremo in ne smemo izklučiti. Dante ni bil samo Italijan, ne samo katoličan, umetnik, mislec, strankar, temveč bil je predvsem človek v najlepšem, najvišjem pomenu besede. In do takega človeka imamo pravico tudi mi.

Priveduje se, da je Dante zahajal v današnjo Dantejevo jamo pri Tolminu ter tam v samotni zbranosti snoval in pesnil svojo božansko »Komedijo«. Če ta povest tudi nima zgodovinskega temelja, ima pa lepo, za nas pomembno jedro. Nam naj bodo Dantejeva dela, zlasti »Komedija«, večkrat tako samotno zatočišče, ki v njem zberemo in obnovimo svoje notranje sile.

Zatekajmo se radi v veličastne Dantejeve jame njegovega pekla, na strmo goro njegovih vic, v jasni eter njegovih nebes ter se, proučujoč njegovo nesmrtno pesnitev, poglobljajmo v istinito, neizpačeno bistvo človeštva!

PO DEŽELI CITRON IN ROŽIČEV. ALOJZIJ FILIPIČ.

3. »PRE - ŠTEFAN«.

V tistem času sem šele spoznal in vzljubil krasne in lepe kraje slovenske Benečije, nje preprosto in dobro ljudstvo. Takrat sem spoznal tudi tamkajšnje sobrate - duhovne, zlate duše, katerim moram v resnici dati vso čast in hvalo.

Kolikokrat mi prihajajo v spomin drug za drugim! G. »Pre - Štefan«, ta ljubeznjivi in živahni starček, ki je v svojem devetdesetem letu bil še tako čil in živahen — mi kar ne gre iz spomina. Takrat je bil v pokoju. Stanoval je pri svojih sorodnikih nad Klinjami malo pod vasico Sovodnje.

Z g. Pre-Jozefom sva bila pri niem. Moram povedati, da je ta g. Pre-Jozef domačin, iz Ažle doma. Bil je poprej v službi menda nekje med Rezijani. Radi bolehnosti je pa moral pustiti službo in je bival takrat na svoji očetniavi. Blag gospod, približno pri petdesetih letih. Ž njim sva torej šla v obiske k gori imenovanemu starosti.

Našla sva ga na dvorišču. Putkam in pitkam je trosil rumenega zrnja in se ž njimi pogovarjal. Oblečen po starem je nosil kratke hlače do kolena s suknjenimi »gamašami« na gumbce. Čez pa kratko suknjo kot »Don Abondio« v znanem klasičnem romanu.

Veselo naju je pozdravil. »Prav je, da sta prišla, prav.« je začel brž po domače, »videla hosta naše žrebe, kako lepo je in »brumno«. Šele 6 tednov staro, pa je že tako razumno!« In morala sva iti v hlev pogledat in pohvalit to njegovo žrebe, drugače ne bi bil zadovoljen.

Hitro je nama priskrbel kosilo. Radi bolehnega želodca le bolj »nazaj« se držečega g. Pre-Jozefa je pa vedno šilil: »Jei, pobič, jei! ali niso dobri makaroni? Jei, če hočeš starost dočakati!« Meni se je pa čudno zdelo, da netdesetletnega gospoda nazivlje z besedo »pobič« in mu rečem: »Kako da rečete »pobič« gospodu, saj ni več mlad — kaj norečete na meni, ki sem skoro za polovico mlajši od nega?«

»Vi gospod ste pa otrok šele, otrok proti meni,« odvrne smehljaje, »ja žē-de, kje so naša leta proti vašim. L. 1848. sem že Franca Jozefa služil. V Benetkah smo bili in videl sem ga takrat prvič. Mlad je bil in lep mladenič.« In mož se je z veseljem poglobljaj nazaj v tiste stare čase.

Tudi o svojem bratu nam je pravil. Bil je duhovnik kakor on in služboval tam v bližini.

»Mlad je šel iz tega sveta,« pravi, »mlad, in samo po neumnosti!«

»Koliko let je pa imel?« sem ga podražal.

»Samo tri in osemdeset!« mi je odvrnil, »kako lahko bi še živel, pa preveč se je gnal in po sami neumnosti je moral tako mlad pod zemljo.«

Božja nedelja, si mislim, ta človek utegne pa res doseči Abrahamova leta, ko tako govori in res sem bil radoveden, kaj je ž njim sedaj do vojski.

Ko sem pretekelega leta enkrat — v Gorici srečal znanca iz šempeterske okolice — sem se takoj spomnil ljubega starčka. »Kaj je s Pre-Štefanom,« sem vprašal, »ali gospod še živi?«

»O še bi lahko živel, da,« mi je odvrnil, »ali takrat o kobariškem polomu so Nemci udri v njegovo hišo in so starčka, ki je v postelji ležal — z bajonetom prebodli.«

Pa tudi meni se je pri teh besedah zdelo, da mi bajonet gre skozi srce in nehote sem požrl sline in stisnil obrvi.

S takim mladeniškim navdušenjem je pripovedoval o mladem cesarju, in glej, njegovega vojaka ieklo se je z njegovo krvjo oskrunilo — ter mu s silo zatisnilo trudne oči. Tebi, Pre-Štefan, starosta beneške duhovščine — blag in hvaležen spomin! (Dalje.)

TELOH. E. DENNERT. - FRANC PENGOV.

BILO je v letih 1919, 20, 21 in 22. Zemlja je bila gola in pusta. Bilo je tako mrzlo in neprijetno pri srcu, da so se poskrile vse cvetke veselja drgetajoč v zemljo. Kdo bi bil pač v takih razmerah še zunaj, na svetu krivice in zvičajnega nasilstva! Tu nisi občutil nikakega maiskega vetrca, noben pomladni dih ni širil tvojih grudi, le mrzli srež in led je ležal na zasedenih poljanah. —

In vendar si je upal nekdo v tem mrazu na plano, toda ne, nekaj ga je gnalo na dan in ni vedel zakaj in kako. Bila je preprosta cvetka, oblečena v belo, nekoliko rožnato nadahnjeno obleko; njene jagnečje oči so gledale jasno okrog in iskale — no, kaj so pač iskale? — lepega, širnega Wilsonovega sveta, ki ima za vse dovolj sreče, na katerem vsak sam odločuje svojo usodo. A niso ga našle.

Toda, čemu je vendar iskala cvetličica neznan zaklad? Saj vendar poprej ni vedela ničesar o svetu, saj je tičala nad 500 let v nemški zemlji, ki je rodila le za tujce; saj je vendar šele ravnokar priklila iz temne suženjske zemlje. Kdo ji je pač natvezel, da so na tej okrogli zemlji tudi povesti, ki nosijo naslov »Pod svobodnim solncem«? I, tu doli je počival cvet, lepo zganjen med listi in ti listi so mu pripovedovali, kar so bili slišali od prejšnjih, že umrlih listov, o cvetočem in pojočem svetu, o veselju gori pri luči, o vriskaniu ptičic po dnevu in o mrzlih večernih sapicah. Kako se je veselila cvetlica na ta radosti! svet že dolga desetletja, zlasti pa od l. 1917, naprej, ko ji je srce v bajnem mainiku jasno in odločno izreklo voljo, da hodi kvišku, k novemu, lepšemu življenju! In zdaj, kako grozna prevara! Najraje bi se bila cvetka skrila, ko je bilo vse okoli nje tako sivo in golo brez veselja. Nobena vesela ptica ni

smela zapeti — kar je dovoljeval Bog, to je zabranjevalo orožje! — ni ga bilo svežega zelenja, da razveseli oko. O da bi mogla cvetka zopet nazaj, ne v prejšnjo sužnjost, v svet svojih sanj, koliko lepši je bil pač tisti svet od gole resnice!

Po zraku so snežinke veselo vrtinčile med seboj. Poredno so se podile sem in tje in bile vesele, ako so med tisoči in tisoči sebi enakih srečale kako staro znanko, s katero so bile svoj čas plale kvišku kot pomladanska megla ali visele skupaj na travnati bilki kot nežna rosa. Toda ko so se poganjale sem in tje, so padale globlje in globlje proti zemlji in slednjič obležale na nji. Polegle so tesno druga poleg druge in tkale iz svojih nežnih kristalov pajčolan, tačo nežen in svetel, kot ga ne nosi nobena kraljica.

Tako je prifrčal vesel, majhen kosmič iz nebes na zemljo. Uzrši našo belo znanko, je veselo zaukal: »Hej, Bog te živi, mili teloh! Ali si tudi vstal iz temne zemlje, da greš naproti božični svetlobi.«

In kosmič je sedel na cvetko in ji zrl v čašo, a tu se mu je zazdelo, da vidi teman obrazek.

In res, kurica (drugo ime za teloh) je bila zelo slabe volje in je rekla: »Kdo pa si ti, ki govoriš o luči, in po kaj si prišel v svoji beli togi (rimska obleka) sem doli, na to grdo, temno zemljo? Bi bil pač bolje storil, da si ostal gor! na nebu in tudi jaz bi želela, da še vedno spavam v zemlji, kot da samevar v tej puščobi. Kje je neki tu kaka sled o svetlobi in veselju in raju, o katerem so mi pripovedovali!«

»O nespametna cvetlica, kako neki moreš tako govoriti! Ponosna bi morala biti, ponosna, da smeš zališati to samotno zemljo v službi Najvišjega, ponosna, da se smeš razcvesti v božični svetlobi.«

»I, čemu pa čvekaš vedno le o božični svetlobi! Jaz za svojo osebo vidim le moten siv blišč in tvoje sestre - snežinke, ki plešejo kar v tisočih nizdol in mi zapirajo še to trohico razgleda. Pripovedovali so mi o luči svobodnega solnca, njegovi toplini in blagoti. Jaz od vsega tega ne vidim ničesar.«

»Res je, draga kurica, božjega solnca se da ni, pomladi je že davno odklenkalo, zavladala je zimska kraljica; toda glej, tudi ta ima svojo luč, jasno in svetlo, to je blažena božična luč. Ali ti naj pripovedujem o njej?«

Teloh je prikimal in snežinka je začela:

»Sedela sem nekoč kot majhna kaplica na oknu. Zunaj je bilo mrzlo in pusto in snežinke so se vsipale na zemljo. V sobi pa je bilo silno lagodno; od peči je odseval lesk ognja in četudi ne morem trpeti tega nasilneža, ki mu pravijo ogenj, vendar je ravno on, to moram priznati, delal ves prizor tako blagodejen. Na mizi je stala lepa smrečica na nji pa je bilo obešenega vse polno zlatih pen, pisanih verižic in krogljic in veliko svečic je sedelo na njenih vejicah. Na mizi sredi sobe pa so bili razgrnjeni krasni da-

rovi sv. Miklavža. Temneje in temneje je postajalo v sobi in slednjič je samo od peči še prihajal zamoljkel blešč. Tedaj pa so se odprla vrata in hišni gospodar in gospodinja sta vstopila. Kmalu je žarela smrečica v krasni svetlobi.

— Pred vrati pa, sem slišala, kako je nekaj nemirno cepetalo, kakor odmev nepotrpežljivih otroških nog. Slednjič je odklenil oče vrata in vriskajoč in ploskajoč se je vsula v sobo mala trumica. A tu je povzdignil oče roko, vse je utihnilo in oglasila se je pesem:

»Veseli dan praznujmo.

Iz srca se radujmo!...«

Kurica, povem ti, da lepšega ne more biti na svetu. In zraven tega še krasno drevesce, vse v svetlobi in žareči, veselja pijani detinski obrazki! In na to je pripovedoval oče, da je to le slaba majhna lučka v primeri z lučjo, ki se je razlila pred 19. stoletji nad vse človeštvo in ki še dandanes zažari vsako leto ob zimskem času, kadar je zemlja žalostna in mrzla, na novo čez ves svet in vliva v otožna srca trpinov srečo in blaženost. — Glej, kurica, to je božična luč in ti si edina izmed vseh hčerkic ne samo velike družine Zlatičnic, ampak vse Cvetane sploh, ki si tako srečna, da smeš gledati božično bliščobo, živeti in cvesti v njenem sijaju.«

Tako zamišljen je postal naš teloh. — O, ko bi vendar mogel videti božično luč in dete, kateremu v čast je prižgana! Toda mesto tega je postajalo okoli njega temneje in temneje, in slednjič ni mogel sploh nobene reči več razločiti. Košmiček v njegovi čaši pa se je razgovarjal z drugimi snežinkami o dolgih potovanjih, ki so jih bili napravili. Ker teloha to ni preveč zanimalo, je zadremal in sanjalo se mu je o božični luči.

Nenadoma se je zbudil, čutil je, da ga drži v roki stara ženičica, mrak je napolnjeval ves prostor na okoli, le tam od cerkvice ob gozdnem robu je odseval svetel lesk. In glej, ravno tja ga je nesla žena. Ko je vstopila v sveto dvorano — o blaženost, kaj je uzrla naša kurica! Ob strani glavnega oltarja krasne jaslice, na ducate lučic, še vse lepše, kakor pa je bila pripovedovala snežinka, kako leno je bilo vse to!

In kaj je še zrl in čul tukaj naš »Kukurijek božičnjak« — kakor imenujejo teloh naši srbohrvatski bratje! — Okoli božične luči je bilo zbranega vse polno ljudstva. Na teh obrazih si čital blaženi mir in srečo, tako svetlo in jasno in čisto; da, da, to je bil pač pravi odsev nekdanje božične luči na betlehemskih poljanah! — In nato je zašumelo in zagrmelo po cerkvi in s kora doli v zvokih, ki jih naš božičnjak še nikdar ni slišal, niti ne slutil... »Tiha noč, blažena noč!« — Kaj je bila luč o kateri je bil slišal v temni zemlji, kaj je bilo vriskanje in rajanje, o katerem so mu bili pripovedovali, v primeri s to lučjo, s temi zvoki!

O zares, ta božična luč! Kako je metala svetle žarke na vse strani, kako je vse odsevalo v njenem blesku: na velem licu stare ženice je ležala obilnost najgloblje vere in zaupanja

bela cvetka v njenih sklenjenih rokah je bila kot znak veselo - nedolžne ljubezni in v čaši cvetlice se je blisketal krasen rosnat biser: snežinka se je bila spremenila v rosno kapljico in v nji si videl kot v majhnem ogledalu božične jaslice. Božičnjak, naš teloh pa je ukal: »O kako lepo je vendar, da smem cvesti v božični luči!«

INKAPERUANCI.

ZOPET čudno, malo znano ime. Podajmo se v južno Ameriko čisto na zapadni breg srednjega dela ogromnega trikota, tam sta državi Peru in Čile. Ta kraj je zelo čudovit, nikoli dovolj preiskan, nikoli dovolj občudovan. Tam so puščave, tako puste kot jih nima Sahara, najdemo pa tudi doline, kot jih ne premore

Kralj Inkaperuancev.

Italija. Visoke goré Kordiljerov z večnim snegom in lepe planote, po katerih tečejo mogočne reke.

V ti čudoviti deželi, za katere natančen opis in prostora v tem spisu, je bil narod Inka ustanovil svojo mogočno državo, ko jo je poseдел za nekim drugim narodom, ki se je tudi nahajal na precejšnji kulturni stopnji. Po poročilih je vladalo to državo 90 kraljev, ki so se odlikovali po modrih ukrepih, upeljavi poljedelstva, zidavi krasnih templjev. Po zadnjem kralju je narod propadel in po narodnem izročilu, se ga je slednjič solnčni bog usmilil in mu poslal (v 12. st. po Kr.) kralja; ta je ustvaril dinastijo, ki je vladala (13 kraljev) do prihoda Špancev.

Peru je bila absolutna dinastija. Vsi zakoni so bili dani v imenu božanstva. Kdor jih je kršil, je bil kaznovan s smrtjo. Imeli so pet zapovedi, ki so prepovedale laž, uboj, prešuštvo, tatvino. Sodniki so morali končati vsak proces v petih dneh. Država je bila razdeljena v štiri dežele s svojimi kraljevimi namestniki. Kralja je moralo brezpogojno ubogati tudi plemstvo in duhovništvo. Držayni jezik je bil jezik Kviha, ki so ga učili posebni potujoči učitelji. Dinastija in duhovništvo so govorili posebno narečje, ki se na nižji sloji pod smrtno kaznijo niso smeli naučiti.

Zemlja je bila kraljeva. Tretjino pridelka je dobila dinastija, drugo tretjino templji in duhovništvo, zadnjo tretjino so razdelili med narod po številu družinskih članov. Zidali so mogočne ceste čez najbolj strme bregove. Deželo so kanalizirali; eden izmed kanalov je bil 600 km dolg. Posebne pisave niso imeli, pač pa takozvano zaznamovanje misli z vozli na tkanino.

Vsak novi kralj si je zidal lastno palačo, ki jo je okrasil s kipi in podobami živali. Vse orodje v palači je bilo zlato ali srebrno. Nekaj čudovitega so bili njih vrtovi z naravnimi in z umetnimi, iz zlata in srebra narejenimi cveticami. Ker so bili bojevití, so zidali tudi trdnjave.

Lenoba je bila kazniva, zato so se morali že otroci učiti delati. Deklice tkati, kuhati, peči, dečki na očetovih del. Kar je bil oče, to je moral ostati sin, nihče se ni smel dvigniti višje. Med vsemi spretnostmi so se Peruanci najbolj odlikovali v tkanju, izdelovanju lončene posode in zlatarstvu.

Najvišji bog jim je bil »Ilja Tekce«. (Začetek vseh stvari brez začetka.) Tega boga ni nihče videl, zato mu tudi niso zidali templja. Tempelje so zidali vidnemu solnčnemu bogu Juti. Inka-kralj je bil verski glavar. On je dajal verske postave. Duhovnikov je bilo troje vrst, poleg menihov, ki so živeli skupno v samostanih po zelo strogih pravilih.

Templji solnčnega boga so bili polni zlata; bogovom so darovali sadje, cvetice, živali, žito in drugo. Ob zmagoslavnih praznikih so darovali tudi ljudi. Največji praznik na čast solnčnemu bogu je bil v poletju kot pri nas o kresu, na katerega so se pripravljali s postom tri dni.

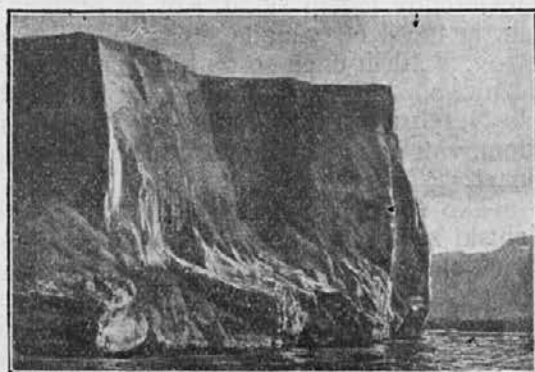
Verovali so v neumrjočo dušo in v vstajenje telesa, ki se potem zopet združi z dušo in gre v boljše življenje. Tudi so poznali spodnji svet, kjer trpe hudobni.

Na ti kulturni stopnji so bili Inkaperuanci, ko so prišli Španiolci in v pohlepu po zlatu podjarmili državo. Država se je šele leta 1821. zopet osvobodila, ko je pretrpela silno mnogo notranjih bojov. Danes je v deželi prava pisana množica raznih ljudstev, kot nikjer drugje na svetu.

ŽIVLJENJE IN SMRT NA JUZNEM TEČAJU.

V soboto 2. decembra 1911. je odplul parnik »Aurora« (Zarja) z ekspedicijo na južni tečaj z otoka Tasmanija pod poveljstvom Avstralca dr. Douglas Mawsona. Njen cilj je bil približno 3000 km oddaljeno primorje južnega tečaja.

Mawson si je bil za mikavno, čudovito vožnjo v skrivnostni svet od večnega leda in snega obklopljene dežele izbral kapitana Davisa, preizkušenega hribolazca in drsača dr. Mertza iz Švice in poročnika Ninnisa od kraljevih strelcev; večino drugih spremljevalcev so tvorili mladi akademiki iz Avstralije in Nove Zelandije. Kapitan Davis je bil kupil v Londonu 50 metrov dolgo, trdno zgrajeno ladjo; ta ladja je vsebovala šest velikih jeklenih tankov za zalogo sladke vode. Za pričakovane vožnje čez zaledenelo polarno zemljo so bili vzeli s seboj 49 grenlandskih Eskimo-psov za sani.

Shackletonov ledeni sklad.

Na otoku Macquerie so postavili prvo postajo kot izhodišče, opremili so jo z brezžičnim brzojavom in pustili na njej oddelek, ki naj bi posredoval duševno zvezo med domovino in ekspedicijo. Potem je ladja zopet krenila naprej. Kmalu so prišli v sredo ledenih plošč, ki jih je voda polagoma gnala naprej; potem so plavale mimo njih ledene gore z velikanskimi blestečimi stenami, z vrhovi, stremečimi v nebo in na njih so rastle svetli stolpi in krasni gradovi. Morski psi in pingvini so bili molčeči prebivalci tega čarobnega ledenega sveta. Vedno zopet so se pred ladjo dvigale nove ledene stene iz vode in često so bili raziskovalci razočarani v nadi, da so dosegli ledeno obrežje.

Šestega januarja 1912 ob 11. ponoči je »Aurora« zavozila v 16 kilometrov širok zaliv, za katerim je bilo videti skozi meglo obrise hrbta pokrajine, pokrite z ledom. Na krovu je to vzbudilo veliko radost. Vse daljnoglede so naravnali tja. Ni bilo pa kraja, ki bi bil pripraven za izkrcanje. Šele 8. januarja ob štirih popoldne je bilo mogoče bolj vzhodno spustiti čoln z moštvo v morje in kmalu so drzni raziskovalci stopili kot prvi na entarktično celino. Imenovali

so to točko Kap Denison, zaliv pa, kjer so se izkrcali, Commonwealth-ski zaliv v Adelijski deželi. Sklenili so postaviti tu glavno postajo. — Mawson se je odločil z dr. Mertzom, poročnikom Ninnisom in 15. možmi ostati tu, da začne znanstvena raziskovanja. Z drugimi udeleženci ekspedicije naj bi se kapitan Davis, spremljan od vodnika Wilda, skušal izkrcati vsaj 650 km zapadno od Adelijske dežele, da tam ustanovi drugo postajo za raziskovanja. Potem ko so spravili vse potrebno za glavno oporišče Kap Denisa na kopno, in ko so se častniki in moštvo prisrčno poslovili, se je odpeljala »Aurora« z zapadnim oddelkom 19. januarja zvečer v severozahodni smeri. Upali so, da bodo z brezžičnim brzojavom mogli ostati v zvezi z ladjo in pozneje z oddelkom na zapadu, kakor tudi z postajo na otoku Macquerie.

Vožnja skozi plavajoče ledene sklade, in mogočne ledene gore je bila polna nenavadnih dogodljajev. Ker je pošel premog, se je ladja morala nemudoma vrniti v Hobart. Wild s sedmimi tovariši se je pa izkrcal 15. februarja na velikanskem ledenem skladu, ki so ga krstili za Shackletonov ledeni sklad. Kot so pozneje doznali, je meril od vzhoda do zapada 320 kilometrov. V štirih dneh so po hitro zgrajeni žični železnici spravili 36 ton zaloge na ledeni sklad in že 21. februarja se je »Aurora« odpeljala proti domovini in je 12. marca srečno dospela v Hobart.

Tako sta oba oddelka ekspedicije, oni na Adelijski zemlji in drugi 3000 km zapadno na Schackletonovem ledenem skladu, izpostavljeni kot izgnanca. Najprej so morali seveda skrbeti za to, da se vsaj nekoliko zavarujejo proti strašnemu mrazu in groznim viharjem; zgradili so si kočice. Potem so začeli z znanstvenimi raziskovanji. Konec decembra 1912 ali začetkom januarja 1913 je imel tako je bilo dogovorjeno, priti zopet kapitan Davis z »Auroro«, da odpelje oba oddelka. Ko je pa prišel do Kapa Denison, se ni bil vodja ekspedicije Mawson še vrnil s potovanja na oddaljene obrežne odseke, na katere se je podal na saneh skupno z dr. Mertzom in poročnikom Ninnisom. In ker jih ni bilo nazaj in je bilo treba računati, da so umrli, je vzel kapitan vse navzoče na krov, razen petih mož, ki naj bi iskali pogrešane. Potem je »Aurora« šla še po oddelek na zapadu in je srečno pristala marca 1913. v Hobartu. Nesrečniki pa, ki jih je ladja pustila v Adelijski deželi, da rešijo vodjo ekspedicije in njegova dva tovariša, so morali še eno celo leto čakati v ledu in snegu na rešitev in vrnitev v domovino.

Mawson, dr. Mertz in poročnik Ninnis so bili odšli 20. novembra 1912 s sanmi in psi, da preiščejo obrežno pokrajino kolikor mogoče daleč na zapad. Dr. Mertz se je navadno vozil z drsalkami spredaj. V nepopisnih težavah in nevarnostih so šli preko neštevilnih razpok v ledenikih in po sneženih mostovih čez globeli, več kot dvajsetkrat so se udrli vanje in se zopet izklopali na dan in vlekli sani in psa kvišku. Mnogokrat so rešili sebe in živali pred strmimi

prepadi le z brzim sunkom. Povsod je prežala smrt. Silni sneženi viharji so jih cele dneve ovirali pri prodiranju. Da ne zmrznejo, so morali bežati cel dan v spalnih vrečah; samo zjutraj sta se podala, menjaje se, dr. Mertz in Ninnis, ven, da nakrmita pse, ki so udobno ležali, zakopani v globok sneg.

Bil je seltnen dan, — toplomer je kazal 6 stopinj pod ničlo, ko so ti trije možje s psi in sanmi krepko prodirali dalje; dr. Mertz je bil kot navadno z drsalkami prvi in je veselo prepeval študentovske pesmi. Šli so po gladkem snegu, in niso pričakovali, da zadenejo na razpoke v ledu. Ninnis je šel poleg svojih sani tik za sanmi voditelja Marosona. Nakrat zasliši ta za seboj tiho tožeče cviljenje psa; mislil je, da cvili pes, ker ga je Ninnis udaril z bičem. Ko se je par trenutkov pozneje ustavil dr. Mertz in s skrbjo pogledal nazaj, se je obrnil tudi Mawson in je z grozo opazil, da poročnika Ninnisa in njegovih sani ni videti. Takoj sta oba šla kos poti nazaj, sledeč sledovom sani in sta odkrila skozi tri in pol metra široko luknjo globoko ledeniško razpoko, ki je bila prej pokrita s tankim snežnim mostom. Tu so se bile udrle Ninnisove sani. Mawson in Mertz sta tri ure neprestano klicala v temno globino, a noben glas se ni odzval; le nekaj časa je še bilo slišati zateglo cviljenje enega izmed psov, ki je bil 45 metrov globoko obvisel na skalnati vzboklini in si najbrže zlomil hrbtenico. Ob 9. uri zvečer sta tovariša na robu ledenikove razpoke molila mrtvaško molitev za svojega prijatelja.

Potrta sta se druga dan Mawson in dr. Mertz obrnila nazaj. Iz previdnosti sta si izbrala ovinek skozi notranjost dežele, ki ni bila tako preprežena z razpokami. Zdaj je začela strašna, mesece trajajoča pot na življenje in smrt. Upala sta, da se bosta z na pol drugi teden odmerjenimi živili prebila do kočice, če polagoma pojedeta vseh šest preostalih psov. H sreči ni bila priprava za kuhanje ne petrolej naložena na Ninnisovih saneh. Neprestano je padal gost in mehak sneg na čimdalje bolj izmučena potnika. Do kosti posušene živali niso imele več moči, da bi vlekli sani, tako da sta se Mawson in dr. Mertz morala sama vpreči. Često sta padla v negotovi dnevni luči na tla. Pes za psom se je zgrudil; naložila sta ga na sani in ga pri prihodnjem odpočitku zaklala, da so dobili ostali psi in oba človeka zopet nekaj hrane. Oba moža je napadala snežna slepota. Sredi neskončnosti slepeče bele planote in enoličnega nebesnega obloka je često leglo strašno čustvo zapuščenosti in otožnosti na njuna srca.

Po dveh tednih je napadla dr. Mertza popolna izčrpanost in kmalu že ni mogel več naprej. Prijatelj mu je kahal gost kakao in mesno juho iz pasjih kosti; toda bolnik je dobival pogoste napade in je padel v delirij. V noči od 7. do 8. januarja, ko se je zdelo, da je pokojno zadremal v spalni vreči, je stopil pred sodbo božjo.

In sedaj je stal Mawson sam poleg mrliča v strašni ledeni pustinji, stotine kilometrov daleč od varne kože, brez upanja, da kdaj doseže tovariše. Razpolagal je le še z malo hrane in z mesom zadnjih psov. Od mraza mu je odpadla koža od podplatov na nogi; prilepil jo je zopet z laolinom in je gazil naprej skozi sneg in meglo. Po enem mesecu je nenadoma zagledal sredi snega črno zastavo, ki je bila znamenje, da je tam zaloga živih, ki so jo postavili tovariši, ko so iskali pogrešane. Tam je našel listek z naznanilom, da čaka »Aurora« ob obrežju. Potem ko je korakal spet par dni, se je popolnoma brez moči zgrudil in je moral ležati en teden. Ko je slednjič 14. februarja dosegel glavno postajo, kjer je našel pet tovarišev, je bila ladja že odšla in je radi besnečih viharjev ni bilo mogoče brezžično obvestiti! V tem obupu je Mawson poslal svoji nevesti brezžično brzojavko, v kateri jo je oprostil obljube, da mu bo zvesta, zato da ne naveže svojega življenja na pohabljenca. Ona pa mu je pogumno odgovorila: »Zadovoljim se z ostanki.«

Prešlo je še dolgo težko leto, polno pomankanja in trpljenja, dokler se ni zopet prikazala »Aurora« v Commonwealth-skem zaščitnem. Ko so 12. decembra 1913 uzrli ladjo z modrih ledeniških pobočij, odkoder so jo osamljenci vsak dan iskali v daljnem obzorju, so v skalnati razpoki s petrolejem, bencinom in mažo zažgali ogenj, znamenje radosti. Potem ko so spravili preživele in vso opravo postaje na krov, je odplula ladja proti domovini, kamor je dospela koncem februarja 1914.

VNANJOST STANIČA

in par značilnih anekdot iz njegovega življenja.

STANIČ je bil velik, koščten, suh, močan mož; glavo je nosil malo naprej nagnjeno; čelo je imel visoko, obraz podolgovat, nos šiljast pa rudeče oči. Padel je bil namreč še kot otrok na domačem ognjišču v ogenj in od tedaj se mu ostale krvave trepalnice, »tako da ga je bilo strašno pogledati. Govoril je na glas in zelo trdo. Od nekedaj je bil velik prijatelj peš-koraka, hodil je široko; v hoji in sploh pri delu, ki zahteva trdno telesno konstitucijo, ga nji kmalu kedo prekosil. Vzdignil in nesel je več, nego marsikateri težak. Bolan nikoli v svojem življenju ni bil...«

Tako poroča o Staničevi zunanosti njegov biograf Paulus - Levec na podlagi izpovedeb sodobnikov, ki so Staniča poznali.

Stanič je že za svojega študentovanja rad letel na gore. V onem času ga je začela vznemirjati misel, da še nikoli nobeden ni priplezal na vrh koroškemu nebotačniku Velikem Zvonarju. Prijatelji so ga v tej misli podpirali in zato je sklenil napraviti to turo in doseči tako sloves prvega turista, ki je prišel na vrh tej koroški gori. Ko sem bil na vršac prišel, — tako

pripoveduje sam — »sem videl, da me je misel goljufala. Zagledal sem ondi jelko vsajeno; to je bilo gotovo znamenje, da je nekdo uže pred mano tukaj bil. To me zjezi — grem in splezam po drevesu gori do čopa, da sem potem ponosno mogel reči, da sem vendar še više bil, nego mojih prednikov kedo.«

To črto posebnega je Stanič ohranil vse do smrti.

*

L. 1819 je dozidal v Ročinju kaplanijo in šolo. Preden je mogel urediti notranjščino, je moral v Gorico. Na započeto delo ni zabil. Lastnoročno je stesal in ogladil pod, ga naložil na voz, ga sam peljal v Ročinj, kjer ga je tudi sam vložil!

*

Goriški čevlji mu niso bili po volji, kajti bili so mu prelahki, pregospodski. V Kanalu so delali boljše, trdnjše, gori je imel svojega čevljarja!

*

Ob neki priliki je šel od doma v stolnico. Pride v Raštelj in obštane.

Šel je ob zidu in talar se mu je zapel ob žebelj in mu ga strgal.

Stanič se mirno obrne, gre domov, vzame kladivo in se vrne k nagajivemu žebelju in ga neusmiljeno stolče po glavi, dokler ni izginil v zid ali les.

»Tako!« je rekel kanonik in šel.

*

Slomšek je obiskal Staniča.

Peljal ga je skozi Furlanijo v Oglej. V Ogleju ga je spravil v stolb, odkoder mu je razkazoval bližnjo in daljnjo okolico.

»Potem sva šla s stolpa, se je Stanič v petič podpisal na steno, da bo ja vsak vedel, kolikokrat je bil v stolpu!«

SEDEM VRANOV.

IVELA sta oče in mati, ki sta imela sedem sinov, a hčerke nobene. Slednjič sta dobila tudi hčerko, ki je pa bila tako slaba, da jo je bilo treba v naglici krstiti.

Oče je poslal enega sinov naglo k vodnjaku po vode za krst, ostalih šest je letelo za njim, in ker je hotel vsak prvi vodo zajeti, je padel vrč v vodnjak. Tedaj so stali ob vodi in niso vedeli, kaj naj storijo, domov pa si niso upali.

Ko se dolgo niso vrnili, je postal oče nestrpen in je dejal: »Gotovo se kje igrajo ti malopridni otroci!« Bal se je, da bo otrok brez krsta umrl, zato je zaklical v jezi: »Naj se v vrane spremené neposlušni otroci!«

Komaj je izrekel besede, je zaslišal šumenje peroti in videi sedem črnih prečnih vranov, ki so v daljo leteli.

Stariši niso mogli prekletstva preklicati, žalovali so za sinovi, a tolažila jih je hčerka, ki je okrevala od dne do dne in se razvijala v krasotico. Ona dolgo ni vedela, da je imela brate, zakaj stariši ji tega niso povedali, dokler ni izvedela tega lepega dne od ljudi, ki so dejali: »Deklica je že lepa, deklica, ko bi ne bila kriva svojih bratov nesreče.«

Bila je žalostna, šla je k očetu in materi in ju je vprašala, če je imela kaj bratov in kam so izginili. Tedaj nista več mogla tajiti, dejala sta, da je bila pač božja volja in njeno rojstvo je bil le nedolžen vzrok za to.

Toda deklica je vedno mislila na to, da mora svoje brate oteti. Ni imela miru ne počitka, dokler se ni dvignila v svet, da poišče brate in jim pomaga, naj stane, kar hoče. Ni vzela nič drugega s sabo, kot prstan od starišev za spomin, vrč vode za žejo, hlebec kruha za glad in stolček, da sede, kadar bo trudna.

Šla je dalje in dalje, daleč daleč, na konec sveta. Prišla je do solnca, ki je bilo tako vroče in strašno in je žrlo male otroke. Naglo je zbežala proč in je prišla do meseca, ki je bil mrzel in grozen ter hudoben; ko je zagledal deklico, je dejal: »Voham človeško meso«. Tudi tu je bežala proč in prišla do zvezd, ki so bile prijazne in dobre in vsaka je sedela na svojem stolčku. Večernica je vstala, dala je deklici malo koščico in dejala: »S to koščico odpri stekleno goro, v nji so tvoji bratje«.

Deklica je vzela koščico, zavila jo v rutico in šla dalje, dalje, dokler ni prišla do steklene gore. Vrata so bila zaprta in ko jih je hotela odpreti, je videla, da je izgubila koščico, ki jo je zvezda darovala.

»Kaj naj storim?« Hotela je brate rešiti, a vrata so zaprta. Vzela je nožek, si odrezala prstek in ž njim odklenila vrata.

Ko je vstopila, ji je prišel škrat nasproti in jo vprašal: »Otrok, kaj iščeš tu?«

»Iščem brate, sedem vranov,« je odgovorila.

Škrat je dejal: »Vrani niso doma, če jih hočeš počakati, vstopi!«

Nato je prinesel škrat jedil in pijače za vrane, sedem krožnikov in sedem kozarčkov; iz vsakega krožnika je pojedla sestra drobtinico, iz vsakega kozarčka je popila kapljico; v zadnji kozarček je vrgla prstan, ki ga je imela s seboj.

Naenkrat je začula v zraku šumenje peruti in škrat je dejal: »Zdaj se vračajo vrani.«

Prišli so, hoteli jesti in piti in so iskali svoje krožničke in kozarčke. Drug za drugim so dejali: »Kdo je iz mojega krožnička jedel? Kdo je iz mojega kozarčka pil? Človeška usta so bila.«

Kdo je sedmi v dno kozarčka pogledal, je našel prstan. Pogledal ga je in spoznal, da je od očeta in matere in dejal: »Bog daj, da bi bila naša sestra tu, tedaj bi bili rešeni.«

Deklica je bila skrita in je vse to slišala, stopila je k njim in tedaj so vrani zopet postali ljudje.

Pozdravili so se in nollubili ter šli veseli domov.

BOŽJA HRANA. LEGENDA.

BILI sta sestri, katerih ena je bila bogata in ni imela otrok, druga pa je imela pet otrok, bila je vdova in tako uboga, da ni imela niti kruha, da bi nasitila sebe in svojo deco.

V sili je stopila k svoji sestri in ji je dejala: »Moji otroci in jaz smo lačni, daj nam kruha, da se nasitimo.«

Bogata sestra pa je odgovorila: »Saj ga sama nimam,« in jo je zapodila.

Ko je prišel njen mož domov, si je hotel odrezati kos kruha, toda ko je zasadil nož v hlebec, se je poredila kri iz njega.

Njegova žena je to videla in se je prestrašila, povedala mu je, kaj se je bilo zgodilo.

Mož je šel, da bi pomagal ubogi družini toda ko je stopil v izbo, je našel vdovo pri molitvi; oba mlajša otroka je imela na rokah, trije starejši otroci pa so ležali, bili so že umrli.

Ponudil jim je jedil, a vdova je odgovorila: »Zemskih jedil ne rabimo več; tri je Bog že nasitil, tudi naše prošnje bo uslišal.«

Komaj je to izgovorila, sta izdihnila mlajša dva svojo dušo, materi pa je počilo srce, da je umrla.

LARSON

ANGEL VARUH.

LESKA. LEGENDA.

NEKEGA popoldne je Jezušček v zibko legel in zaspal. Mati božja je stopila k njemu, pogledala ga je vsa radostna in dejala:

»Si li legel spat, moj sin?« Spi sladko, v gozd bom šla in ti prgišče jagod prinesla; vesel jih boš, ko se boš zbudil.«

V gozdu je našla prostor z najlepšimi jagodami in ko se je pripognila, da bi eno utrgala, je planil modras iz trave. Ustrašila se je, pustila jagode in zbežala. Modras je letel za njo, Marija pa se je skrila za leskov grm, dokler ni modras izginil.

Nato je natrgala jagod in ko se je vračala, je dejala: »Leska, ti si me branila, brani v bodoče tudi ljudje.«

In od tedaj je zelena leskova šiba najboljšo orožje proti gadom in modrasom in vsem, kar leze po zemlji.

PRI NAS.

Strašen hrup je v naši hiši,
miške teči se ne sliši,
Ivan vpije, Zorka steče,
plane v lase, nič ne reče.
Peterček po tleh razbija,
kliče mamico Marija.
Rok se kremži, Joško joka,
Polda tuli, Stanko stoka,
kislo repo Ana žaga,
mali Vladko ji pomaga:
miško teči se ne sliši,
strašen hrup je v naši hiši.

P.

HUDI STRIC.

Hi — hop!
Enkrat na tla, drugič pod strop,
tretjič pa stricu na močni koleni:
No, če unak si, pa konja poženi!
Kam pa se peljemo? — Daleč tja v mesto
h kralju zasnut bit kraljično-nevesto —
Kje pa so, bratec, poročni ti svati?
— Gilej ga: ti, striček... in oče... in mati —
Dobro, moj dragi! In godci veseli?
— To pa šta psiček in muček moj beli —
In za nevesto bogati darovi?
— Bodo pa našega polja cvetovi —
Moško, res moško si, fant, se odrezal.
Kaj, če bi konja še malo podrezal!
Daleč, še daleč je nama do mesta,
tam pa že komaj te čaka nevesta...
— Dobro, moj striček! Še sedlo popravim,
da jo raz konja junaško pozdravim —
Konj pa je skočil in vspel se po zraku,
pa se rodilo gorjé je junaku!

Janko Samec.

VETER.

Jaz sem veter, dvigam prah,
kaj vas ni me, deca strah?
Zdaj sem dete kakor vi,
zdaj vihar sem, bliske krešem,
kolo naokoli plešem,
zdaj spet sikam kakor gad,
zdaj ko vetrič piham hlad,
zda nevihta sem — bežite,
vrata pred menoj zaprite!
Jaz sem veter, dvigam prah,
kaj vas ni me, deca, strah?

Čika Jova — Gradnik.
«Pisani oblaki».

VZGOJA.

LOVEK je najplemencejši del stvarstva. Ko zagleda novo bitje luč sveta, je dana starišem lepa prilika, da v svojem potomcu oplemené samega sebe in da ne bo rasel kakor divje drevo, ki širi

na vse strani nepotrebne in škodljive veje in vejice slabih lastnosti. Ako se jih ne obreže pravočasno, zaman iščeš sredstev, da bi jih odpravil.

Gojiti moramo v otroku telesne in duševne zmožnosti in sicer že z dnevom, ko je zagledal luč sveta. »Otrok« — kaj pojмимо vse s to besedo! Majhno bitje je to, a zahteva velike naloge, zahteva mnogo moči od nas. Ko postaneš mati, premisliš li, kakšno breme si si nadeja na svoje rame? Si li sposobna prenašati težo, ali precenjuješ svoje lastne moči?

Z otrokom si ne naprtiš le skrbi v materijalnem oziru, še višja naloga ti je naložena. Odpreti moraš duri v novo duševno življenje novega bitja, obvarovati ga vsega zla, pomagati mu v vsaki nevarnosti — upeljati ga v življenje. Biti mu moraš opora, dokler ne stopi samostojno v svet.

Navdajati te mora velika ljubezen do novega bitja, ki je ne zamorijo in ne zagrenijo skrbi, ki izpolnjuje svojo najvišjo in sveto nalogo v žrtvovanju samega sebe in svojih lastnih moči. V tem obstoji dostojanstvo starišev in sreča otrok.

Pa dandanes kdo ni vse mati, oče? Otroci, ki niti ne vedó, kaj je pravzaprav življenje in kaj zahteva od njih življenje. In življenje ni tako lahka stvar. Vsak človek doživi gotovi čas, ko ga najde življenje nepripravljenega. In vendar bi morali živeti celo življenje, da bi se naučili živeti. Zato zamore biti le zrel človek pravi voditelj svojim potomcem.

Zločinec je pa oni, ki si ustvari otroka brez premiselka, brez pravega namena in se ne oklene bitia, ki mu je dan v last, z vso ljubeznijo, z vso dušo.

Ali bo otrok dober ali slab, je odvisno od vzgoie, ki jo uživa v prvih letih, od okolice, ki mu daja dober ali slab vzgled. Ali moremo soditi že otroka, kakšne lastnosti prevladujejo v njegovi duši? Psihološko je dokazano, da so otroci, v katerih so prevladovale dobre lastnosti, vsled slabe vzgoje in slabih vzgledov zaslili na kriva pota, in nasprotno, v navidezno temnih dušah so pod dobrim vodstvom vzrastli značaji.

Zakaj izhaja največ zločincev in nižjih slojev? Ali radi tega, ker se rodijo otroci s slabimi in grdimi duševnimi napakami? Tega ne more pač nihče trditi. Kriva je le manjkajoča vzgoja in slabi vplivi okolice, vsled katere se v otroku zamori vsak čut moralnosti.

Kdor stremi po preustroju človeštva, po izkristaliziranju lastnega naroda, mora stremeti za tem, da se upelje vzgoja najprej tam kjer je ni. Vzljubiti mora nižje človeštvo — rečem nižje zato, ker mu manjka prave vzgoje — in mu z ljubeznijo vcepiti one lastnosti, ki so potrebne za moralno življenje. V prvi vrsti je poklicano zato učiteljstvo in duhovščina.

Glavna naloga vzgojitelja je, vzbuditi in gojiti v otroku vse dobre nagone. Oni, ki misli, da zatre slabe lastnosti le z iztrebljenjem slabega, se moti: z nagovarjanjem in vzpodbujanjem k dobremu se že zatira mnogo slabega. Dobre, moralne lastnosti se zbirajo kakor električna sila, čimdalje bolj — v notranjosti človeka samega, a le potom neprijetnosti, ki jih doživlja. Zato položi vzgojitelj v svojega otroka temelj moralnosti, ako mu vzbudi čut potrpežljivosti, ljubezni do bližnjega in samozatajevanja. Tak človek bo v stanu prenesti mnogo.

K zavijanju dobrih lastnosti moramo navajati otroka nato, da se sam bojuje zoper slabe lastnosti. Ako pije n. pr. preveč vode kljub temu, da se ga je opozorilo na slabe posledice in se ne zna brzdati, postavi poln kozarec vode pred njega, sam naj pokaže, koliko ima v oblasti samega sebe.

Neznatne so take vaje, a imajo veliko uspeha. Premagovanje samega sebe dovede otroka do vedno večje moči. Ako se bo premagoval v navzočnosti drugih, se bo premagoval tudi, ko bo sam s seboj.

Mnogo starišev ima sicer trdno voljo in željo vzgojiti dobro otroke, a manjka jim prave razsodnosti. Slepa ljubezen jim otemni vid;

otrok ne opazujejo zadostno. Rano na roki bodo hitro obvezali, a dušno rano, ki je še bolj potrebna negovanja, se prezre bodisi iz lahkomiselnosti ali komodnosti, bodisi iz manjkajočega spoznanja otroške duše. To so grehi, navidez neznatni, a imajo bridke posledice.

Hi koncu še nekaj: Slepa ljubezen je nevarna, a je nekaj ničmanj nevarnega, če gledaš na svoje otroke kot na nekaj manj vrednega; niti tedaj ne smeš tega, ko pogrešijo in se nerodno obnašajo. Stariši naj korakajo skupno z otroci z duhom časa naprej, toda k dobremu, k napredku — da tako izpolnijo, kar jim je naložilo Nebo!

ŠE PAR POTEZ.

V prvi številki letošnje »Mladike« sem na kratko očrtala življenjepis Helene Keller. Prezanimivo in prevažno je to življenje, ker vsebuje obilo vzgojnih momentov; zato ne morem mimo njega le s kratko črtico. Naj sledi par odlomkov iz njenega lastnega življenjepisa, ter važnih pisem njene učiteljice Sullivan.

Omenila sem že, da je bila Helena kot otrok tiranka in neukrotljiva. Mučila je posebno rada živali, večkrat je spustila na psa, njenega tovariša, svojo jezo. V družbi so jo radi imeli, ker je bila vesela in je vzbudila češče s svojo naivnostjo obilo smeha. Že kot petletni otrok se je zavedala, da jo nekaj razločuje od ostale družbe. »Natančno se spominim,« govore njene lastne besede, »kedaj sem opazila razloček, ki je bil med menoj in obdajajočimi me ljudmi; bilo je to pred prihodom moje učiteljice. Spoznala sem, da niso rabili moja mati in moji znanci ista znamenja, kakor sem jih delala jaz, ako sem kaj želela, temveč, da so se razumeli potem ust. Včasih sem stala med dvema razgovarjajočima se osebama ter sem tipala nju ustne. Nisem mogla tega razumeti, kar me je spravilo v zadrego. Zibala sem moja usta, gestikulirala z rokami, a brezuspešno; ti neuspehi so vzročili v meni nezadovoljnost in so me tako razkačili, da sem tolkla z nogami in sem vpila do utrujenosti. Maščevala sem se v takih trenutkih nad okolico.

Morala sem pač spoznati, da sem bila neuljudna, kajti dobro sem se zavedala in čutila, da je moja varuhinja trpela, ko sem jo obdelala in suvala v njo z nogami. Po takem razburjenju se je navadno vzbudilo v meni nekaj kesu podobnega. A nikdar me ni ta občutek obvaroval zopetne nebogljenosti in krutosti, ker ob prvi priliki, ko se ni izpolnila moja želja, sem to ponovila. Prijateljico Marto, ki je razumela moja znamenja, sem rada imela, a veselilo me je, ko sem jo obvladala in ona se je raje uklonila moji želji, ko da bi se izpostavila mojim pestem. Bila sem močna, energična in nisem se zmenila za posledice mojih dejanj.

Natančno opisuje Helena mnogo takih posameznih dejanj, ki so bila takrat njej sami v veliko veselje in zabavo, drugim pa, zlasti starišem v veliko skrb in preglavico. Ko je pisala življenjepisa, se je zavedala vsega tega ko pra-

vi: »Mnogo dogodkov iz prvih let po moji boleznimi je jasno v spominu in mi kažejo brezsmoternost in temoto mojega življenja v tembolj kričeči luči.«

Kako je ljubila svoje stariše in kako nežen je bil oče ž njo, je posneti iz naslednjih vrstic: »Moj oče je bil jako ljubeznjiv in prizanesljiv; ljubil je dom in nikdar ni pustil družine same, razum takrat, ko je hodil na lov, katerega je strastno ljubil. Lep vrt smo imeli in gojili ga je z ljubeznijo; ponosen je bil na vse, kar je pridelal. Mene je vedno razveselil s prvimi jagodami in prvim grozdem. Vodil me je od drevesa do drevesa, od trte do trte, me božal in se veselil z menoj.

Svojo manjšo sestro sem gledala s čudnim očesom. Zdelo se mi je, da se je vrinila med menoj in ljubeznijo moje matere. Ljubosumje me je prevzelo videč, da sedi v naročju materinem, kjer je bil po navadi moj prostor in me je tako obvladalo, da sem nekega dne prevrnila zibelko, kjer je sestrice mirno spala.

Taki izbruhi so me napadali vstedi tega, ker sem tembolj občutila samoto mojega življenja, ne poznavajoč one nežnosti, prihajajoče iz ljubeznjivih besed in dejanj ter iz skupnega, medsebojnega razumevanja. Še pozneje, ko sem spoznala v sebi del človeštva, sem se sprijaznila z mojo sestrico in srečna sem bila, ko sva se sprehajali, držeč se za roko.

Iz vsega tega spoznamo, kako nesrečno bitje je bila Helena, dokler se ni prebudilo v njej pravo duševno življenje in spoznanje, da zamore biti človek srečen kljub telesnim pomanjkljivostim.

Toileta iz popelnina z dolgoživno bluzo. Rokavi dolgi in široki, ovalni vratni izresek. Okrasek iz tafetas.
Promenadni kostum srebrnositve barve. Jopič srednje dolg, ovratnik širok, aplikacija vijoličaste barve.

IVAN PREGELJ.

AŠ človek je to, Tolminec, rojen pri Sv. Luciji ob Soči, danes profesor v Kranju, kjer živi s svojo družino. — Ne bom opisoval njegovega življenja, tiste poti iz ubožne hiše pod rokami dobrotnikov,

skozi stradanje in boje do tistega cilja, ki mu pravi povprečni človek eksistenca, mi pa, ki se ne veselimo, da je ta ali oni storil to pot radi kruha, ampak da je razvil zmožnosti in nam podal njihove sadove, ne vemo, kako bi to imenovali. Pregelj sam bi nam najlažje in najlepše opisal to pot, v kolikor tega že neposredno ni storil. Ta nepopolna slika naj poda del pisateljevega obraza.

O Preglju pisati je težko. Tako plodovit je, kot nobeden naših pisateljev. Pogledj v »Cas«, »Dom in Svet«, »Mentorja« in »Mladiko«, »Mohorjeve knjige« in še kamorkoli, povsod boš srečal njegovo ime. Tako vsestranski je — piše črtice in romane, pesmi in drame, znanstvene razprave in leposlovne kritike, prevaja in samostojno ustvarja, da ga skoraj ni polja, na katerem se ne bi že poizkusil, vedno delaven, vedno nemiren. Tudi ti na dolgi poti od »Romantike« preko večerniških povesti in zgodovinskega romana (Tlačani), v katerem se še bori s tehniko, do dovršenega »Plebanusa Joannesa«, vrsti različne obraze pred očmi. Zato ne moreš zgnesti celega Preglja v dve besedi, ki imata tu jedva prostor. Moral bi pisati cele strani.

Ko berem novejši Pregljev spis, se mi zdi, da vidim človeka, ki se je kot otrok naletal po naravi, da se otrese šolskega prahu in vzbudi dušo v sebi. Vso snov je predelal v sebi in jo podprl s študijem, zdaj se je pogreznil v globino in jo podaja s svojo osebnostjo prežeto. Ves tak kot je Pregelj v življenju, je tudi v spisih. Živ, nemiren, tu trpek, tam dovtipen, ustvarja plastično in eno ga posebno odlikuje pred drugimi, to je topel, življenja poln izraz,

pečat našega juga, ki vpliva sugestivno in mu pridobiva uspehe. Poln solnčne vere je, naraven, skoraj naiven, tako odkritosrčen, da se ti prikupi na prvi mah. Od todi tisti konflikti z ljudmi, ki se drže priučenih manir, čez katere gre Pregelj brez misli na nespodobnost ali na greh, zgolj vsled svoje nehlinjene nature.

Pregelj ne pripada kaki literarni smeri, četudi smo že včasih slišali imenovati besedo novoromantika. On, ki je začel že z »Otroci soln-

ca« svojo posebno razdobje in pot, stoji sam. Njegov zgodovinski roman (tu mislim na Plebanusa Joannesa), je skočil preko ojníc nanizanih dogodkov, poglobil se je v dušo in njene boje. To mu daje tisto vrednost, ki je ne pretiravamo; no tem ga moramo danes soditi.

Danes imamo takorekoč prvo njegovo pomembno delo v knjigi pred seboj. Delo, s katerim se lahko predstavimo s ponosom, zakaj on je tako naš, kakor ni bil še nihče. Bivajoč proč od nas, hodi njegova duša še vedno po tolminskih grapah in goriških tleh, ki jim kleše trajen spomenik v »Tlačanih«, »Otrocih solnca«, »Plebanusu Joannesu« in »Gloriosi«, če prezremo druge male dragulje, raztresene tu in tam. Že radi tega zasluži teh par besed in malo

uvaževanje, predvsem pa resnega pogleda v globino njegovega dela, ki je nastalo iz ljubezni do umetnosti in do nas.

France Beck.

PLEBANUS JOANNES.

Ne bom pisal ocene. Presilno je delo, ki mi prsti trepečejo ob njem, ko sem ga že trikrat prebral. Prezgoča je lepota Preglieve besede, iz naše krvi ustvari ena, v strašni muki umetnika spočeta, da bi jo ta trenotek mogel zaobjeti v vsej globini in preprostosti, da bi mogel to živo telo umetnosti rezati na kosčke in jih z jecljajočo besedo razkazovati.

Ne morem. Le eno vem, le enega se v polni luči dneva, s pomladanskim vonjem prepomeni, zavedam v dnu svojega bistva: Nihče izmed Primorcev ni tako globoko posegel v dušo našega naroda, nihče izmed nas ni dvignil iz tega neskončnega zaklada toliko duševnih vrednot, toliko žive, neumrljive lepote kot Pregeli v tem delu!

Bilo je v času, ko je smrad pečenega človeškega mesa z grozo dušil florentinske ulice, ko je svet zaplesal v blaznem sladostrastju, ko je izmeček tuje duševnosti pliusknil v naše gore in jih zastrupil, ko je mrak, strah in groza legla po naših dolinah in jim je črno suženstvo pilo kri srca.

Pa je vstal mož tiste dni, en sam mož in rasel iz gorjá in tuje zlobe okoli njega, iz trpljenja in ognja, ki je žgal v njegovih žilah, in postal človek, hlapec gospodov, luč svojih ljudi. Kakor da se je strnila v njem vsa naša bol, vsa naša slabost, vsa naša moč. Naš obraz nosi naše misli, naša čustva diha: njegova beseda, trpka in mehka, obtežujoča in odpuščajoča, strašna v jezici, nežna v ljubezni, odkrita, brez laži in hinavstva udarila kot koščena pest in boža kot materinska dlan — ali ni to naša beseda?

In rasel je iz luči, ki je bila v njem, ki je bila vanj iz razpela, katerega je sam izrezljal po podobi, strašni, ki jo je živela njegova mučniška duša. V tej luči pa je bila ljubezen, v tej luči se je boril, padal in zopet vstal, v tej luči je objel vse, svoje ljudstvo in ni ga tlačitelje, svoje najdražje in svoje sovražnike. Vedno hujše je trpljenje, vedno težji so udarci, ki se bod njimi krivi telo, ječi duša, vpije kri nečista...

Dokler ni bila mera polna, dokler vikar Janez ni smel več darovati, dokler ni kuga podavila očete in matere in otroke, dokler ni tuj greh potonil v sačanskem posmehu vso vikarjevo radost in tiho, skromno upanje. Potem je ta mož, ena najbolj človeških, najbolj živih in najbolj naših oseb, kar jih je kdaj zarisalo slovensko pero v naši umetnosti, po neizmernem trpljenju, po strašnem ponižanju, po obupnem boju med dobrim in slabim, med mesom in duhom zaživel neusahljivo življenje v Niem in v nas, ki nas dviga iz blodnje in dvoma in nas vrača narodu, iz katerega smo izšli, v tej uri,

ki nosi pečat tistih davnopozabljenih let, ki žive v Preglievi knjigi in iz katere nam ožaria mračno pot »plebanus Joannes,« tolminski vikar. —

Toda, saj nisem ničesar povedal! Sai sem hotel povedati le to in samo to:

»Vzemi, narod trpinov, in beri: to je zgodba tvoje bolesti, tvoje lepote in tvoje moči!«

Dr. Alojzij Res.

ODLOMEK IZ „PLEBANUSA JOANNESA“.

Prešel je mimo dvorišča, kjer je prejšnji dan videl kugavega človeka, in ni vedel, kdaj. Prešel je zapuščene predmestne kraje in hišo, kjer je ležal besni pes na verigi, in se je ozrl po njem in je videl, da je poginil. Prešel je ravne polje in čutil toploto sonca prijetno v hrbtu, zakaj bil je šibek in lačen. Nato je stopil v dolino in se je oddahnil, kakor da je že doma. Šel je mimo turščinega polja. Prav tako kakor prejšnji dan je ležalo v solncu in le popotnik ga je gledal od druge strani in ga je komaj prepoznal. V prvi koči je vstopil, da bi poprosil za požirek vode in skorjo kruha, če bi ga dali. Vstopil je v sajasto vzdušje in pozdravil: dvoje strašno izpremenjenih lic mu je zajechalo nasproti; žene lice in lice moža, ki ju je videl nedavno v zdravju in sli telesne poltenosti. Zdaj je bila nesrečnima nabrekla koža, podplula gnusno in se razpustila. Dve uri je ostal v koči in je videl, kako sta umrla v mukah in strahu. Omahnil je v dan, ki se je nagibal v večer. Pretresla ga je bila smrt prvih kužnih, ki ju je videl umreti. In tedaj ga je obšla tesnoba brez kraja, brez konca, in kakor da mu lastno dete umira na Tolminskem, je zastokal:

»Katica, otrok! Kuga, kuga!«

Bila je že noč, ko je šel po dolini navzdol proti Tolminu. Moči so ga zapuščale, že ni več razmišljal, že je čutil samo še težo telesa in strašno trdo cesto, ki je kakor rezala v pete, v kolena, v boke, v križ in hrbtnico. Od daleč, izza ovinka mu je sinila luč naproti, in ko je bil blizu, je videl: siv ovčar je sedel pred onim pol razpalim strahotnim senikom in kuril in pekel repo v žerjavici. Vikar ni mogel naprej. Pristopil je in sedel molče k starcu. Starac je prav tako molče segel v žerjavico, izvlekel smojko in jo ponudil potnemu:

»Če se ti ne graja!«

Vikar je vzel in je jedel in kakor v zahvalo je rekel:

»Grem v Tolmin, pa sem pozen.«

»Tam-le lahko spiš,« je odvrnil ovčar. »Eden je že legel notri,« je nadaljeval in držal roko stegnjeno proti seniku. »Mimo je prišel, še s pol očesom je gledal. Pa je tam v lesu otrnil neroda negoda in se mu je oko polilo po licu kakor gnojen polž.«

»Ali je umrl?« je vprašal vikar.

»Morda še ni ves mrzel,« je odvrnil ovčar.

»Pa za kugo ni umrl, poznam boleznj. Škoda človeka, ki tako zgine pri živem telesu iz bab in strupa beneškega.«

Vikar ni odgovoril. Stisnilo se mu je srce in zagabilo se mu je čudnozoprno, a bil je pretruden, da bi bil mogel s krettnjo pritrditi ali z besedo odgovoriti. Ovčar pa je golčal, kakor sam zase:

»Devetdeset let sem star, pa trideset let sem vdovec. Takrat še nismo poznali te kuge, ki gre po mladih ljudeh. Pravijo, da jo je zasejal hudič.«

»Kako?« je zaječal vikar.

»Kako neki! paril se je z lepo babo, pa je našla.«

Vikar je oživel in dejal nevoljno:

»To so čenče. Če je bil hudič, bi jaz vedel, ker sem duhovnik.«

Ovčar je mirno prikimal in je mrmral uverjen in trdovraten.

»Čenče niso! Saj vsi vedo, da ni grd in risast. Gladek je in lep. Samo požvižgal jim bo, pa jih bo imel devet. Take so babe!«

»V nas samih je hudič.« je odvrnil resno vikar in od trudnosti, ki mu je legla na oči, že ni več vedel, kaj govori.

»Bog in hudič, reci, če si res duhovni človek,« je rezko dejal ovčar in ponudil vikariju drugo smojko. In ko je vikar vzel in jedel, je ovčar nadaljeval prav vedro in živahno:

»Zato se pa tepeta, kadar se duša loči. angel in rogelj. Saj sem sam slišal, ko mi je žena umrla, da je cvilil v kotu, ko ga je krotil kraltec. Pa kakor bič sem slišal in je udarjalo kakor po irhovini. Ali ne veruješ?«

»Verujem.« je odvrnil vikar vljudno.

»Lej,« je oživel ovčar. »Saj sem vedel, da mi ni Bog povedal, ko si šel mimo: daj mu repo, da ostane pri tebi! Pa si ostal. Pa še duhovnik si. Gotovo boš vedel, če te bom vprašal. Ali boš?«

»Prašaj,« je odgovoril vikar.

»Sedlani in Ložani smo v pravdah,« je rekel ovčar. »Že šestdeset let se pretekamo zaradi paše na Miji. Lej, pa je bil rajni Čeboklijev Tone. Rada sva se imela, ti rečem. Pa pri tistih pašah je, kakor da niso od Boga. Sam preprič.«

Odkašljal se je in dejal oprezujoče:

»Za pašnik smo se stepli. Pa prav Čeboklijev Tone je dobil po glavi.«

Vikar je vzkliknil:

»Ali si ga ubil?«

»Ne,« je zasopel globoko ovčar. »Še dvajset let je živel po tistem. Samo hudič je potem prste vmes vtaknil. Ali spiš?«

»Ne spim.«

»Hudič, sem rekel,« je govoril ovčar in glas mu je sahnil. »pa ti molčiš! Ne veš nič. Ali si gluhi? Povej, kako je to! Ali je od Boga, da Tone ni bil več pri čisti pameti?«

Vikaria je vrglo iz dremavice in je zastrmel v ovčarja. In ovčar je strmel v vikarja, jezno, s podplutimi očmi. Težko je zahtropel vikar:

»Saj nisi hotel!«

»Ne!« se je oddahnil ovčar,

»Jaz tudi ne!« je vzdihnil vikar in vstal sunkoma.

Ovčar je kimal z glavo.

»V Tolmin greš, si rekel?« je vprašal s čudnim nasmehom. »Lahko še poseliš.«

»Zbogom!« je dejal vikar in se obrnil na pot.

»Čakaj,« je zaklical ovčar za njim, »oni, ki je tam poginil, mi je dal pisanje. V Tolmin greš. Boš že prebral komu velja, kadar boš zjutraj pri svitu prišel. Stori mu to, kakor sem mu jaz, da je mogel mirno umreti.«

Vikar je vzel pismo, ki je bilo zavito v svileno rutico, in jo spravil. Potem je segel po drobiž, ki ga je imel, in ga nasul pred ovčarja:

»Za smojko!«

»Kamor si vrgel, bo ležalo,« je zamrmral ovčar. Vikar se mu je nasmehnil, prikimal in šel. Ovčar se je sklonil po novce in je govoril:

»Zares je duhovnik, še smojke ne mara zastonj.«

In čez hip je pogledal žalostno po cesti za odhajajočim in je rekel:

»Šestdeset let strahu sem užil. Prvi si mi prav povedal. Bog ti daj srečo, ker si rešil mojo dušo.«

Stari ovčar je začel polglasno moliti ob pojemajočem ognju in glava mu je nihala trudna, vedno bolj počasi in se je končno umirila na trudnih dlaneh. Takrat se je zbudilo visoko pod čermi in v mejah pod kolovratskim grebenom, seglo niže in niže in razpihalo žerjavico. Ovčar se je premražen zavedel in odšel v senik, da počije v zatišju v družbi človeka, ki je bil tam umrl in ga ni poznal...

Veter je suval vse odločneje in gnal poznega potnika vikarja Janeza proti Volčam in Tolminu, odkoder je rastele prvi daljni dan.

* * *

Ta odlomek opisuje »plebanusa Joannesa,« vračuh očega se iz Čedadu, kjer je dobil odvezo. Koderkoli gre, ga srečujejo strašni prizori kuge, ki se je ta čas že razširila tudi na Tolminsko. Kaj bi bil dejal, če bi bil vedel, da je ta mrlič v svilih od prokletstva preganjani njegov sorodnik. Šel je in je pomagal ljudem, ki so v trumah umirali.

Izseljenci.

Polagoma pomika parnik se od brega. Solz težkih rute zadnji mahajo adijo, tisoč revnih oces še po ostalih bega — — in s polno paro silni stroji zabučijo.

Le morje in nebo okoli in okoli. Parnik hiti. Stroji ropočejo. Noč pada. Ponajveč dremljejo — tu, tam še eden moli in v snu smebljajo se; sedaj bo konec glada.

Ohola, lakomna dežela sužnjev čaka, mašine brez srca, brez solnca vlažni rovi krvavožuljeva, ponižajoča tlaka, daljni, pozabljeni, oskrunjeni grobovi — — —

Pavel Golia. (Iz knjige „Večerna pesmarica“).

K REFORMI SLOVENSKE MLADINSKE LITERATURE.

Hej, vriskaj... vriskaj, mladi rod slovenski,
ker vstal je mož, ki kaže pot ti pravo
v življenja dan! On na pregrešno glavo
pogumno stopil kači je peklenski:

»Kaj? Meško? Fej! Ta je podoben ženski,
in večno je zaljubljen v svojo Dravo...
In ta Milčinski pije srbsko kavo,
ko zanj prehud že cviček je dolenski.«...

Moj dragi inženir! To niso šale:
Kdo bo iz mladih src pregreho zbrisal,
ki moje so roké jo kdaj sejale?

Pa kaj bi ti o tem naprej še pisal!
Obišči me! Oglej si moje male,
pa boš nad lastno se besedo skisal.

Janko Samec.

NEVERJETNO !

Kupé je natlačen, da nisi v stanu, privoščiti v-
ljudne besede sopotnikom, ki so ti v samo nadlego.
Kljubtemu se vsa blažena smehljata grbasti gospod in
krivogleda gospodična.

»Verjamen, draga moja! Če je še tako hudo, vse
se pretrpi. Samo, da najde človek dušo, ki ga razume,
vsaj eno prijateljsko dušo, njemu posvečeno!«

»To je tisto. Le tega si jaz želim« —

»In jaz!«

Čenče! Izkušeni, resni ljudje, ki sede poleg, strme
poslušajo. Pa so taki, ki nekaj pomenijo v življenju!
Presmešno! Še smejeti se ne morejo, dasi se jim zdi
nečuvveno smešno, zakaj naj bi se smehljala grbasti
gospod in krivogleda gospodična. Otroka, ki še ne
vesta, kaj je življenje!

Ciril Jeglič.

ko takih pesmi. No, tedaj niti »Cicibana« še nismo
imeli. Danes imamo že marsikaj, zato pričujoča zbirka
20. mladinskih pesmic, kljub svoji sijajni opremi ne bo
našla tistega odziva kot bi ga pred leti, dasi zbirke ne
zametujemo. So pesmi v nji, ki bodo živele med otroci,
so pa tiste pesmi po večini starejšega datuma in ne brez
uplivov. Zeleti bi bilo, da bi imele tudi mladinske pes-
mi, če se že rimajo, dobre rime. Pesem »Tri punčke« v
tem oziru ne odgovarja, da ne iščem drugih. A. G. Kos
je knjigo lepo opremil, a bolj za oko odraslega kot za
otroka.

France Beek.

GIUSEPPE MAZZINI.

katerega 50 letnico je te dni obhajala cela Italija.

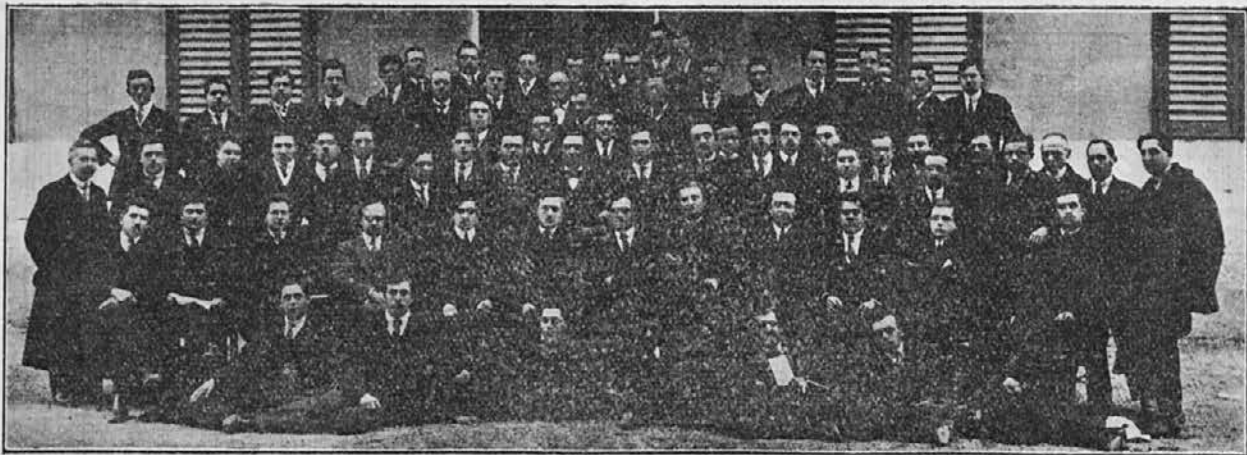
KNJIŽEVNOST.

Vida Jerajeva: Iz Ljubljane čez poljane. Pesmi in
slike za mlade ljudi. Ljubljana o božiču 1921. Risbe je
risal Gojmir Anton Kos. Izdala in založila Slovenska
Matica. — Ko smo tu pa tam slišali otroke brbljati o-
troške pesmi Vide Jerajeve, ki so bile zašle iz njene
prve zbirke v šolske čitanke, smo si zaželeli celo zbir-

LJUBLJANSKO PISMO.

(Konec).

Goričanom je še v dobrem spominu dolgoletni in
agilni ravnatelj goriške glasbene šole Josip Mičhl, ro-
dom Čeh in Dvořakov učenec, kateri je postal med
navsi tudi kot skladatelj slovenskih pesmi dobro poznan.
Že pred dvanajstimi leti je oddal Gl. M. v Ljubljani

Udeleženci socialnega tečaja Kmevske delavske zveze v Gorici.

rokopis štirih Prešernovih pesmi, ki so pa bile šele pred par meseci natisnjene in izšle v omenjeni založbi. Dvanajst let je precejšnja doba pri današnjem hitrem razvoju umetnosti, pesmi pa so obdržale kljub temu svoje lepote in časovno vrednost. Michl ne išče problemov v svojih pesmih, glavno mu je lepota občutenega izraza. «Napis na velikem zvonu pri Sv. Joštu» je zelo originalno zamišljen, zvonjenje (klavirska spremljava) v starih tonovnih načinih popolnoma veristično.

Instrumentalna glasba ni imela pri nas do zadnjega časa velikega ognjišča, polagoma pa se je pričela tudi ta ustvarjati in prav v zadnji dobi lahko zaznamujemo precejšnjo produkcijo instrumentalnih del, ki so porok, da bomo tudi na tem polju dosegli in mogoče še razmeroma kmalu lepše uspehe. Edino omembe vredne so bile Lajovičeve tri skladbe za veliki orkester in H. Sattnerjeve »Kantate« ter njegov »Asumptio«. Da nismo imeli veliko orkestralnih del, je povsem razumljivo, kajti stalnega orkestra, ki bi ta dela proizvajal, tudi nismo imeli in to je bil glavni vzrok male produkcije v tem genreju.

Emil Adamič, eden naših najplodovitejših skladateljev, je prinesel iz ruskega ujetništva razen veliko vekalnih tudi orkestralna dela. Lansko leto so bile prvič z lepim uspehom proizvajane njegove tri »Tatarske silhuete« za orkester. V teh je prav dobro pogodil ton in značaj tatarske glasbe in z njimi prvi prinesel eksotiko v našo glasbeno literaturo. Tudi suita za orkester »Iz mladih let« v modernem slogu je napovedana in se bo igrala iz rokopisa na koncertu sredi januarja.

Stanka Premrla »Solnčna pesem sv. Frančiška« za solo, zbor in orkester ter njegov klasični »Allegro« za godala, ki jih je prvič podala lansko sezijo Glasbena Matica, kažejo lep razvoj instrumentalne glasbe in pre-

cejšnji napredek in, kar je glavno, veliko zdravega hontenja.

Sedemdesetletni skladatelj o. H. Sattner je znan po nekaterih ponarodelih pesmih in oratoriju »Asumptio«. Uglasbil je veliko Gregorčičevih pesmi in iz »Jetejeve prisege« »Soči« in »Oljki« je napravil kantate za solo, zbor in orkester. Pred kratkim je dovršil »V pepelnični noči«. Kantato so proizvajali prvič lansko sezijo in nasproti prejšnjim delom tehnično dovršeneje izdelano.

Z obnovljenim opernim gledališčem smo dobili obnovljeno slovensko opero »Lepa Vida« skladatelja Rista Savine. Brez dvoma naša najboljša opera. Glasba modernega sloga z modernim orkesterskim aparatom, ki je uvaževanja vredna. Škoda, da ni libreto enakovreden glasbi in kviri celoten utis tako, da se bo v tej obliki le težko obdržala na odrih. Skladatelj »Lepa Vida« je predložil ljubljanski gled. upravi novo delo, balet »Legenda« in se oglasil z »Gospovetskim zvonom«, narodno opero, ki jo vzamejo prihodno sezijo v repertoire ljubljanske opere.

Parmova opera »Zlatorog«, ki so jo krstili lanskega leta, je delo slabše vrste in noben dogodek v slovenskem glasbenem življenju.

To bi bil pregled najvažnejših izdanih slovenske glasbene produkcije v zadnjem času. Poleg teh je izšlo nekaj stvari v Julijski pokrajini. O teh nisem pisal, ker so bile itak v domačih listih objavljene. Veliko del leži še v rokopisu in če bi bilo samo vse to še tiskano, kar je meni znanih, bi ta pregled obsegal najmanj še enkrat toliko ustvaritev. Ko bodo razmere ugodnejše, tisk cenejši, razumevanje ter zanimanje za resne duševne proizvode spet oživljeno, potem se odpre pot tudi tem dozorelim sadovom, ki čakajo prilike, da jih utrga.

G. M. F.

KVLTVRNI VESTNIK

KRŠČANSTVO IN KULTURA. J. K.

O pogleda sodobni človek na pot, ki jo je prehodilo človeštvo od pračloveka do danes, ga prevzame ponosna misel: Kako silen je človeški um! Koliko trdega dela, pa tudi koliko dragocenih uspehov so nagromadila ljudstva vseh časov do današnjega dne! Vedno višje se dviga mogočna stavba kul-

ture — ali ni to drugi, trdnejši babilonski stolp, s katerim bo človek naskočil nebesa in jih prenesel na zemljo?

Mnoge je veličina moderne kulture pripeljala do mišljenja, da je človek danes že tako mogočen, da ne rabi več Boga.

»Krščanstvo nima človeku nič več povedati. Sam sebi je človek dovolj, hrani naj duh iz neizčrpnega vrelnca kulture. Kruh mu bo dala tehnična kultura, vso resnico mu odkrije veda, lepoto bo zajemal iz umetnosti«. To je prvi tabor, tabor onih, ki so postavili na oltar novega boga, Kulturo.

Drugi pa vidijo, da je človeška duša še vedno v bistvu ista uboga, nemirna od neutешnih želja in nerazrešnih ugank, kot pred tisočletji. Vidijo, da je človekov um prodril v nove skrivnosti, — da je več kulture in civilizacije v svetu, a v obupni boli kličejo: Ali je mir naših src večji, odkar znamo čitati, odkar imamo železnice, pesmi, stroje, koncerte? Glejte sadove moderne civilizacije: Mesto oltarjev imamo bančne blagajne, mesto cerkva črne fabrike; kjer so stale tihe kmetske kočje, so umazane kasarne gladnih proletarcev; kjer je vrela na dan plemenita požrtvovalna liubezen, vrejo novci, vladarji duš. Ali niso bili naši davni dedje v gorskih vasicalih srečnejši in plemenitejši ljudje? Ali niso še danes perzijski kmetiči, ki se vsako jutro vržejo na tla in tolčejo s čeli ob nje, kličejo: Bog, Bog, večni Bog! stokrat boljši od nas vseh, ki blebečemo o kulturi in prosveti? Zatorej uničite strup kulture, poženite smrdeča velemesta v zrak in vrnite se v polja, da služite tam v trudu duši svoji in Bogu!

To je temeljito vprašanje, na katero moramo najti jasen odgovor: Kaj je najglobji zmisel kulture in kulturnega dela? Kaj nam krščanstvo, razodetje božjega duha, pravi o kulturi? Če dobimo odgovor na to, nam bo jasno, ali je kultura nov bog, ali je po svojem bistvu strup — ali pa kaj drugega.

Načnimo vprašanje pri korenini človeškega rodu! Zemljo in vsa bitja na njej je dobil prvi človek, da živi od njih. Niso mu bila podana na krožniku, s trudom in delom naj si jih osvoji. Težka in velika beseda je uvedla človeka v življenje: »V potu svojega obraza si boš služil kruh!« S tem je bil dan neomajen zakon, da mora vsak človek delati. Te besede so pa tudi veličastno oznanilo in posvečenje kulture.

S trdim delom naj si človek osvoji svet: zunanje dobrine, — zemljišča, živali, orodja, kruh, naj si pridobi, da more živeti telo in v njem duša: to je vir tehnične kulture. Človek naj si pa osvoji z umskim delom tudi resnico in lepoto, ki je skrita v svetu in v duševnih silah človeka. Z naporom naj odkriva božje zakone in sile, ki so položene v svetovni red in v duh človekov.

Njegovo delo za umsko kulturo naj bo živa, dejavna priča božjih moči. Z delom in gradnjo kulture naj človek premaga nizke sile tvari, oblikuje naj stvar in ji utisne znamenje svojega duha. Zmisel kulturnega dela je v tem, da si človek osvaja zemljo, resnico in lepoto v njej v namenu, da živi telo, posoda duše in da duša pri tem delu razvije vse plemenite sile in postaja bogupodobna.

Še drugi globok zmisel ima delo za kulturo in kultura sama. Kulturno delo je delo ljubezni do bližnjega. Ivan Cankar je zapisal: »Moje delo je knjiiga ljubezni. Odpri io, domovina, da boš videla, kdo ti je pravičen sin«. Te besede so resnične v ustih vsakega pristnega kulturnega delavca. Zvezdogled, ki meri na opazovalnici 4000 m nad morjem pot zvezda, — umetnik, stvaritelj novih lepot in resnic, — zdravnik, ki vse življenje porabi, da naide novo zdravilo bolnim, — inženir, ki skuša izboljšati stroj, da olajša trud delavcem. — vsi vršijo delo velike ljubezni. In vsa resnična kultura je en sam zaklad, žetev truda, porojenega iz ljubezni.

Sedaj imamo v rokah ključ, da odgovorimo na vprašanje: Kaj je kultura človeku — strup ali novi bog? Kultura je, sredstvo, da izpopolnimo in razvijemo duševne sile. To sredstvo uporabljamo pa po svobodni volji: v dobro, lahko pa tudi v zlo. Zločincu, ki je pil iz vrelca kulture in je izobražen, služi to znanje, da spretno oropa človeka. Kmetu, ki je izobražen, služi sila, ki jo črpa iz kulture v to, da si pridobi več kruha in več duševnega veselja. Kultura je kot nož: z njim moreš rezati kruh lačnim, moreš jim pa tudi sekati rane. Ni torej kultura po svojem bistvu najvišji cilj življenja, ona je le eno izmed orodij, da lažje dosežemo resnični, najvišji cilj, popolnitev duše. Pa tudi strup ni, ker moremo kulturo uporabljati tako, da se bližamo Resnici.

In slednjč še vprašuje: Kaj ima Kristus danes še povedati titanskemu duhu človeka, ki je tvorec kulture? Kakšno besedo pobude in resnice prinaša vsem, ki tvorijo kulturne vrednote in vsem, ki uživajo od njih? Pove le stare, priproste besede, ki jih je govoril Rimljanom, vladarjem sveta in sužniem, včeraj in danes in vekomaj: Če je tvoje delo iz ljubezni rojeno, če v trudu dela raste tvoja duša nasproti večnosti, je dobro. Če pa je tvoje delo duši v zlo, je gnil sad, ki v sebi razpade.

NRAVSTVENI PREPOROD LJUDSTVA.

DR. JOSIP LIČAN.

VESEL pojav opazujemo po evropskih državah. Povsod se živahno širi agitacija za нравni prepород človeštva. Rane, ki nam jih je vojska usekala, je treba izlečiti.

Ena največjih ran je pa nenravnost. Povsod se zbirajo resni in trezni ljudje ter si podajajo roke za skupno delo, da zavezajo, omejijo in po možnosti zatredo nenravnost, ki se je — žal — tako razpasla.

Toda predvsem moramo biti na jasnem, na kako podlago postavimo prepород ljudstva. Če bo podlaga trhla, delo kmalu razpade, če bo trdna, bo imelo trajen obstanek.

So ljudje, ki se sicer zavzemajo za нравni prepород človeštva, a nočejo ničesar slišati o veri. Hočejo imeti nravnost brez vere.

Pogleimo, ali je to staljšče pravo.

* * *

Dr. Aleš Ušeničnik, razglablja v članku »Morala brez religije« pri morali tri elemente, ki nujno zahtevajo verski element:

Prvič se mora morala snovati na nravnem spoznanju. »O nravnosti je mogoče govoriti le tedaj, če pamet loči dobro in slabo po nekem pravcu, kriteriju. A kaj more biti ločilo dobrega in slabega kakor neki cilj? Dobra je kaka reč, če ustreza svojemu namenu, če se viema s smotrom, če dosega svoj cilj... Sam po sebi, je pa človek dober le tedaj, če dosega cilj, ki si ga ni sam postavil, in ga mu tudi niso postavili

rava sama, cili človeške osebnosti, cilj človeškega življenja. Seveda mora doseči ta cilj s svobodnim dejstvom. Prav to svobodno dejstvom je z ozirom na ta cilj imenujemo nravno; nravno dobro, če se strinja s ciljem, a nravno slabo, če je v nasprotju s ciljem človeške osebnosti in človeškega življenja.

Osnovno vprašanje vse nravnosti je vprašanje o ciljih. Prvo vprašanje je torej: kaj je namen človeškega bitja in žitja, kateri je cilj človeške narave in vsega človeškega življenja. Le če je dan odgovor na to vprašanje, je mogoče govoriti o dobrem in slabem, o nravnosti, o etiki, o morali.

In glejte to vprašanje je religiozno!

Iz tega je nač razvidno, kako silno se motijo oni, ki hočejo sicer moralo obdržati, a zanikajo vsak stik z vero in z verskimi resnicami. Saj ravno vera odgovarja človeku na vprašanje, kakšen je namen in cilj njegovega življenja. Od spoznanja tega cilja zavisi bistveno udejejevanje nravnosti. Vso drugačno moralo si bo zamislil človek, ki priznava resnico o bivanju božjem, o naši posmrtnosti, kakor oni, ki te resnice taji.

Tako so n. pr. epikurejci videli cilj človeškega življenja v uživanju. Njim je dobro, kar ugaja pohoti, slabo kar jej nasprotuje. Takozvanim utilitaristom je nravno dobro, kar je posamezniku dobro, slabo, kar mu je škodljivo. Socialistom je nravno dobro, kar je družbi koristno, in nravno slabo, kar je družbi škodljivo.

»Toda, če je duša, če je posmrtnost, če je Bog, je takoj jasno, kaj da zmisla vsemu človeškemu življenju.«

Kakor človek svoj vrhovni cilj spozna, tako si uredi svoje življenje. Spoznanje vrhovnega cilja življenja, vtisne pečat vsemu človeškemu življenju. Zmota glede te točke je nad vse usodenolna. — Glede pravega in končnega cilja človeškega življenja pa zamore edino vera dati jasein in točen odgovor. Edina vera torej zamore postaviti naše delovanje na pristni nravni temelji.

»Drugič — mora imeti morala v sebi nravno obveznost, ki jej odgovarja dolžnost«. »Niti bistva nravnosti se ne dotakne, kdor jo skuša razložiti brez te prvine, ki se zove dolžnost, in zaman se trudi osnovati novo moralo, kdor ne more poprej osnovati dolžnosti.«

Ta element pri nravnosti prizna marsikdo, a ga večkrat popolnoma napačno tolmači. Govori in priznava dolžnosti, ko presoja delovanje drugih, a sam bi bil rad samostojen — brez bremena in dolžnosti. — Drugi zopet prizna dolžnosti, le če stoji za njim policaj ali sodnik, ki mu grozi z globami in kaznimi. Toda ko je sam in skrit, ko se mu ni bati nikogar nad sabo ali poleg sebe, meni da sme storiti, kar hoče. In vendar vsakdo lahko iz lastnega izkustva po-

trdi, da nosi nekaj v sebi, kar mu vselej in povsod spričuje, da ni povsem samostojen. Čut dolžnosti, ki se splošno pri vseh narodih nakajja, se javlja v človeški notranjosti kot ukaz, ki mu mora slediti, in ki mu neizprosno očita krivdo, če ga prekrši. To jasno priča, da si ni nadel človek sam te dolžnosti, temveč da je nad njim zakonoslovec, ki ni nihče drugi kakor početnik človeške narave.

Se le ta zavest, da ima človek za svoje ravnanje nad sabo božje vsemogočno gospodstvo, ki se mu mora klanjati vsako bitje, daje morali pravo in trdno podlago.

Brez priznanja večnega nespremenljivega božjega zakona, nima morala zadostne sankcije, nima dovolj vzora. Dokaz temu je zgodovinsko dejstvo, da s propadom vere, propada tudi naravnost.

Dalje ima čut dolžnosti svoj sedež v notranjosti človeške duše. Vsled tega izvira prava naravnost iz notranjščine: iz srca, iz duše. Tudi če je človek na samem, mu iz večnih načel, ki se lesketajo v njegovi duši, zadoni resnobni in brezpogojno odločni glas in ukaz vesti: To moraš, tega ne smeš! — V duši je sedež naravnosti, kakor je Kristus rekel: »Iz srca izhajajo hudobne misli, uboji, prešestva, nečistosti, tatvine, kriva pričevanja, kletvine. To je, kar oskrunja človeka!«

To načelo obsoja vsak le zgolj zunanji formalizem, obsoja vsako hinavščino in farizejstvo. Kdor torej z besedo ali z zgledom širi tak zgolj zunanji formalizem in hinavščino, kdor ruši pri posamezniku ali pri množicah notranji čut dolžnosti, terse roga glasu vesti oznanujoč absolutno svobodo mišljenja in življenja, ta podira enega glavnih stebrov prave naravnosti.

Tretjič: Zahteva naravnostno udejstvovanje od človeka veliko moč, energijo, da celo junaštvo, moč, energijo, katere višek je junaštvo. A tako naravno moč daje le religija. — Da ostane človek moralen, mikaven, krepčen, mora premagati močne nagone človeške narave, mora prestati razne silne notranje in zunanje boje. In tu ne zadošča ozir na ljudi, ne zadošča strah pred kaznijo, treba je višje energije, ki človeku daje oporo v vseh slučajih. Le morala, osnovana na religijo, daje človeku tako moč. Misli na dušo, posmrtnost, večnost, Boga, na minljivost vsega časovnega, in neminljivost večnega življenja — te misli so tako mogočne in učinkovite, da podelijo človeškemu srcu moč celo v najhujših bojih. Krščanstvo kaže tudi na trpečega Kristusa, krščanstvo uči moliti ter deli zakramente, ki so napoj neizčrpne božje energije. V tem smislu pravi apostol narodov: »Beseda od križa je tistim, ki se pogublajo, neumnost, nam pa, ki se zveličujemo, je moč božja. — Mi pa oznanjujemo Kristusa, križanega, ki je Judom pohujšanje, poganom pa neumnost, ali ti-

stim, ki so poklicani. Judom in Grkom, Kristusa, božjo moč in božjo modrost.«

Ta misel nam razreši veliko uganko, pred katero stoje brezverci, odkod črpa veren človek ono moč, ki ga ohrani čednostnega, ga napravlja junaškega, nad vse požrtvovalnega. — Ona skrivnostna moč je vera v svojih naukih in v svojih napravah.

* * *

Pravi naravni prepород ljudstva je nemogoč brez ozira na vero.

Nravni prepород mora temeljiti na spoznanju najvišjega cilja človeškega življenja. O tem nas pouči edino le vera. Naravni prepород mora temeljiti na neizprosni notranji dolžnosti do naravnega udejstvovanja v smislu zahteve notranje vesti. A vera edino more brezpogojno preobraziti notranjost srca ter dati naravemu zakonu potrebno sankcijo. Vse delovanje naravnega preporida pri posameznikih, družini, narodu in človeški družbi, pa bo imelo pravi in trajni vspeh, če bo črpalo moči iz vere in nienih blagodejnih ustanov.

Če si torej želimo, da ostane posameznik kakor tudi naš narod v celoti krepčen in zdrav, neguimo v njem kot najdražji zaklad — njegovo vero.

Naša kulturna društva naj imajo to resnico pred očmi, ko se napravljajo na delo za naravni prepород našega ljudstva!

SOCIALNO MIŠLJE- NJE. JANKO KRALJ.

KAKO globoko je posegel sebični duh kapitalizma med slovensko ljudstvo, nam priča cela vrsta pregovorov: »Denar je sveta vladar. Velike ribe pojedjo majhne. Še Bog je sebi najprej tron stesal.« Najbolj značilno geslo sitih pa je: Vsak zase, Bog za vse! V tem reku je strnjen nauk kapitalizma: Vsak zase, kot zveri v gozdu, kot grah v merniku, brez zveze, brez ljubezni med seboj, brez ozira na to, ali poginejo radi mojega dobička vsi, ki so krog mene.

Če delajo delavke v steklarnah, kjer jih čaka gotova jetika, 10 ur na dan za črn kruh in rakev, — kaj to n a s boli? Vsak zase! Mimo nas gredo deklice, ki so zrastle v bedi in so padle in prodajajo svojo čast. Tisoči krepkih mož so ždeli to zimo za mrzlo pečjo sredi lačne družine, ker ni dela. Kaj n a m to mar — jaz zasé. Ti pa zasé! »Je že tako na svetu, da velike ribe pojedjo majhne, da šibkejši podleže in močnejši zmaga, saj življenje je boj in v boju so žrtve.« Tako modruje kapitalistični duh in njegovo modrovanje je enako odgovoru, ki ga je dal Kain Bogu potem, ko se je ubil Abela: »Ali sem mar jaz čuvaj svojega brata?«

V tem sebičnem, neusmiljenem mišljenju ima korenine vsako izkoriščevanje, iz tega miš-

jenja je pognal kapitalizem. Sadove tega mišljenja moremo opazovati vsak dan. V gorski vasi zapade visok sneg in trgovec zviša cene moki, ker ljudje — brez poti — ne morejo v trg po njo. Vojska je bila, marsikateri kmet je brezsrčno odiral, ko je prodajal živež in je odtrgoval mleko dojenčkom in bolnikom. Koliko tisočev ljudi je umrlo radi tega!? Naši begunci vedo mnogo povedati o tem. Gostilničar daje natrkanemu možu pijačo, vabi ga v gostilno; kaj mu mar, da je doma družina brez kruha, v žalosti, morda v bolezni! Vsak zase. Delavci v tovarnah pripovedujejo, da niso najbolj surovi in oderuški ravnatelj in inženirji, pač pa pazniki in mojstri, ki so bili pred leti tudi delavci. Kapitalistično mišljenje je prepojilo vse stanove. Kako šele izkoriščajo cni, ki imajo silne kapitale v rokah, bankirji, težki industrialci! En primer: Lepega dne izračunajo, da bo dobiček večji, če ustavijo delo, da bo manj blaga; in z enim podpisom vržejo na cesto tisoče delavcev in v bedo njih družine. Toda to velikansko izkoriščevanje tisočev izvira iz istega mišljenja, kot izkoriščevanje vaškega kramarja z moko izvira iz sebičnega kapitalističnega mišljenja. Kdor hoče do korenin iztrebiti izkoriščevalni kapitalizem, mora iztrebiti iz src kapitalistično mišljenje.

Nasproti sebičnemu kapitalističnemu mišljenju postavljamo socialno mišljenje. Človek ni sam na svetu, ni sam kot skala sredi morja. Človek je član družbe. Tako kot se stoji telo iz posameznih delov in ti deli zopet iz mišic, kosti, živcev, celic, tako je sestavljeno tudi socialno telo — družba — iz stanov, plemen, družin in iz posameznih ljudi. Kakor so deli telesa zvezani v enoto in nobeden ne more živeti sam zase, tako morajo ljudje biti združeni v dovršeno enoto, — v družbo. Res je, da ima vsak človek gotove nedotakljive pravice, predvsem pravico, da živi človeškega dostojanstva vredno življenje. Krivično je pa, če hoče živeti na ta način, da druge izkorišča, da škodi družbi, da se ne ozira na to, ali vodi pot do uspehov črez trpljenje in bedo drugih. Tak človek, ki skrbi le za svoj umazani »jaz« in ga ne veže noben ozir na pravice drugih članov družbe, je sovražnik družbe, njegovo mišljenje n e s o c i a l n o. Najbolj popoin izraz tega nesocialnega mišljenja je kapitalizem, ki temelji na načelu, da sme gospodarsko močni svobodno izkoriščati šibke in revne.

Vsiljuje se nam vprašanje: Po kateri poti pridemo do tega, da premagamo v družbi izkoriščevalno kapitalistično mišljenje in da zavladava v njej socialno načelo?

Socialno mišljenje bi mogli na kratko označiti tako-le: Človek ne sme misliti v življenju le nase, ne sme se boriti le zase, ampak pri vsakem delu naj ga vodi misel, da je član družbe in da s svojim delom soljudem ne sme škodovati. Držati se tega načela pravičnosti in ljubezni je težko. Vse lažje je, slediti kapitalističnemu nauku sebičnosti. Socialno mišljenje

je povelje: Ne delaj zla drugim; ne zbiraj bogastva tako, da škodiš družbi; zatajaj svoj »jaz.« žrtvuj svoje interese, da ne bodo drugi trpeli itd. Odkod naj vzamemo moč, da vršimo te socialne dolžnosti? Moč za te žrtve more dati človeku le nazor, da je zato na svetu, da njegova duša »zori nasproti žetvi večnega življenja.« Zato more biti trdno, stalno, dosledno socialno mišljenje redoma le ono, ki temelji na globoki in živi veri, naj bo ta vera že zavestna ali nezavestna. Prvi odgovor na vprašanje, kako premagati kapitalistično mišljenje, je: **Zmaga verske misli v ljudeh — je zmaga socialnega mišljenja.** Dokler verska misel ne prepoji ljudi, bo nemože uničiti kapitalističnega duha sebičnosti.

Toda s tem poudarjamo le misel, da moramo stremeti in se neprestano v sebi boriti za to, da socialno mišljenje čimbolj prodira v nas in potlači kapitalistično sebičnost. Odločno pa jo treba pobijati misel, naj tlačeni stanovi prekrižanih rok čakajo, da prekvasi verska misel vse člane družbe. Socialno misleči ljudje so dolžni, ne le pobijati kapitalistični duh, ampak tudi vidni in utelešeni izraz tega duha — **kapitalistični družabni red.**

Sedanja uredba družbe nas vse naravnost sili, da izkoriščamo. Že po naravi je v človeku močan nagon sebičnosti a kapitalizem tirja od nas, da je brezobzirna sebičnost glavna sila in glavni pogoj življenja.

Tako dospemo do tega, da je tovarnar često prisiljen izkoriščati delavce, da gostilničar mora napajati pijane goste, četudi se v njem borita vest in skrb za družino. Kapitalizem je stroj, ki neprestano in nujno proizvaja sebičnost v ljudeh. Da zavladava socialno načelo, je treba, da se ta stroj razbije, da se odpravi kapitalistični red. Družba naj bo urejena tako, da bo brezobzirna sebičnost pobijala. Kakor kapitalizem sili človeka h sebičnosti, tako naj ga nova družba sili, da socialno misli in dela.

Duša kapitalistične družbe je izkoriščanje, ona gromadi bogastva v rokah par brezobzirnih mogotcev. Življenjska sila in podlaga nove družbe bo pa delo: iz njega rastejo bogastva ljudstev in ta bogastva naj služijo onim, ki jih s svojimi rokami in umom ustvarjajo.

SOCIOLOGIJA IN VERA IZZA 19. STOLETJA. IVAN REJEC.

III.

Sijajni pokret delavskega stanu izza 19. veka, zajemajoči ves kulturni svet z organizacijo socialne demokracije, je črpal znanstvene pravce najbolj iz spisov Karola Marxa in Friderika Engelsa. Tudi kasnejši teoretiki socialne demokracije so se vedno znova vračali h knjigam prvih očetov »znanstvenega socializma«; pri tem so nekaj popravljali

njih misli, še bolj pa so upotrebovali njih nauke za vsakdanjo politiko in socialno vzgojo njim sledečega delavstva. »Komunistični manifest«, delo obeh, objavljen l. 1847, in Marxov »Kapital«, sta — prevedena na vse važnejše jezike — postala socialno demokratičnemu delavstvu nov evangelij. Pokret socialne demokracije v drugi polovici 19. veka ima resnično na sebi nekaj znakov velikih religioznih pokretov: zanos, požrtvovalnost, stanovitnost pristašev in neodoljiva osvajajoča sila, ki je zajemala vedno nove množice. Take učinke more roditi le vera v ideale. In res je Komunistični manifest pokazal delavstvu nazoren osrednji ideal: komunizem lasti ali socializacijo proizvodjalnih sredstev, ki prenovi lice zemlji v pravi raj. Pot v raj pa je organizirani boj proletariata zoper buržoazijo.

V sledečih vrstah se ne bom oziral na politične in gospodarske nauke socialno demokratične sociologije, ampak le na njeno stališče do religije in kulture vobče, kar spada v okvir razprave. Od začetka pa poudarim, da ta sociologija ni ostala abstraktna teorija, marveč se je utelesila v strumnih političnih in kulturnih organizacijah socialnih demokratov ter je radi tega ohranila nasproti kulturnim spremembam novega časa tradicionalno lice, sprejeto ob rojstvu, zlasti materializem svetovnega nazora in sovraštvo do krščanstva. Svoj pečat je vtisnila velikim množicam vseh evropskih narodov, zlasti pa pri Nemcih in Rusih, kjer se je vsvojski polastila državne oblasti.

Kako socialna demokracija razumeva vero, je določeno s tem, kako razumeva vobče razvitek človeške zgodovine. Njen nauk v tem oziru slove: **zgodovina, ki riše razvitek dela, je ključ za dometje vse zgodovine in pred vsem religije.** Torej niso misli in ideje žensalnih ljudi, ki dajejo zgodovini pokret in smer, ampak gonilne sile, ki gibljejo množice, so zgolj gospodarske npravi, zlasti način, kako se proizvajajo stvarne dobrine. Država, pravo, filozofija, npravnost in religija so le odsev gospodarskih potreb tistega sloja, ki ovlada produkcijo; in kakor se te menjajo, se z njimi menjajo tudi one. Ko se je človek v pradavnini dvigal iz prvotne živalske toposti, si je iz predstav o naravi in o samem sebi ustvaril religijo; a ta prvotna stvaritev se neprenehoma menja; proces menjave pa določajo stvarni življenjski pogoji ljudi, v kojih glavah se premembe vrše.

Ta nauk imenujemo materialistični nazor o zgodovini.

Marx in Engels sta ga izrazila v »Komunističnem manifestu« (1847), ki ga je vzela za program ne samo nemška socialna demokracija, ampak tudi socialistična internacionala. Tam je čitati: »Ko se razkrajajo stare razmere življenja, se z enakimi koraki vsopredno razkrajajo stare ideje. Ko je zagospodovala svobodna konkurenca, je sledila v duhovnem področju svoboda vesti in vere. Komunistična revolucija najbolj korenito pretrga vse sporoče-

ne lastninske razmere. Ni čuda, da njen razvoj in pohod tudi najbolj korenito prevrže vse sporočene ideje.«

Obširneje je Marx utemeljil ta novi vesoljnostni nazor v prvem znanstvenem delu svojem: »Kritiki politične ekonomije« (1859), kjer pravi v predgovoru: »V družabnem proizvodstvu ljudje za svojega življenja pristanejo na neke razmere, neodvisne od njih volje, na proizvodne razmere, ki se skladajo z neko razvojno stopinjo njihovih stvarnih proizvodnih sil. Celokupnost teh proizvodnih sil tvori gospodarsko strukturo družbe, realno podlago, na kateri se dviga pravni in politični vrh gradbe; s tem se zopet zlagajo neke oblike družabne zavesti. **Po načinu proizvodstva stvarnih dobrin se določa socialni, politični in obči duhovni razvoj življenja.**«

Postanek revolucij razlaga Marx na istem kraju sledeče: »Ni zavest ljudi (to se pravi: njih versko, socialno, politično prepričanje), ki določa njih bit (t. j. stvarne razmere življenja), marveč nasprotno njih družabna bit določa vsebino njih zavesti. Na neki stopinji razvoja pridejo stvarne proizvodne sile družbe v nasprotje z obstoječimi proizvodnimi razmerami, ali kakor se pravno izražamo: z lastninskimi razmerami, v katerih so se doslej gibale. Prej so tiste razmere pospeševale razvoj proizvodnih sil, zdaj jih ovirajoče vklepajo. Z izpremenjeno gospodarsko podlago se brže ali kasneje prevali tudi ves ogromni idealni vrh gradbe«. Potem daje metodično navodilo za umevanje zgodovine v materialističnem smislu: »Kadar proučujemo take prevrate, moramo vedno razločevati med preobrazbo gospodarskih pogojev proizvodstva, ki jo je moči z naravoslovno točnostjo ugotoviti, in med pravnimi, političnimi, verskimi, umetniškimi ali filozofskimi, vobče ideološkimi oblikami, o katerih so se ljudje navskrižja zavedeli ter ga izvojevali. Kakor ne ocenjujemo posameznega človeka po tem, kar si sam o sebi domišlja, prav tako ne moremo take dobe prevrata ocenjevati po njeni zavesti, marveč moramo to zavest razložiti iz nasprotij stvarnega življenja, iz obstoječega navskrižja med proizvodnimi silami in proizvodnimi razmerami.«

Prvi znak religije po Marxu je torej njena nesamostojnost; nič ni v njej samoniklega, še manj kaj absolutnega, vsa njena vsebina je zgolj odsev stvarnih gospodarskih razmer v družbi. Prvo pravilo kritike je (pravi Marx): Človek je naredil vero, ne vera človeka. V veri se sebe zave in sebe čuti človek, ki ni še samega sebe našel, (namreč z znanstvenim mišljenjem), ali pa se je zopet izgubil. Religiozni človek v svojih motnjah išče v fantastični nebeški resničnosti nadčloveka. A ko se kritično strezne, najde tam le odsev samega sebe, tedaj pa ga ne mika več iskati svoje sence, ko zna iskati svojo pravo resničnost. Resnični človek, to je človekov svet: država, družba. Ta država in

družba stvarjata religijo. Ta je svota družabnih razmer. Verska zavest je torej družaben proizvod, različen, kakor je različna zgodovinska stopinja družabnega razvoja. V veri se kristalizirajo gospodarske, družabne razmere v samostojne like.

Dva verska lika Marx posebe omenja: krščanstvo in prvotne natorne religije. Za obrazilo krščanstva mu služi gospodarski pojem blaga kot abstraktne veljave proizvodov človeškega dela.*) S to tvorno obliko proizvodstva se strinja krščanstvo, ki »časti abstraktnega človeka«, zlasti protestantizem, ki je naravnost »buržuazna religija«. — V starih natornih narodnih verah pa se zrcali nizka razvojna stopinja proizvodnih sil dela in tej sorazmerne omejene razmere v tvarnem ljudskem življenju. Proizvodi se ne spreminjajo v »blago«; trgovina se skoro ne pozna.

Iz povedanega razvidimo še drugi znak, ki je po Marxovem nauku veri bistven: vera je vznikla iz pomanjkljivega spoznanja odnosov, ki jih imajo ljudje med seboj in do narave. Ker človek ni še sposoben pregledati zakonov, ki vladajo družabne razmere in dogodke v naravi, ga ta tajinstvenost nagiblje in sili, da naravne in družabne odnose fantastično odraža v verskih idejah ter jih tako ogrinja z mistično megleno kopreno. Vera je potemtakem računski pogrešek razuma. A ta pogrešek se takoj razreši, čim razum razločno spregleda pravo psihološko skrivnost verske ideologije. — V bogovih se nadnaravno zrcalijo ljudje; nebeški gospod je idealni odraz zemeljskega gospodarja, bogačastje in bogovdanost je fantastični odsev spoštljive vdanosti mogočnim oblastnikom, vse versko prepričanje in čuvstvo je proizvod družbe.

V »Kapitalu« (I, 386) je Marx verstveno zgodovinskemu izsledovanju predložil naslednji program: »Tehnologija odkriva, kako človek obdeluje prirodo in kako poteka proizvodni proces njegovega življenja; s tem se pa odkrivajo tudi družabne razmere tega življenja in iz njih izvirajoče duhovne predstave. Celostna verstvena zgodovina, ki prezira to tvorno podlago, je nekritična. To je, da je mnogo lažje, analizirati meglene verske tvorbe in iz njih luščiti zemsko jedro, kot pa obratno: iz sočasnih tvarnih življenjskih razmer razviti njih »v nebesa projicirane« oblike. A le zadnja metoda je materialistična in torej znanstvena«.

Verstvena zgodovina zadnjega pol stoletja, negovana po učenjakih iz meščanskih vrst, se je le preveč zvesto oprijela Marxovega programa. Tudi odlični zgodovinarji (n. pr. Nemeč Lamprecht) so obravnavali svojo stroko z marxističnega vidika. A o teh vplivih Marxove sociologije kasneje. Zdaj si oglejmo še izjave nekaterih novejših socialno demokratičnih teoretikov o veri.

Kautsky ne neha poudarjati, da smer družabnega razvoja ni določena po nravnih

idealih, ampak po izvestnih tvarnih pogojih. Socializem je nravnemu idealu vzel vsako veljavnost ter uči, kako se vsi družabni smotri izvajajo izključno le iz spoznanja tvarnih osnov. »Umstvene korenine verskega čutenja in mišljenja tiče v tem, da bivajo nadčloveške in nepojmljive sile, zoper katere je človek brez moči; njih učinkov ne more ne voditi ne preračunavati; a ker odločilno vplivajo na njegovo srečo in nesrečo, čuti potrebo, da se z njimi sporazume«. Značilna je Kautskega trditev, da je vera za človeka potreba od trenutka, ko jame razmišljati o prirodi, pa do postanka prirodoslovnih ved. V tem se bliža Comtovemu nazoru.

Iz tega naziranja izhaja preprosta in nujna posledica, da v prosvetljenem socializmu vera nima nobene pravice obstanka. Tako tudi izrečno sklepajo vsi znanstveni voditelji socialnih demokratov. Šele po vojski se čujejo posamezni pomembnejši glasovi v prilog veri, a zd se, da še malo zaležejo. Tako pravi Marx, da je imelo krščanstvo, ki »časti abstraktnega človeka«, svojo pravico v družbi, ki je proizvajala »blago«. A čim se družba preobrazi v tvorbo svobodno združenih ljudi, ki se bodo sami zavestno in smotreno kontrolirali, tedaj nujno sleče »mistično megleno kopreno«. Gospodarski razvoj prinese sam od sebe, da vera izgine. Saj religiozni odsev sveta mora nehati, čim odpade njegov vzrok. A ko bodo praktične razmere delovnega življenja ljudem vsak dan prikazovale prozorno umljive odnose enega do drugega in do prirode, se razprše motnje primitivnega človeka. (Kapital I, 48).

Skušal sem podati v tesnem okvirju sestavno očrtan nauk socialne demokracije o temeljih vere, ne da bi trgal sliko z vmesno kritiko. Zmote tega nauka trosijo socialno demokratični listi tudi med slovensko ljudstvo, zato je pojasnilo potrebno. Prihodnjič pa bomo razmotrili, iz kakšnih kulturnih pogojev je blizu pred 80 leti vznikel materializem socialne demokracije in kako so se tisti pogoji danes premenili s priznavanjem samostojnega življenja duha, ki se najpopolneje javlja v absolutni nravnosti in veri.

NAŠE PLANINSTVO, TRENTAR.

POD vplivom preteklosti smo do sedaj mislili, da mora v planinski organizaciji ostati še nadalje sistem podružnic in osrednjega društva tudi na Primorskem. Vsekako ima le-ta svoje prednosti, a dejanski vidimo, da pri nas do tega ne pride in — boljše bo tako. Do tega sklepa smo prišli po daljšem treznem preudarjanju. Vsaka naša podružnica naj se tvori v samostojno planinsko društvo, vsa društva pa naj tvorijo tesno, živahno Zvezo, Obliko te zveze naj bi določili v to pooblaščenim delegati.

Znamo, da je na Primorskem lepo število planinskih organizacij in da so v njih zastopane vse naše planine. Vsaka organizacija ima bolj ali manj zaokrožen in primeren delokrog, le tolminskega planinskega društva je v razmerju z drugimi po vojni prevelik. Prevelik, ker vsebuje vse naše visoko gorovje, — sega pač od Možica-Črne prsti do Mangarta, — prevelik dalje zato, ker nima pravega središča.

Naravno bi se dalo tolminsko plan. društvo razdeliti v tri društva: v tolminsko, kobariško in bovško. Tolminsko bi raztezalo svoje delovanje od Možica-Črne prsti do Bogatina in Rdečega roba; kobariško bi oskrbovalo krnsko pogorje: Matajur in pogorje Stola v kobariškem kotu; bovškemu društvu, je pa že itak odmerjen delokrog, namreč ves bovški okraj.

S to razdelitvijo bi bilo sila pomagano podrobnemu in intenzivnemu delovanju v tolminskem polit. okraju.

Govorimo jasno besedo: predvsem je potreben delaven, požrtvovalen odbor tu in tam, drugič bi pa moralo zlasti predlagano bovško društvo dobivati izdatno gmotno pomoč od drugih društev v naši Krajin, oziroma od denarnih zavodov in drugih dobrotnikov, ker samo z lastnimi sredstvi bi ne moglo delovati ter izvrševati velike naloge.

Pustimo za zdaj projekt treh društev in imejmo pred očmi obširno, mogočno ozemlje sedaj obstoječega tolminskega planinskega društva. Vse to ozemlje — gorovje zahteva izredno velike izdatke, dohodkov pa ne nudi in od same članarine ne moremo bogve česa pričakovati v tako ubogem okraju. Pomnimo pač, da je večinoma vse to gorovje z vsemi mnogimi napravami bilo do zdaj v področju in oskrbi mogočnega osrednjega društva v Ljubliani ter češke in kranjskogorske podružnice; sedaj pade vse to ogromno breme na naše rame, breme, ki ga do zdaj nismo nosili, ne čutili in jedva le slutili!

O tem važnem vprašanju, bo treba nam vsem resno govoriti in sicer še to pomlad, čim prej, tem bolje. Prepričani smo, da bodo umeli odkrito besedo vsi prizadeti krogi ter da se dobro zavedajo vsi, da nanje računamo.

Govorimo o tej, sicer nepriljetni zadevi, že danes zlasti zato, ker so večinoma vse planinske naprave, poti, steze, markacije, kažinoti (o kočah sploh niti ne govorimo) v vojni takorekoč pokončani ali vsaj silno zanemarieni in pokvarjeni ter bo treba čimprej začeti z delom, da jih vsaj za prvo silo napravimo spet uporabne. Kaj pa naj začnemo s tistimi par groši tolminskega plan. društva! Le-to je imelo do zdaj razmeroma zelo omejen delokrog, — zdaj pa je njegov delokrog ogromen! Njegova imovina bi zadostovala komaj za obnovo krnskih markacij!

Markacije so nujno potrebne obnove! Radi »nevarnosti sovražnika« ih je dala l. 1915. vojaška oblast odstraniti popolnoma ali delo-

ma ob vsej vojni črti in daleč v zaledju. Kar jih ni odbila ali oddrgnilo kladivo, odrezala sekira, sta jih vreme in zob časa tako izjedla in izprala, da se barva komaj pozna. Tudi so po gorovju ob vojni črti napravili vojaški toliko novih poti in steza, v vse mogoče smeri, da prav gotovo zaideš, ako ti ni svet do dobra poznan.

Zelo so potrebne poprave steze v visokem gorovju in v skale vsekane poti. Tu se je v ruši zemlja usedla, tam se je odkrnil rob skale in ž njo vanjo vsekana stopinja, drugod spet je odletel ali odjenjal železni prijemek, odnehala železna žica ali pa je sploh ni več. Plazovi so pač mogočni gospodarji, delo zlobne ali lahkomišelnih roke se pa tudi pozna ponekod.

Naša čast in narodna korist zahteva, da obnovimo vse bivše naprave po naših planinah, jih spet napravimo dobro dostopne in prijetne sebi, kakor tudi tujcem. Delujmo tako, da bo nam v korist in da nas bo svet spoštoval, cenil in upošteval!

Končno: da si vsaj deloma ponazorimo obsežnost samo markacijskega in kažipotnega dela, katero bo moralo biti polagoma izvedeno, naj navedemo za danes glavna izhodišča na naše planine:

Podbrdo za Porezen, Blegaš, Možica in Črno prst.

Hudajužina za Porezen in Črno prst čez Stržišče.

Grahovo za Gradico in dalje v Bohinj.

Kneža za Gradico in čez knežanske Ravne na prelaz Suho proti bohinjskemu jezeru.

Podmelec za Jalovnik, Kobiljoglavo (Kobloglavo) in dalje čez planine Lom, Kuk, Razor in čez Globoko proti Bohinju.

Lubinj za iste smeri, kakor Podmelec.

Tolmin za prelaz Globoko in za prelaz Škrbino v Bohinj, dalje za Bogatin, za Mrzli vrh — Sleme proti Krnu.

Volarje-Selišče za vas Krn in na Krn.

Kobarid-most za Libušnje — Vrsno — Krn (vas) na Krn in za Drežnico — Krn; za Drežnico — Vrata in Vršič proti krnskemu jezeru; Drežnico — Javoršček, zlasti pa za Drežnico čez planino po Zlatniku v Čezsočo in Bovec.

Kobarid za Matajur.

Breginj za Stol.

Žaga za Rezijo čez Učo (Učejo) in Krnico ter za Stol.

Bovec za kaninsko pogorje, v Rombon; iz Boveca mimo Kluž, čez Bavšico ter dalje čez prelaz Bukovec na Grintavec in v Trento.

Čezsoča za Zlatnik, drežensko planino proti Krnu in v Drežnico — Kobarid.

Spodnja Soča za Lepeno — Krn ali Bogatin.

Soča za Grintavec na eno stran, na drugo pa za pot čez Vrsnik na planino »Za Skalo«, od tam na Velika Vrata proti Sedmerim jezerom ali čez Komno v Bohinj.

Trenta je največje izhodišče. Markacije in poti bi bilo treba tam obnoviti ter kaži-

potne table postaviti za poti čez Trbiščino proti Sedmerim jezerom, po dolini Zadnjici čez Komar na Dolič in Triglav; čez Rušo in Skok na eno stran po Kugyjevi poti na Triglav, na drugo stran na Luknjo, od tam po Bambergovi poti na Triglav; čez planino Zajavor na Luknjo. Čez Veli potok na Križke pode (h križkim jezerom), od tu v dolino Vrata ali proti Rogljici in Škrlatici ali v dolino Pišence proti Krañjski gori ali pa na mogočni Razor. Od cerkve Device Marije v Trenti na Razor in na Prisojnik. Od izvira Soče proti Vršiču (koči na Vršiču) in proti Krañjski gori; z Vršiča na vrh Mojstrovko; z Vršiča dalje na eno stran na Prisojnik in Razor, na drugo stran pa preko Velike Dnine na Travnik in Jalovec. Od izvira Soče dalje v Zapolden (Zapoden), od tam naprej na planino Zapotok pod vrh Grintavca (na vrh ni poti in je vrh od te strani prihranjen le za drzne plezače) ali ob Grintavcu preko planine Bukovec v Bavšico in Bovec. Sredi Zapoldna pri hiši Tomaža Kvrha se odcepi pot na planino Trento, od tam pa na levo čez Ozebnik na siloviti Jalovec, pred katerim imajo še »fantje« rešpekt. Pod Ozebnikom vodi pot čez Škrbinico v Koritnico in Log pod Predelom, — od planine Trente na desno se pa odcepi druga pot (dobro nadelana) na Jalovec (od vzhoda) ter se nadaljuje okoli Jalovca na Veliki Kot, od tam proti Koritniški (bivši češki) koči in dalje gori na mogočni Mangart, na drugo stran pa na Predel (Strmec) in doli v Log h cerkvi. (Dalje.)

MATI IN LJUBEZEN DO KNJIG. DOMEN.

DUHOVNIKU in učitelju je v veselje otrok, ki prinese že v prvo šolo nekaj predznanja. Tak nadkriljuje navadno še v naslednjih šolskih letih svoje součence; sledi z zanimanjem razlagam in opravlja marljivo določene mu naloge. Odkod že zgodnji vtisi o Bogu, o poznanju črk in števil? Šestleten otrok ti pove: »Mati me je učila«. Še poznaš ne njegove matere, a si jo že v tem trenutku začel spoštovati in ceniti. Ko bi bilo dosti takih mater, ko bi bile vse matere take!

Ljubezen do knjige je težko vcepiti otroku v šoli: dosti otrok je in žal celo mnogo starišev, ki mislijo, da je šola prisilna delavnica. Pošljejo otroka v šolo, da dopolni tistih osem let, opuste pa vsako nadziranje in osebno prepričanje, kaj otroci znajo. Štirinajstletni vrže knjige za peč ali pa jih obesi mlajšemu bratu okoli ramen: od takrat ne vidi več tiskanega in pisanega papirja, če izvzamemo morda določen politični list, ki mu prija radi prigovarjanja o svobodi.

To ljubezen vcepi navadno le mati, ki je imela sama veselje do čtiva, ki je ljubila bolj lepo povest, nego harmoniko in ž njo združene

mikavosti. Vemo že iz življenja velikih mož, da so jim najprvo matere s pripovedovanjem in berivom lepih dogodb iz verskega in bajeslovnega svetá, vzbudile čut do vsega, kar je lepo in dobro. Česar mati nima, ne more dati otroku; dajajmo materi, da dá otroku. Povejmo ji, že kot dekletu s podarjanjem in posojevanjem dobrih knjig, da bodo kdaj njeni otroci potrebovali tudi to hrano.

Dekle, ki vzljubi knjigo, je navadno tihega značaja; jo redko vidiš na cesti, v šumni družbi in na obiskih, kjer so prilike obiranja bližnjega, sede pa raje ob nedeljskih popoldneih h knjigi in se veseli lepih in poučnih stvari. Če ne ostane vse v spominu in v duši, ostane vsaj dosti in dovolj, da bo še otrok imel koristi od tega.

Včasih me navdaja misel, da bi mi morali posvečati več skrbi knjižnicam po naših vaseh, kakor pa veselim prireditvam, ki nimajo za dekletu trainih in za njen poklic določnih vspehov. Društvene, farne in šolske knjižnice (tudi Mohorjeve knjige) so vršile veliko delo med našim ljudstvom. Mati jih je imela ob večerih v rokah, iz njenih so prišle v roke otrok. Marsikdo se je iz njih naučil svoj prvi abecé.

Voina nam je knjižnice oplenila popolnoma ali deloma: skrbimo, da bodo spet delovale, četudi v skromnem začetku. Vanje naj pridejo le dobre knjige, ki naj pometejo z ostanki »grofic in beračic.«

Dekletom pa: segajte rade po dobrih knjigah: od sadov, katere same trgate, boste trosile v dušo otroka. S tem boste osrečevale družine in slovenski narod.

IZ KREKOVE ZAKLADNICE.

»Delu je treba tudi nekaj višjega oblaženja, sicer človeka otopi, zraven mu je pa treba tudi uspeha, in ta uspeh ni v rokah človekovih, marveč v rokah tistega Gospodaria, ki je ustvaril človeka za delo in kazen, za greh primešal njegovemu delu trpkosti in težav. Delu je treba blagoslova. Božji blagoslov se pa drami z dobrimi deli. Ne samo zase, ne samo za svoje najbližje, marveč za družbo človeško, za svoje brate in sestre delati, mora biti deluiočemu namen, da se delo osladi in pokaže v nekem višjem, prazničnem sijaju.«

Krek: Iz »Nove dobe 1893.

[VERZ.

Vse, kar zbiramo, za kar trpimo,
da bodočnost bogatimo,
gre kot sen —
le zaklad duševne sile,
ki so ga roke trosile,
raste stokrat pomnožen.

R. D.

To pot so nam zopet članki vzeli prostor, da ni prišel na vrsto drobiž, ki smo ga imeli pripravljene. Prihodnjič!

GORIŠKE TRTE.

(Dr. Joža Lovrenčič.)

Korakoma, krepko.

David Doktorič.
hitreje in naraščajoče.

Mešani zbor.

Pi-li ste na-še vi-no pi--li ste na-še vi-no in bi-li ve-se-li in

bi-li ve-se-li, da bi ves svet ob-je--li Še ga bo-ste, ko

ob-ro-di-mo no-ve grozde a ta-krat po-re-če--te sa-mo bra-tu

brat, a ta-krat, a ta-krat po-re-če--te sa-mo bra--tu brat.

Kri, ki vam jo da-mo, kri, k ki vam jo da-mo, bo pi-ja-ča no-vih

dni bo pi-ja-ča, pi-ja-ča no-vih no--vih dni

SATIRA.

MIR.

(Prosto po Prešernu).

V Verzaju smo te videli pred leti, — čas hiti,
letos že pričel si nam svetiti, — čas hiti.
Koder hodiš so oči za tabo,
slabo, dragi, se godi na sveti, — čas hiti.
Zdaj vidimo te v Genovo hiteti,
boš prišel v lepo mesto do poleti? — čas hiti.
Že Čičerin vprašuje, kaj
Bonomi zadržuje te presneti — čas hiti,
ki si nadel je kapo čez ušesa,
da mogel še na stolcu bi sedeti — čas hiti.
Bojimo se, da prej bo treba umreti,
Matuzalema leta doživeti — čas hiti,
kot mogel bodeš v Genovo dospeti — čas hiti.

POGOJ ZA ZAKON.

»Vrlo rodoljubka izraža predlog, naj bi vsak mladenič najpreje vprašal mladenko, ako je na Jadranko že naročena, drugače, da lahko sam ve, kaj mu je storiti!« (Tako pravi z ozirom na one, ki mislijo stopiti v zakon »Jadranka« št. 3, str. 35.)

Tudi jaz bi stavil svoji nevesti isto vprašanje, a iz drugačnega razloga kot misli list.

T. M.

NASLOVNA STRAN »MLADIKE«.

O naslovni risbi »Mladike« kroži tale dovtip:

Ahacij: »Kaj pa pomeni ta osat na naslovni strani?«

Behacij: »Ti ne razumeš tega. Slikar je napravil le polovico risbe, drugo polovico vidiš, če se pogledaš v zrcalu: tistega osla, ki ta osat vidi in ga bo pojedel.«

KAJ JE FUTURIZEM?

Vse, kar je nerazumljivo, tako misli komodni povprečnik, ki se mu ne ljubi misliti in že dvajset let izprašuje, zakaj Ivan Cankar ni pisal Jurčičevih romanov in čemu Hlapec Jernej ni Krjavelj. Futurizem je končno tudi matematična naloga za tistega, ki jo ne zna razrešiti, »New-York Herald«, za tistega, ki ne zna angleščine in »Mladika« za tistega, ki bi rad bral »Viteza Ravbarja« v Turkovi izdaji.

SKRIVALNICA.

KJE JE OČE?

Solnce se po nebu pelje,
Slavko plane iz postelje,
pa pogleda v jutro rano,
obraz gleda mu zaspano.

Kod pa hodi ljuba mati?
Mora mu zajutrek dati.
Kod pa hodi dragi oče?
Prej moliti Slavko noče.

Oče daleč ni od hiše,
a če Slavko molil ni še,
lešnikov ne dá perišče
mu, le s šibo ga poišče.

Kje je?

ŽALOVANJE.

»Vi še vedno žalujete za svojim možem?
Ali ni leto že poteklo?«

»Da, toda črna obleka mi tako dobro pristojna, da sem še par tednov dodala.«

UGANKE.

1. Štiri ugankе za nagrado.

1. Kvadrat.

(Domen.)

a	a	a	b	b
c	c	e	e	e
i	i	k	n	n
o	o	p	p	r
r	r	u	v	v

1. Vas na Gorenjskem, 2. svetopisemska oseba; 3. del obraza; 4. glasbena revija v Sloveniji; 5. krstno ime. – Počez in navzdol iste besede.

2. Številna uganka.

(Domen.)

1 2 3 4 5 6 7 8 7 9 10

V številkah je ime slovenskega pisatelja. Za ključ: 2 7 6 3, čednost; 4 10 1 2 3, obdelana zemlja; 8 9 3 2 3 del telesa; 5 3 2 ptič.

3. Vizitka.

(Domen.)

SALOME SALCINI

Katero slovensko revijo bere ta Italijanka?

4. Uganka.

(Domen.)

Glej, bromege peljejo: slepci so tri in slepca za njimi dva gresta; od bromege seme prečno leti, ga belo polje požira in cesta in sproti iz čudnih semen prečuden ti raste pomen.

Kdor razreši pravilno vse štiri ugankе, pošlje rešitev do 15. aprila in bo izžreban, dobi v dar knjigo: **Ivan Pregelj: Plebanus Joannes.**

Rešitev ugank za nagrado v 2. številu.

1. Ura.

nos, osa, sak, ako, kos, ost, sto, tok, oko, kol.

2. Zložna uganka.

1
go
li ri
2 da ni ca 3

1-2 → golida
1-3 = Gorica,
2-3 = Danica.

(Bilo je pogrešeno v 2. št.: ki mesto li.)

3. Številna uganka.

Črna prst. Ključ: srna, past, Trst.

4. Uganka.

Spodnja vas	18.-	L
Srednja vas	54.-	
Gornja vas	72.-	
	<hr/>	
	144.-	L

Rešitev prostih ugank.

1. **Uganka.** Atentat, glad, diplomat, rezultat.

2. **Šalivo vprašanje:** Odgovor: Tiskovnih napak.

3. **Vizitka.** Narodni demokrat.

4. **Nova uganka.** Bor-rob.

Prav so rešili: Marija Geržina, Podstanje; Rust Venceslav, Šturje; Milica Eržen, Gorica; Milica, Danica in Vida Podgornik, Gorica; Jernej Lapanja, Ponikve; L. Ploper, Trst; Anka Kuzmin, Štandrez; Hlojzija Furlan, Sv. Anton pri Kopru; Vladimir Starec, Barkovlje; Gregorič Miroslav, Ajdovščina; Prva-nja Ema, Št. Viška gora; Marija Pavlič, Trst; Marica Erženova, Trst; Zora Vilhar, Kronberg; Marija Kranjc, Ponikve; Marija Šonc in Roza Šonc, Tomaj; Radomila Štolfa, Sežana; Lovro Živec, Dutovlje; Jos. Terčon, Nabrežina; Ivančič Avgust, Trst; Jožef Hren, Podmelec; Roza Supin, Spod. Idrija; Romeo Simsič, Gorica; Boris Plesničar, Trst; F. Trebše, Serpenica; Emilija Kosovelj, Lokavec; Pertot Franc, Nabrežina; Franc Klanjšček, Gorica.

Žreb je določil g. **Vladimirja Starca, Barkovlje pri Trstu.**

Proste ugankе.

Uganka.

(Domen.)

Kovač sem brez ognja in tolčem močno; vodnik sem brez roke in kažem lepó; popotnik brez nog sem in tečem vse dni – in nãme zvedavo že vpirãš oči. Le včasih obstanem, a takrat grdó vsak trese z rokó mé, se nãme jezi.

TO IN ONO.

VATIKANSKA KNJIŽNICA

ima največ in zelo dragocenih rokopisov. Šteje jih danes 25.577; nekateri so že iz petega stoletja. Vsi časi in vsi narodi Evrope in Azije so tu zastopani; v neštevilnih zaklenjenih omarah, okrašenih in poslikanih je zbirka papeža Nikolaja V. s 9000 rokopisi; zbirka učenjaka Orsini-ja; zbirka Benedettini di Bobbio, najbogatejša na palinseslih; zbirka iz gradu Heidelberg; zbirka grofov D'Urbino, katero je uredil Guidobaldo da Montefeltro in pomnožil Della Rovere; lepe knjige Kristine iz Švedske; založba Ottoloni, započeta po papežu Aleksandru VIII; zapuščina Capponi-ja iz leta 1746; zbirka kardinala Zelanda; grški rokopisi iz samostana Grottaferrata in kardinala Mai. Rokopisov je 18 slovenskih, 10 kitajskih, 22 indijskih, 13 armenskih, 80 koptiških, 71 etijopskih, 590 hebrejskih, 459 sirskih, 64 turških, 787 arabskih, 65 perzijskih; okrašeni so z miniaturnimi, posebno orientalski z arabskimi konji in fantastičnimi sprevodi vitezov. **D.**

SV. PISMO.

Največja knjiga sv. pisma na svetu je izšla lani na Angleškem. Pisana je z roko; pisarji so bili vsi ugledni možje in žene, tudi kralji in kraljica, princ valeski in ministri; vsega skupaj 12 tisoč oseb, katerim je bilo točno določeno, kako, kaj in kje naj pišejo. To sv. pismo obsega ves tekst od Mojzesovih knjig do razodetja sv. Janeza. Knjiga je visoka c. 1.60 m in debela c. 1.06 m. Vezana je v rdeči »maroquin«; za vezavo je bilo določenih 12 kozjih kož. Vtisnjeni so na nji grbi grofij Angleške in Škotske. Načrt za to podjetje je napravila angleška svetopisemka družba (protestantska), ki je tudi med Slovence že razširila odlomke sv. pisma. (Med drugimi prevajalec Iv. Cankar; je pa cerkveno nedovoljen prevod, ker nima komentarja.) — Vse premalo se mi zanimamo za sv. pismo. Ono bi moralo biti v vsaki naši družini, seveda tako, ki bi bilo od cerkvene oblasti potrjeno. Žal, da so se pri nas vsled vojne poizgubile »Zgodbe sv. pisma,« katere so naši ljudje radi imeli. Treba bo skrbeti, da pride sv. pismo spet v naše družine! **D.**

MEDNARODNI KNJIŽNI TRG.

Letošnjo pomlad se otvori v Firenzi mednarodni sejem za knjigotržce z namenom, da bi se v narodih pospešilo zanimanje in spoznavanje lastnega proizvodnje na tem polju; da bi tujci videli delavnost ital. tiskaren in založnikov; da bi se dvignil knjižni trg, ki ga tlačijo valute in razne colnine s počasnostjo dostave vred; da bi razstava razširila polje tiskarske umetnosti in dekoraciji knjige in postavila tako mednarodne vezi, katere je vojna pretrgala. Razstavile se bodo novejša in antikvarična

knjige. Izložili bodo ilustratorji in dekoratorji knjige, fotografi, plakaterji, grafiki itd. — Človek je radoveden, ali bo prišla v »palazzo Pitti,« kjer bo razstava, tudi slovenska knjiga. Vriva se misel, da bi morala biti tam vsa izdanja od naše strani iz Julijske Benečije, če ne izza prejšnjih vsaj izza zadnjih dveh let. Nekaj bi vendarle pokazali kot »barbari«. Kaj mislijo naši založniki o tem? Naj se oglasi še kdo!

PEARY, RAZISKOVALEC SEVERNEGA TEČAJA

je napravil toliko poti tja. le radi zdravstvenih ozirov: bil je šibkega zdravja. Sam pripoveduje, da mu je postal zrak polarnega podnebnja neobhodno potreben za življenje. Le v teh krajih se je počutil telesno svežega in čilega. Naposled se je obrnil k zrakoplovstvu in mislil na načrte: z zrakoplovom na severni tečaj in trgovina potom zrakoplova med Evropo in Ameriko. **D.**

HERMANN HESSE,

nemški pisatelj in pesnik je napisal povest »Demian,« ki je dobila Fontaine-vo nagrado in doživela lani že 16. natis. Pisatelj jo je izdal pod pseudonimom Emil Sinclair z namenom, da bi ne vplivala na čitatelje radi pisatelja samega, ampak radi vsebine. Tajnost je izdal neki švicarski list. **D.**

GOETHE

se je nekoč izrazil o svoji delavnici: Krasna poslopja in sobe so za viteze in bogatine. Človek, ki živi v njih se počuti pomirjenega in zadovoljnega; nima več nikakih želja. Moji naravi je to zoperno. V krasnem stanovanju, kakoršno sem imel v Karlsbadu, sem postal takoj len in dela nezmožen. Tukaj v ti slabi sobi, kjer sem sedaj in je »svet brez reda,« nekoliko po cigansko, je zame najboljša. Moja narava ima popolno prostost delati in ustvarjati. **D.**

VELIKA BALZACOVA NAGRADA.

Večkratni grški milijonar Bazil Zabarov, je naložil veliko premoženja v namen, da se dohodke od tega denarja, ki znašajo letno 50.000 frankov, dá enemu francoskih romanopiscev za najboljši roman. Predsednik komisije je pisatelj Bourget, oboževatelj umrlega romanopisca Balzaca, ki je imenoval zato to nagrado »Balzacovo nagrado«. Nahaja se pa že ena nagrada pod tem imenom, zato je moral Bourget v toliko popustiti, da je imenoval nagrado »Veliko Balzacovo nagrado«, ker taka nagrada niso mlačje solze in se tudi vsak dober romanopisec rad požene zanjo. Ker se mora vsak, ki tekmuje, zavezati, da ne ponudi romana poprej nobenemu drugemu založniku, so ti v skrbi za svoj dobiček tudi in se mora pisatelj, ki hoče prodati kak roman, zavezati, da ne bo tekmoval za imenovano nagrado. Tedaj — cela komedija. Zanimivo je, da so skoro vse nagrade le za romane, za liriko in znanstvo jih ni. Takih nagrad je cela vrsta. Gouncourtovo nagrado so prisodili pred nedavnim nekemu zamorskemu romanu, ki popisuje brutalno in lascivno.

KRATKOČASNICE.

Globoke korenine.

Kmet pride k zobozdravniku, da mu izdere zob. Toda čim sede na stol, ga prime tak strah, da kar noče odpreti ust. Zdravnik se odloči za majhno zvijačo: od zadaj zbode moža v stegno, in ko pacient od bolečine zdaj res odpre usta, mu naglo izpuli zob.

»No, kaj je bilo res tako strašno?«

»Tisto ne. Ampak nikdar ne bi bil mislil, da ima ta vražja škrbina tako globoke korenine.« odgovori kmet in si drgne stegno.

Strašen mraz.

V vlaku sede trije »Amerikanci.«

»Kaj v New-Yorku da ni mraz?« zakriči naenkrat eden tako glasno, da sem moral pogledati tja.« Grozno, vam pravim! Posebno, če potegne! Nekoč grem po noči uro daleč iz mesta; tu potegne, in ali mi verjamete, da se mi je plamen v svetiljki kar strdil — doma sem ga kratkomalo odlomil.«

Verjamem, se oglasi drugi. — Jaz se nekoč umivam pred svojo hišo; tu potegne, in naenkrat imam obe roki v ledu!

»Če ni bilo hujšega, prava reč!« se narmdne tretji. »Jaz sem se pa kopal, ko je potegnilo, in naenkrat sem bil do vratu v ledu. Cel mesec sem ostal tako!«

Pa niste zmrznili? se prestraši neka ženica.

»Eh, kaj bi zmrzaval! Led vendar konservira. Toda preneumno mi je postalo naposled, pa sem hladnokrvno — lahko mi verjamete, da res hladnokrvno! — vzel reko s seboj v svojo sobo in jo pri peči otajal.«

Če jo mož polomi...

Pisatelj P. bi rad končal svojo novelo in lepo prosi ženo, naj bi jo takoj odpravila, če se spet pritepe njena prijateljica gosna Miklav-

čeva, ko se čuje skozi zid vsaka njena beseda in ga to strašno moti. Žena obeča, P. se zapre v svojo sobo.

No, komaj je napisal prvi stavek, ko že zasliši zunaj drdrati — gospo Miklavčevo. In to traja potem celo uro! Naposled se mu le zazdi, da je v prvi sobi spet vse tiho. Oddahne se, odpre in videč samo ženo, vzklikne:

»Torej ga je vrag naposled le pobral hudiča črnega!«

»O, hudiča črnega je vrag pobral že pred eno uro,« mirno odgovori žena. Potem pokaže proti zavesi pri oknu in pravi: »Toda gospa Miklavčeva je bila tako prijazna, da me je prišla posetit. Pozdravi jo. no.«

Poklicana sodba.

Ubogí klobučar je ves obupan: čez pol ure že odpira svoje škatlje, prazni police in polaga pred kupca klobuk za klobukom — sitnež se še vedno ne more odločiti.

Naposled trgovec zapazi na mizi klobuk sivkaste barve, ga pograbi, mu elegantno pri- viha krajce ter ga posadi onemu na glavo.

»Hvala Bogu, tja pa bo! Naravnost krasno vam stoji! In je res iz blaga, da mu ni para!«

»Tako? No, če ste celo vi tega mnenja, potem res ne vem, čemu naj si kupujem nov klobuk. To je namreč moj stari. Z Bogom!«

Dva, ki sta se razumela.

Pod kaznijo osmih dni zapora je polkovnik prepovedal svojim oficirjem pred sedmo zvečer zahajati na ulico v civilu.

Drugi dan že ob petih sreča na glavnem trgu poročnika M. Toda dečko ni izgubil glave — s prijaznim nasmehom stopi k mogočniku in pravi:

»Kakor vidim, ste gospod polkovnik pri 77. polku, kjer služi tudi moj brat. Ali bi mi mogli povedati, če ga najdem še v vojašnici?«

»Obžalujem, da Vam ne morem postreči. Izvolite pogledat sami!« prav tako vljudno odgovori polkovnik.

Drugi dan pa stopi pred poročnika:

»Včeraj sem srečal vašega gospoda brata. Povejte mu, da če ga srečam še enkrat pred sedmo v civilu, dobite vi, prijatelj, štirinajst dni zapora!«

Blaga duša.

Mlad človek, očitno kak hlapec, nese na glavi košaro polno porcelana. Na voglu se zadene ob nekoga, košara odleti na tla, in vsa dragocena vsebina je v črepinjah.

Debel gospod naenkrat vzame klobuk v roke in začne nabirati za nesrečnika pri ljudeh, ki so privreli od vseh strani. In ne odneha prej, dokler oni ne potrdi, da je škoda že celo preplačana.

»Kaka blaga duša!« vzklikne neka dama za odhajajočim nabiralcem. »Pa niti poznal vas ni!«

»I, poznal me je že, saj je moj gospodar in porcelan njegov.«

SLOVARČEK TUJK.

Sestavlja Francé Eržen.

briskirati, obregniti se, zadreti se, osoren biti
brilanten, svetel, bliščeč, leskeč;
britof, pokopališče;
broka, vrč;
brošura, sešitek, knjižica, zvezek; **broširati**, sešiti;
brutalen, sirov;
bruto, celotna teža, čista teža;
budget, proračun;
bufo, smešno;
bukve, knjiga; **bukvarna**, knjižarna;
boržoazija, meščan, meščanstvo;
busola, severnica;

C.

cedent, odstopnik;
cegel, opeka;
ceha, zapitek;
cekin, zlatnik;
celebrirati, maševati, slaviti, obhajati slavnost;
celibat, samstvo, brezženstvo;
centezim, stotinka;
centrala, središčnica;
centrum, središče, **centralen**, osrednji, središčni; **centrifugalnost**, sredobežnost, **centripetalnost**, sredotežnost;
cenzor, presojevalec; **cenzura**, presojevanje;
cerimonija, obred;
cesija, prepust, odstop; **cesijonar**, prevzemnik;
cigareta, svalčica;
cifra, številka, tajna znamka;
cik-cak, križem, semintja;
cikel, vrsta, krog;
ciklop, enook;
cikorija, potrošnik;
cilinder, valj;
cilj, namen, smoter;
ciničen, brezobziren, nesramen; **cinizem**, podlost, brezobzirnost;
cirka, okrog, okoli, približno;
cirkel, šestilo, krožilo;
cirkular, okrožnica; **cirkulacija**, kroženje, obtok; **cirkulirati**, krožiti;
cirkulus vitiosus, pogrešni kolobar;
cirkus, krog;
citāt, navedba; **citirati**, navesti, navajati;
cisalpinski, tostran Alp;
cisterna, kapnica, rupa, vodnjak;
civilen, grajanski, zasebnopraven, meščanski;
civilizacija, omika; **civilizirati**, omikati izobraziti;
cona, pas;
cuka, buča tikva;
cuker, sladkor;
cvek, žrebelj.

Č.

činkvenii, petletje;
čerim, voščeniča;
činkvina, petica;

čirkolo, krog, krožek, sestanek;
čedola, listek, obreznica;
često, košara, pletenica, jerbas;
čiarlator, blebetač;
činkvečento, 16. stoletje; **činkvečentist**, pisatelj 16. stoletja;
čentura, pas, opasnica.

D.

dado, kocka;
dama, gospa, gospodična; **damski**, gospenje;
data, podatki;
datirati, začenjati se, začeti se, šteti se;
debatirati, razgovarjati se, zbesediti se, spreti se; **debata**, razgovor, razprava, razpravljanje;
debut, prvi nastop;
december, grudni;
decimalen, desetinski;
dedikacija, posvetitev;
deducirati, izvajati, izvesti, izvoditi; **dedukcija**, izvod, izvajanje;
definicija, opredelba, določba; **definirati**, opredeliti, določiti, opredeljati; **definitiven**, stalen, dokončen; **degenerirati**, izroditi se, izvreči se;
deist, bogovernik, **deizem**, bogovernost;
dekada, desetek, desetletje; **dekadenten**, propadanje propad;
dekalog, deset božjih zapovedi;
deklinacija, sklanjatev; **deklinirati**, sklanjati, pregibati, odkloniti;
dekoracija, okras, okrasje; **dekorirati**, okrasiti; **dekorator**, okrasnik, okraševalec;
deklamirati, krasosloviti, predavati; **deklamator**, krasoslovec, predavatelj;
deklaracija, izjava;
dekret, odlok, odredba;
delegacija, odposlanstvo, **delegat**, odposlanec;
delikaten, rahločuten, nežen, rahel, mehak, kočljiv;
delir, blaznost, blodnja;
delit, zločin;
deluzija, prevara, preslepitev, razočaranje;
deložirati, izstaniti, izseliti koga, izgnati;
dementi, preklic, popravek; **dementirati**, preklicati, popraviti;
demisija, ostavka, odpust;
demagog, lažiprerok;
demokracija, ljudovlada; **demokratičen**, ljudovladen;
demolirati, podreti, razrušiti, podirati;
demon, hudič, vrag, peklenšček, zlodej;
demoralizacija, pohujšanje, pokvarjenost;
dendriti, drevniki;
dentjera, zobje, umetno zobovje; **dentist**, zobozdravnik, zobolečnik, zobar;
denunciant, ovaduh; **denunciacija**, ovaja, ovadba; **denuncirati**, ovaditi, ovajati;
departmā, oddel, oddelek, okrožje;
depeša, brzojavno poročilo, brzojavka;
depozito, skladišče;
derivacija, izvod; **derivirati**, izvesti, izvajati;

desavuirati, zanikati, zanikavati, utajiti, tajiti, preklicati;
deskripten, opisen;
despot, samosilnik, trinog **despotičen**, samosilen, trinoški;
destilacija, prekap; **destilirati**, prekapati, **destilat**, prekapina;
destin, usoda;
detajl, podrobnost, potankost, posameznost;
demoralizacija, pohujšanje, pokvarjenost;
dentriti, drevniki;
dentjera, ozobje, umetno zobovje;
dentist, zobozdravnik, zobolečnik, zobar;
denunciant, ovaduh; **denunciacija**, ovaža, o-
 vadba;
denuncirati, ovaditi, ovajati;
departmà, oddel, oddelek, okrožje;
depeša, bezojavno poročilo, brzojavka;
depozito, skladišče;
derivacija, izvod; **derivirati**, izvesti, izvajati;
desavuirati, zanikati, zanikavati, utajiti, tajiti, preklicati;
deskripten, opisen;
despot, samosilnik, trinog;
despotičen, samosilen, trinoški;
destilacija, prekap; **destilirati**, prekapati; **destilat**, prekapina;
destin, usoda;
detajl, podrobnost, potankost, posameznost;
detajliran, podroben, posamezen; **detajlirati**, potanko, podrobno navesti, razložiti;
determinacija, utesnjevanje;
detto, isto;
deviza, geslo, nakaz, nakazilo;
dezinficirati, razkužiti
diagnoza, spoznanje (določitev) bolezni;
diagonala, prekotnica;
diagram, načrt, črtež;
diakritičen, razločevalen;
dialekt, narečje;
dialektika, razumoslovje;
dialog, pogovor, razgovor;
diamentralen, nasproten;
diarea, driska, sračka, griža;
dicionarij, besednjak, slovar;
didaktičen, poučen; **didaktika**, ukoslovje;
dieta, dnevnic, dnevnicina;
diferenca, razlika; **diferenciranje**, razlikovanje; **diferencirati**, razločevati;
diferija, davica;
diabol, hudič;
dilema, razdvojba;
diletant, dobrovoljec, začetnik, samouk; **diletantizem**, dobrovoljstvo, samoučenje;
diluvialen, potopen;
dimenzija, obseg, razsežnost;
dinast, vladar; **dinastija**, vladajoča rodovina, vladarska hiša;
dinamika, siloslovje, nauk o silah;
diner, južina, opoldanski obed;
diocese, škofija, vladikovina;
dioksid, dvokis;
dipendentičen, odvisen, podložen;

direkcija, ravnateljstvo; **direktor**, ravnatelj;
direkten, neposreden;
dirivirati, izvirati, izhajati;
disciplina, strahovladje; **disciplinsko**, strahovalno;
disharmonija, razglasje, nesklad, neskladnost;
disjunkcija, združba; **disjunktiven**, ločilen;
diskant, sopran;
diskreten, obziren, molčeč;
diskurs, daljši govor, pogovor, razgovor;
diskuzija, pretres, razprava;
diskuzivno, prehodno;
disokupacija, brezdelje, brezposelnost; **disokupiran**, brezdeljen, brezposeln;
disonanca, nesoglasje;
disparten, neprispodoben;
dispozicija, osnutek, razporedba, razpoložennost, zmožnost;
disputacija, učen prepir;
distinkcija, razlikovanje;
distret, okraj;
ditta, tvrdka;
ditong, dvoglasnik;
dividirati, deliti; **dividend**, deljenec; **divizor**, delitelj; **divizen**, delitven;
dodekaeder, dvanajsterec;
dogma, verska resnica;
doktrina, nauk, učenost;
dokument, listina, dokazilno pismo; **dokumentirati**, izpričevati z listinami, dokazati;
čolomit, grintavec;
dom, stolnica;
dominus, gospod, gospodar;
don, gospod, častiti;
doza, založek, vzemek;
drama, igrokaz, gledališka igra;
drapirati, ogrniti, razgrniti, nagubati;
drastičen, silen, oster, izrazit;
dresirati, naučiti, navaditi koga; **dresura**, izučitev;
drogerija, mirodilnica;
ducat, dvanajsterica;
duel, dvoboj;
duka, vojvoda;
duplikat, dvojniki, prepis;
duš, poliv, pršna kopel.

(Dalje.)

Uspeh kibiciranja.

Učitelj razlaga plemiško hijerarhijo.
 »Za navadnim plemičem pride torej vitez, za tem baron, za baronom grof, za tem knez, na to vojvoda oziroma razni princ. No, in potem?«

»Kralj.«

»Prav. Kdo je na splošno pa še mogočnejši od kralja?«

Vse molči, dokler naposled ne dvigne roke krčmariev Tonček.

»No, Tonček?«

»Še mogočnejši od kralja je as.«

ZDRAVSTVO.

KOLERA.

Kolero so poznali že nekaj tisoč let v gangeški dolini, toda šele začetkom 19. stoletja se je razširila po svetu.

Povzročitelj kolere je bacil, ki ga je zasledil Robert Koch leta 1883. Bacili so za svetlobo in razkuževalne snovi precej občutljivi. Na zraku hitro poginejo. Le v primerni toploti in vlagi vztrajajo dalje časa.

Bacil se drži večinoma v blatu in v izbljuvanih snoveh. Kolera se prenaša istotako kot tifus z vodo, s hranili in jedili. Učinek kolere provzroči strup, ki ga proizvajajo bakterije, o katerega naravi pa ni nobene jasnosti.

Anatomsko se ugotovi vnetje sluznic v tankem črevesu; trebušna mrena okoli tankega črevesa je zelo živo rdeča; v poznejših stadijih je sluznica pokrita z ranami; ki postanejo gangrenozne. Inkubacija kolere traja 2 do 8 dni.

Bolezen se prične z močno drisko; bolniki vidno propadajo; koža je suha, vijoličasta, osobito okoli oči, ustnic, prstov; oči so vdrti, usta suha; bolniki čutijo zlasti v mečih krče; telesna toplota se zniža pod normalno mero tudi do 32°; govorjenje postane hripavo, dihanje zelo otežkočeno; srce deluje komaj čutno. V tem stadiju, ki se pokaže že prvi ali drugi dan obolenosti, bolniki po navadi umrjejo. Onim pa, ki prebole ta stadij, se stanje, kar se tiče splošnih simptomov, izboljša, toda še vedno niso iz nevarnosti.

Spričo splošne oslabelosti bolniki lahko umrjejo. Pri velikem številu bolnikov se pokaže zaradi zastrupitve s kolernimi bacili nova slika bolezni, takozvani »koleratifoid«. Omenjene izpromembe v črevesu (rane, gangrena) provzročajo drisko, vročino, splošno oslabelost, furunkulozo, abscese, gangreno na koži; ženske splavijo. Od strupa se večkrat vnamejo ledvice.

Posledica teh komplikacij in splošne oslabelosti je smrt.

Umrljivost znaša pri koleri 40 do 50%.

Kolera pa se tudi pojavlja v lahki obliki, n. pr. samo kot driska brez drugih simptomov, ali pa se pojavijo samo začetni simptomi in bolnik naglo ozdravi. Poznamo tudi nosilce kolernih bacilov; bacili zanje niso strupeni, pač pa so strupeni za druge osebe. Malokdaj se zgodi, da bolnik čez nekaj ur umrje.

Zoper kolero imamo zdravilni serum, ki ga pa rabimo v prvi vrsti za imuniziranje še zdravih ljudi. Žal, da traja ta imunizacija samo nekaj mesecev.

Da bi se kolera iz Azije, kjer je kolikor toliko endemična, ne prenašala v Evropo, so sklenile države več konvencij, ki obsežajo stroga določila glede karantene in razkuževanja v ladijskem prometu.

GOSPODINJSTVO.

KROMPIR UPORABLJEN NA RAZLIČNE NAČINE.

Juha kromp. Razbeli v kozici dobro mast ali maslo, ter nasuj nanjo na rezine razrezanega krompirja. Mešati moraš večkrat, da se ne sprime dna. V lonec nalij vode, ter skuhaj v njej vse ono, kar kuhaš navadno v mesni juhi, čebulo, peteršilj, zelje, korenje. To mora več časa vreti. Ko je krompir precej mehak, zalij ga s pripravljeno vodo. Dodaj soli in popra, ko se krompir razkuha, je juha gotova.

Krompir s peteršiljem. Zreži krompir na rezine ter ter položi ga v kozico ali lonec. Dodaj seseklanega peteršilja, čebule, popra, soli, paradižnične konzerve ter olja. Vse mora biti surovo. Vrh vsega nalij mrzle vode ter postavi kozico k ognju. Kuha naj se polagoma a precej dolgo. Voda se mora pokuhati, ako ni še krompir mehak, ko se je voda pokuhala, dodevai polagoma še malo vroče vode. Krompir se rabi za prikuho.

Krompirjevi kifelčki. Skuhaj 5 večjih, mokastih krompirjev, ter jih stlači skozi sito na desko za rezance. Nato stopi 1 celo jajce, zmešaj ga s stlačenim krompirjem, dodaj za oreh putra ali masti ter nekaj moke — preveč je ne sme biti sicer ne bodo kifelčki rahli — ter malo soli. Vse zgneti dobro v testo iz katerega naredi dolge svalke, zreži jih na mehne koščke iz katerih napravi kifelčke. Desko potresi z moko, da se kifelčki ne sprimejo. Ko so vsi gotovi, ocvri jih na oliu ali masti. Prilegajo se k solati kot prikuha. Potroseni s sladkorjem, se jih servira kot sladščico.

KARFIJOLOVA JUHA.

Za to juho uporabiš lahko slabejšo z ovelimi listi, zato cenejšo karfijolo; očedi in opari jo, da izgine vsa nesnaga ž nje ter skuhaj jo v slani vodi. Ko je kuhana, rožo lepo obreži, store sesekljaj prav na drobno, ter jih lahko dodaš juhi. Nato napravi iz 50 g putra ali masti in 60 g moke rumeno prežganje, kateremu dodaj karfiolovo rožo, sesekane rožine store, malo popra in soli; zalij z vodo, v kateri se je kuhal karfiol in pusti nekaj časa vreti. V juhi ukuhaj par pesti riža.

Mnogo gospodinj zavrže karfijoline store. Olupi strom zgornjo plast in jih skuhaj z listi vred. Ko so prav mehki, sesekljaj vse prav dobro. Zarumeni malo moke na masti, dodaj seseklane store, malo popra, soli in mleka in imaš dobro prikuho.

ŠPINAČINA JUHA.

Špinačo pripravi kakor za prikuho. Mesto smetane ali mleka, zalij jo z vodo v kateri se je kuhal peteršilj in čebula, ter ukuhaj v njej riža.

LISTI.

Dom in Svet št. 3, prinaša vsebino: Pesmi: Jože Lovrenčič: Kronika Trente. — Alojzij Remec: Na Vitovljah, Pot domov. — Aljoša Tomažin: Frančišek Asiški. — Proza: Ivan Brodar: Detinstvo (Dalje.) — France Bevk: Sovraštvo. — Alojzij Remec: Kirke (verzišniška komedija). Članki: Vojeslav Molé: Zmisel zgodovine upodabljače umetnosti. — Dr. I. Sušnik: L'Ouragan. — Zapiski. — Platnice.

Mentor, Leto 12, št. 1—2. Prinaša to-le vsebino: »Kralj Peter I. — F. S. Finžgar: Praznična misel. — Dr. J. Pregelj: Katoliškega dijaka molitev. — Dr. Iv. Pregelj: Arcana febris (Odlomki.) Fr. Omerza: Agamemnon (iz Aishi-love Orestije (Dalje.) Ivan Dolenc: Skozi Dardap v Negotin. Narte Velikonja: Uživanje literarne umetnine. Dr. Iv. Pregelj: Iz moderne. Prof. Fr. Omerza: Homerjeva Iliada. Spev XIII. J. Jeretina: Težka ura. Miran Jarc: O človek. — Drobiž.

Liublanski Zvon št. 2 ima sledečo vsebino: Dr. Vojeslav Molé: Umetnost in narava (Konec.) Juš Kozak: Tehtnica (Dalje.) Fran Albrecht: Iz knjige liubezni »Moi beli albatros« France Bevk: Demon. — Ivan Zoreč: V liubezni. Miran Jarc: Vaza s tuberozami. Marija Kmetova: Preludij. Anton Vodnik: Sveti zidarji. N. Berg: Junaki Dostojevskega in ruska revolucija (Konec.) Anton Vodnik: Prisluskujoči rudokopi. — Književna poročila, Kronika, Nove knjige. — Stane letno 60 din.

Zaria, glasilo ruske narodne misli in vseh-slovanske vzajemnosti. Urejuje Andr. R. Milevski. Celje. Leto I. št. 1—2. List ima lepo opremo in prinaša vrsto člankov v ruščini, srbohrvaščini in slovenščini.

KNJIGE.

Politično življenje Slovencev (od 4. jan. 1797. do 6. januarja 1919 leta). Spisal dr. Dragotin Lončar. V predelani in pomnoženi drugi izdaji. V Ljubljani 1921. Izdala in založila »Slovenska Matica«.

Pavel Golia: Večerna pesmarica. V Ljubljani 1921. Izdala in založila Slovenska Matica. — Dve knjigi pesmi smo dobili od Golie v kratkem. »Pesmi o zlatološkah« lani, a letos »Večerno pesmarico«. Eno pesem priobčujemo to pot v rubriki »Iz naše književnosti«.

Začetki Slovenske Matice. Spominski spis k 50-letnici. Sestavil dr. Ivan Lah. V Ljubljani 1921. Založila Slovenska Matica.

Junak našega časa. Ruski spisal M. J. Lermontov, prevel dr. Vladimir Borštnik. V Ljubljani 1921. Izdala in založila Slovenska Matica. — Uvod tej knjigi se nam ne zdi dober. O nje-

NA RAZGLEDU.

Izmed dogodkov, ki so se zadnji čas odigrali in ki zadevajo deloma tudi nas, so dogodki na Reki. Reka je tisto nesrečno nezakonsko dete evropske diplomacije, kot svojčas Albanija, ki ne more ne živeti ne umreti, sporno jabolko, ki naj raje segnije, kakor da ga ima tisti, ki bi mu vzajemno koristilo. Vsakdo danes natančno vé, da more Reka živeti le od svojega naravnega zaledja — od Jugoslavije. Toda v glavah nekaterih ne prevladuje razum, ampak plemenito narodno čuvstvo, kot to zelo nežno imenujejo Italijani, zato s silo zatrejo vsako stremljenje Rečanov po taki uredbi države, ki bi jim osigurala obstanek. Kdor dela v tem zmislu, je narodni izdajalec. Zato se je zgodilo, da se je izvršil na Reki s pomočjo fašistov upor proti vladi. Zannella je moral odstopiti in zbežati. Red še ni upostavljen. Vojaštvo ni naredilo svoje dolžnosti, prenapeteži zahtevajo aneksijo Reke po Italiji, a italijanska vlada, ki jo spravljajo njeni sinovi v blamažo pred svetom, se drži rapalske pogodbe. Minister Schanzer je celo povedal par toplih na račun vročekrvnežev.

Seveda gre Italiji za važno stvar. Ena največjih mirovnih konferenc se vrši v kratkem na njeni zemlji in kako naj stopi pred zastopnike narodov, če trpi sramoto v lastni hiši. Pač gremko uslugo delajo svoji domovini fašisti.

Zbornica, ki se je sestala dne 15. marca, je dala novi vladi zaupnico. Slišali smo zopet lepe besede o miru in o redu, kot že tolikokrat, da jim malo več verjamemo.

V Zagrebu so obesili morilca ministra Draškoviča, komunista Alijagića. Vedel se je povsem mirno. Prošnja za pomilostitev ni bila sprejeta. Odločno obsojamo dejanje kot ga je storil Alijagić, četudi ga je storil za idejo, obsoditi pa moramo istotako tudi smrtno obsodbo, ki bi morala izginiti iz človeških zakonov.

V Belgradu je imela Mala ententa važno zborovanje kot predpripravo na konferenco v Genovi. Nastopila bo enotno.

Angleški imperij se — na moremo reči, ravno maje, ampak razne spremembe se dogajajo. Angleži so pametni politiki in vedno popustijo tam, kjer bi se imelo zlomiti. Tako je danes Egipt svoboden, to se pravi, naslov ima, kdo ga bo v resnici gospodarsko črpal in jemal koristi iz njega, je drugo vprašanje.

govih delih izvemo malo natančnega, nobene karakterizacije. Povest je sicer zanimiva in dobro čtivo za odrastle. Ali je Lermontov pisal besedo Bog z malo črko? Ne dvomimo o tem, da se je prevajalec držal teksta, ampak samo vprašamo.